

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BÜYÜK GRUP PSİKOLOJİSİ

Irkçılık, Toplumsal Bölünmeler,
Narsisistik Liderler ve Şimdi Biz Kimiz?

VAMİK D. VOLKAN

Çeviren: M. Banu Büyükkal



VAMİK VOLKAN, Virginia Üniversitesi'nde emeritus psikiyatri profesörü ve Washington-Baltimore Psikanaliz Enstitüsü'nde kıdemli eğitim ve süpervizör analistidir. Uluslararası Diyalog Girişimi'nin kurucusu ve eski başkanı ve Türk-Amerikan Nöropsikiyatri Derneği, Uluslararası Politik Psikoloji Derneği, Virginia Psikanaliz Derneği ve Amerikan Psikanaliz Koleji'nin eski başkanıdır. Eski ABD Başkanı Jimmy Carter liderliğindeki Uluslararası Müzakere Ağı'nın bir üyesi olarak görev yapmıştır. Uluslararası Psikanaliz Derneği Terör ve Terörizm Çalışma Grubu üyesiydi ve Arnavutluk ve Makedonya'da Dünya Sağlık Örgütü'nde geçici danışmandı; Tel Aviv, İsrail'de Rabin İsrail Araştırmaları Merkezi'nde İzak Rabin onuruna oluşturulan bilimsel araştırma pozisyonunda çalışan Volkan, Viyana'da Fulbright/Sigmund Freud-Vakfı konuk psikanaliz eğitimcisiydi.

Nevitt Sanford, Elise Hayman, Bryce Boyer, Hans Strupp, Sigmund Freud (Viyana şehri tarafından verilir) ve Mary Sigourney ödülleri ile Margaret Mahler Edebiyat Ödülü'nün sahibidir. Beş kez Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterilmiş; bu başvurulara yirmi yedi ülkeden destek mektupları gönderilmiştir. Dr. Volkan, Finlandiya'daki Kuopio Üniversitesi (şimdiki adıyla Doğu Finlandiya Üniversitesi), Ankara Üniversitesi, Doğu Avrupa Psikanaliz Enstitüsü (Rusya), Doğu Akdeniz Üniversitesi (Kuzey Kıbrıs), ve Girne-Amerikan Üniversitesi'nden (Kuzey Kıbrıs) fahri doktora dereceleri almıştır.

Volkan, psikanalitik ve psikopolitik alanlarında, bazıları Almanca, Çince, Fince, İspanyolca, Japonca, Rusça, Sırpça, Türkçe ve Yunanca'ya çevrilmiş altmıştan fazla kitabın yazarı, ortak yazarı, editörü veya yardımcı editörüdür. Yüzlerce makale ve kitap bölümü yazmıştır. On altı ulusal ve uluslararası meslekî derginin yayın kurullarında görev yapmıştır.

BÜYÜK GRUP PSİKOLOJİSİ

İrkçılık, Toplumsal Bölünmeler,
Narsisistik Liderler ve Şimdi Biz Kimiz?

VAMİK D. VOLKAN

Çeviren: M. Banu Büyükkal



BAĞLAM

Bağlam Yayınları 511
İnceleme/Araştırma 340
ISBN 978-625-6538-05-4

Vamık D. Volkan

Büyük Grup Psikolojisi: Irkçılık, Toplumsal Bölünmeler, Narsisistik
Liderler ve Şimdi Biz Kimiz?

Özgün Adı: *Large-Group Psychology: Racism, Societal Divisions, Narcissistic
Leaders and Who We Are Now*

© Bağlam Yayıncılık

© Phoenix Publishing House

Tüm Hakları Saklıdır

Phoenix Yayınevi tarafından yayınlanan İngilizce baskısından çevrilmiştir.

Birinci Basım: Aralık 2023

Kitap Tasarımı: Canan Suner

Kapak: Mehmet Ali Kalacı

Baskı: Avcı Ofset

Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi No: 6/13

Davutpaşa-Topkapı/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 44685

Matbaa Sertifika Numarası: 45259

BAĞLAM YAYINCILIK Meşrutiyet Cad. Avrupa Pasajı No. 8/25 Beyoğlu/İstanbul

(0212) 244 41 60 Tel-Faks: (0212) 243 17 27

Web: www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

*Bu kitap, büyük gruplar hakkında bilgi edinme
yolculuğumu teşvik etmeye devam eden hayat arkadaşım
Elizabeth Volkan'a ithaf edilmiştir.*

İÇİNDEKİLER

Sunuş / Banu Büyükkal.....	9
Türkçe Basıma Önsöz.....	11
Kitap Hakkında	23
Bölüm Bir	
Büyük Grup Psikolojisini İncelemek İçin Kişisel Motivasyonlar.....	29
Bölüm İki	
<i>Kendi Başına Bir Alan Olarak</i> Büyük Grup Psikolojisi....	49
Bölüm Üç	
Yetişkinlikte Gelişen Büyük Grup Kimliği.....	91
Bölüm Dört	
Karar Alma Psikolojisi ve Siyasi Lider-Takipçi İlişkileri ..	94
Bölüm Beş	
Siyasal Propaganda	100
Bölüm Altı	
Ağaç Modelinin Uygulanması ve Büyük Grup İstişareleri.....	104

Bölüm Yedi

Cherry Hastanesi: Irkçılık Üzerine

Kişisel Gözlemler..... 117

Bölüm Sekiz

Şimdi Biz Kimiz? 137

Bölüm Dokuz

Abartılı Narsisizmi Olan Kişiler..... 155

Son Sözler 171

Ek: Covid-19, Psikanaliz ve Büyük Grup Psikolojisi ... 175

Kaynakça 183

Dizin..... 195

SUNUŞ

Vamık Volkan'ın psikanalitik ve sosyopolitik ortamlarda büyük grup psikolojisinin anlaşılmasına dair önemli katkılarının süzülerek sunulduğu bu kitap psikanalizin sadece bireyi değil büyük grupları anlamak için de değerli bir kuram olarak kullanabileceğini ortaya koyuyor.

Bu kitabın İngilizce olarak yayımlanmasıyla Türkçe'ye çevrilmesi arasında geçen zamanda Avrupa'da bütün dünyayı tehdit eden bir savaş patlak verdi. Dünyanın dört bir yanında pek çok sıcak savaş sürmekte, ancak bazılarında hiç haberimiz olmuyor, bazılarında da dünya haberlerinde kısaca değinilip unutuluyor, ateş düştüğü yeri yakmaya devam ediyor. Dünya gündemine bomba gibi düşen ve bir yıl sonrasında hâlâ sıcaklığını koruyan Rusya-Ukrayna savaşının ortaya çıkışında ve sürmesinde dünya liderliğine soyunmuş bir ülke başkanının bireysel psikolojik altyapısıyla halkının büyük grup psikolojisi arasındaki etkileşimlerin payı büyük olsa gerek. Vamık Volkan, Büyük Grup Psikolojisi'nin Türkçe basımı için kitabın içeriğinde yer alan dinamikleri gerçek zamanlı anlamamıza yardımcı olacak bir ek hazırladı. Kitap tam basıma gitmek üzereyken 6 Şubat Kahramanmaraş depremi gerçekleşti ve bazı köyler ve kasabalar haritadan silinirken Türkiye ve Suriye'de on binlerce insan ve hayvan canından oldu. Bu büyük felaketin doğa olayı olduğu kadar çarpık şehirleşme ve organizasyonsuzluk gibi insan elinden çıkma nedenlerle de bunca cana mal olması kaçınılmaz olarak büyük grup psikolojisi üzerinde derin izler bırakacak. Bu

travmanın kuşaklardan kuşaklara aktarılacağını öngörmek zor değil. Psikanalizin çalışma alanı arkeolojininkine benzer: Gömülmüş olanları emek emek keşfedip anlamlandırmak ve onarmak. Ancak Volkan ve toplumsal meseleler üzerine çalışan diğer psikanalistler sayesinde ağır travmaları oluştukları sırada anlamak ve gömülmelerine izin vermeden üzerinde çalışmaya başlamak mümkün. Konusu insan olan bütün bilimlerin disiplinler arası çalışmaları insanın yıkıcılığını sınırlandırabilecekleri umudunu koruyorum.

M. Banu Büyükkal,
Psikiyatrist, Psikanalist

TÜRKÇE BASIMA ÖNSÖZ

Bu kitapta politik lider-takipçileri ve aşırı narsisizmi olan liderler hakkında bölümler var. 24 Şubat 2022'de Rusya, Ukrayna'yı işgal etti. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Ukrayna'nın "neo-Naziler" tarafından yönetildiğini ve askerî harekâtın amacının Ukrayna'yı Nazilerden kurtarmak olduğunu açıkladı. Türkçe çeviriye yapılan bu ikinci ekte Vladimir Putin'in kendi psikolojik meseleleri ve günümüz Rusya'sında nüfusun büyük bir kesimindeki hak sahibi hissetme tutumlarının bu olaydaki rollerini inceleyeceğim. Vladimir Putin ile hiç tanışmadım veya onu şahsen tanıyan biriyle onun hakkında konuşmadım. Gürcistan Cumhuriyeti'ndeki Ilia Eyalet Üniversitesi'nden Jana D. Javakhishvili'ye ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Virginia Üniversitesi'nden Yuri Urbanovich'e, özellikle Putin'in kendisi, ailesi, takipçileri ve diğerleri hakkındaki kendi sözlerini İngilizce'ye çevirerek onun hakkında bilgi toplamama yardımcı oldukları için teşekkür etmek istiyorum.

Vladimir Putin başbakanlığa getireli henüz birkaç ay olmuşken 31 Aralık 1999'da biten yüz, hatta bin yılın son günü Yeltsin'in istifasının ardından Rusya Devlet Başkan Vekili oldu ve dört aydan kısa bir süre sonra ilk kez devlet başkanı seçildi. 2008'den 2012'ye kadar olan dönemde anayasal olarak iki dönem üst üste devlet başkanlığı yapamayacağı için kendisi Rusya başbakanlığını yeniden üstlenirken, onun güçlü desteğiyle Dmitri Medvedev bir dönem devlet başkanı oldu. 2012'de

Putin üçüncü kez ve 2018'de dördüncü kez başkan seçildi. Nisan 2021'de, yapılan referandumun ardından, yeniden seçilmek için iki kez daha aday olmasına izin verecek anayasa değişikliklerini imzaladı ve potansiyel olarak başkanlığını 2036'ya kadar uzatmış oldu.

Vladimir Putin'in annesi, 1932'de Putin'in babasıyla evlendiğinde 17 yaşındaydı. Yeni evli genç bir çift olarak Leningrad'a (St. Petersburg'un Sovyetler dönemindeki adı) taşındılar. Kısa süre sonra Putin'in babası Rus ordusunun denizaltı filosuna alındı ve askerliğini II. Dünya Savaşı başlamadan önce tamamladı. Dünya Savaşı sırasında bir kez daha askere gitti. Bu kez, Alman askerleri tarafından atılan bir el bombasıyla bacağından yaralandı. Hayatı boyunca bacağında şarapnel parçasıyla yaşadı. Putin'in anne babası eğitimsizdi. Putin, röportajlarından birinde ailesinin her ayın maaşıyla kıt kanaat geçinebildiklerini anlatmıştı.

Putin'in anne babası, onun doğumundan önce iki çocuklarını kaybetmişti. İlki Albert, II. Dünya Savaşı'ndan önce bebekken ölmüş, diğeri Viktor, Leningrad ablukası sırasında ölmüştü. Eylül 1941'den Ocak 1944'e kadar Leningrad, Naziler tarafından ablukaya alındı. Üç yıl süren bu abluka sırasında, rakam kesin olmamakla birlikte 600.000 ila 1,5 milyon Rus açlıktan öldü. Vladimir Putin, annesi 41 yaşındayken, 1952'de doğdu, babası da kırklı yaşlarındaydı. Victor'un ölümünden yaklaşık 10 yıl sonra doğan, ailesinin üçüncü oğluydu. Hayatta kalan tek çocuk oydu.

Putin St. Petersburg'daki, 470.000 sivil ve askerin toplu mezarlara gömülü olduğu Piskaryovskoye Mezarlığı'nda savaşın yıldönümünde çelenk koyma töreninde, ailesinin II. Dünya Savaşı'nda yaşadıklarını paylaştı. Şunları söyledi: "Ailem bana çocukların 1941'de ailelerinden nasıl koparıldıklarını anlatmıştı.

Annemin de oğlu (üç yaşındaki Victor) -sözde onu kurtarmak amacıyla- kucağından alınmıştı... Öldüğünü söylediler ama nereye gömüldüğünü asla söylemediler.” Putin'in Rusya Devlet Başkanı olmasından on iki yıl sonra, “Hepsini İsimleriyle Anıyoruz” adlı bir örgüt, Victor'un 1942'de nereye gömüldüğünü bulmaya çalıştı. 2014'te bu örgüt, Victor'un toplu mezarlardan birinde olduğu sonucuna vardı.

“*First Person: An Astonishingly Frank Self-Portrait by Russia's President*” (Putin, Gevorkyan, Timakova & Kolesnikov 2000)¹ adlı kitabında, ailesinin Nazilerin Leningrad ablukası sırasında yaşadıklarından daha çok bahsediyor. Açlıktan ölmek üzere olan annesinin bir kez bilincini kaybettiği ve bazı hükümet yetkilileri tarafından açlıktan ölmüş olanların bedenlerinin yanına yatırıldığı söylenmiş ona. Cesetlerle birlikte gömülmek üzere nakledilecekti. Neyse ki inlemiş ve bu sayede ölümlerle birlikte gömülmeğe kıl payı kurtulmuş. Putin, II. Dünya Savaşı sırasında ailesinde kayıplar olduğunu çocuk yaşta öğrenmiş. Anneannesi Almanlar tarafından kurşuna dizilmiş ve baba tarafından amcalarından beşi ile annesinin diğer akrabalarından ikisinin (bazılarına göre beş) de savaş sırasında öldüğü bildiriliyor. Putin annesiyle babasının kendi aralarında savaş sırasında ailenin başına gelenler hakkındaki acı sohbetlerini dinleyerek büyümüş.

“*Kendi Anlatımıyla Putin*”i ilk ağızdan yazan Putin, okul öncesi çağda veya ilkokul öğrencisiyken babasının onu nasıl kemerle dövdüğünü paylaşır. Dayak olayı tek kereyle kalmamıştır. Finlandiyalı psikanalist Juhani Ihanus (2022), Putin'in babasının oğlunu kemerle defalarca dövdüğünü ve oğlanın her seferinde “tekmeleyerek, ısırarak, herhangi bir şeyle” nasıl karşılık

¹ *Kendi Anlatımıyla Putin*, Çev: Faruk Ünlütürk, Astana Yayınları, Ankara, 2017. (ç.n.)

verdiğini anlatır (s. 41–42). Putin bir sokak çocuğu, bir *gopnik* ya da bir holigan gibidir o yaşlarda. Ihanus, Putin'in çocukken şiddet dolu sokaklarda başıboş dolaşmaya, dövüşmeye ve mağdur olmaya terk edilmiş olduğunu hatırlatır. On-on dört yaş arası gittiği okulda da dışlanmıştı ve sürekli derse geç kalıyordu. Genç Öncüler organizasyonuna katılmasına bile izin verilmemişti. Putin'in eski öğretmeni “Vera Gurevich bir keresinde küçük Putin'in diğer okul arkadaşları tarafından kızlar tuvaletine kilitlendiğini ve burada kızların ona tokat attığını söylemişti. Ağlayan Putin, öğretmenine bir gün misilleme yapacağına ve saldırganlarını korkutacağına dair ant içmişti” (Ihanus 2022, s. 303). Putin'in genç yaşlarında dövüş sanatlarına ilgi duymasına ve gençken Rus güreş ve judo kombinasyonu olan *samboda* usta olmasına şaşmamalı. İçindeki saldırganlık, onun narsisizmini destekleyen bir alete dönüşmüştü.

Bu küçük ekte Vladimir Putin'in yetişkin hayatı hakkında sadece çok kısa bir bilgi: Putin, Leningrad Devlet Üniversitesi'nde okudu. 1975'te üniversiteden hemen sonra KGB'ye katıldı. 16 yıl KGB dış istihbarat görevlisi olarak çalıştı. 1985'ten 1989'a kadar Doğu Almanya'da görev yaptı. 1991'de Putin, St. Petersburg belediye başkanı için çalışmaya başladı ve 1994'te belediye başkan yardımcısı oldu. 1997'de Kremlin'in baş yönetici yardımcısı olarak Başkan Boris Yeltsin'in “yakın çevresine” katılması istendi. Boris Yeltsin, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra 1991'de seçilen Rusya'nın ilk devlet başkanıydı. Mart 1999'da Putin, Güvenlik Konseyi sekreteri oldu ve başkana dış politika, ulusal güvenlik ve askeri ve kolluk kuvvetleri konularında danışmanlık yaptı. Çeçenya'daki savaşın sürdürülmesindeki rolü nedeniyle Putin'in halkın gözündeki çekiciliği artmıştı. Moskova'da ve başka yerlerdeki çeşitli bombalama

olaylarını Çeçen teröristleri suçlamanın yanı sıra, düşmanlarını eleştirirken de sert sözler kullanıyordu. Putin'in popülaritesi hızla yükselmeye başlamıştı.

Sağlık durumundaki kötüleşme ve alkolizm, Yeltsin'in 31 Aralık 1999'da istifasına neden oldu ve Putin'in başkanlık yolu böylece açıldı.

Putin 1983'te Aeroflot havayollarının hostesi Lyudmila Shkrebnova ile evlendi. Bu evlilikten iki kızı ve iki torunu var. Putin ve eşi 2014 yılında boşandılar. İddiaya göre boşanmanın sebebi Putin'den dört çocuğu olduğu söylenen eski Olimpiyat jimnastikçi Alina Kabaeva ile evlilik dışı ilişkisiydi. Ayrıca Putin'in “gizli” bir aşk çocuğu olarak bir kızı daha olduğu söylen-tiler arasında.

Şimdi, Putin'in Rusya'da bir “zaman çökmesi” oluşmasını teşvik ederek Ukrayna'nın işgalindeki rolünü açıklamak üzere onun kurtarma düşlemleriyle dolu bir “ikame çocuk” olmasına odaklanacağım. Annenin hayatındaki başka bir çocuğun (veya önemli bir kişinin) kaybından sonra doğan çocuk için “ikame çocuk” deyimi kullanılır. Anne, ölen çocuğunun (veya diğer önemli bir kişinin) içselleştirilmiş bir imgesine sahiptir. Yas sürecini işlemekte zorlandığında, bu imgeyi bir sonraki doğan çocuğunun geliştirmekte olan benlik temsiline aktarabilir. İkinci çocuğa, ölen çocuğun (ya da önemli kişinin) “canlı” tutulabileceği bir rezervuar olarak davranır. Daha sonra, yeni doğan çocuk bir “ikame çocuk” olarak gelişir. İkame çocuk fenomeninde, aktarımı yapanın (anne) yaralı benlik imgesinin çocuğun benliğine bir miktar depolanması da söz konusu olabilir.

Bu sürecin akıbeti, çocuğun örselenmiş yetişkin tarafından kendi iç dünyasına “bırakılan” şeyi nasıl ele aldığına bağlıdır. Bu tür çocuklar ayrıca “kurtarma düşlemleri” geliştirirler. Kurtarma

düşlemleri, iyi bir annelik deneyimi yaşadıkları yanılsamasını uyandırmaktır. Psikanaliz literatüründe ikame çocukların psikolojisine ilişkin önemli incelemeler bulunmaktadır (örneğin bkz: Ainslie & Solyom, 1986; Legg & Sherick, 1976; Poznanski, 1972, Volkan & Javakhishvili, 2022).

Bir kurtarma düşleminin “zihinsel içeriği”, bireyin yetişkinlik döneminde uyumsuz veya uyumlu uzlaşma oluşumlarına yol açabilir (Abend, 1990; Arlow, 1969; Volkan, 1981). Stanley Olinick (1980) bilinçdışı kurtarma düşlemlerinin birçok bireyi psikanalist olmaya yönlendirmede nasıl kilit bir rol oynadığını yazmıştır. Ben de George Pollock'la (1989) aynı çizgide, kurtarma düşlemlerinin pek çok kişiyi siyasi liderlik de dahil olmak üzere liderlik rolleri aramaya ittiğini belirttim. Yetişkinliğinde siyasi lider olan bir ikame çocuk, takipçilerini ya da ülkesini annesinin bir sembolü olarak kullanır ve onları kurtarmaya çalışır.

Bu kitapta onarıcı ve yıkıcı liderleri anlattım. Aklımızda tutmamız gereken şey, kurtarma düşleminden etkilenen bazı liderlerin onarıcı bazılarının da yıkıcı liderler olduklarıdır. Onarıcı lider, kendi etnik, ulusal, dinî ya da ideolojik büyük grubunun özsaygısını, başka bir büyük grubu incitmeden, yok etmeden ya da ezmeden artırır. Kemal Atatürk bir ikame çocuktur. Annesi, oğlu henüz çocukken üç çocuğunu ve kocasını kaybetmişti. Bir yetişkin olarak onarıcı bir siyasi lider oldu. Norman Itzkowitz ve ben (Volkan & Itzkowitz, 1998, 2010) Atatürk'ün kurtarma düşlemini söz ve eylemlerle nasıl dile getirdiğini ayrıntılı olarak anlattık. Diğer siyasi liderler “yıkıcı” olabilirler ve kendilerinin ve takipçilerinin narsisizmini yükseltmek ve kayıp olarak görülen şeyleri geri getirmek için kasıtlı olarak insanlık dışı eylemler başlatır, masum insanlara baskı yapar ve onları yaralar ya da savaş başlatırlar.

Jana D. Javakhishvili ve ben (Volkan & Javakhishvili 2022) Putin'i bilinçdışı bir kurtarma düşlemi olan bir ikame çocuk olarak tanımladık. Çok sayıda çocuk sahibi olmasının yine aynı düşlemlerle bağlantılı olup olmadığı merak edilebilir; eylemleri aracılığıyla annesinin Albert ve Victor'u kaybetmesini tazmin etmeye çalışıyor olabilir. Putin'in çocuklarıyla ilişkilerinin doğası hakkında doğrulanmış bir bilgin yok. Rusya'nın yanı sıra Sovyetler Birliği imajını da ailesinin Naziler tarafından kuşatıldığı zaman ve mekânla ilişkilendirmesi ve böylece günümüz Rusya'sında bir "zaman çöküşü"nü teşvik etmesi, desteklemesi ve koruması, bir kurtarma düşlemine sahip olduğunun açık bir örneğidir. Rusya'da pek çok kişi Putin'in tarihsel olaylara ilişkin algısını paylaşmaktadır. Bu durum Ukrayna'nın işgalinde kritik bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, Putin'in Ukrayna'nın "neo-Naziler" tarafından yönetildiğini ve askeri operasyonunun amacının Ukrayna'yı "nazilerden arındırma" olduğunu söylemesi psikolojik olarak anlamlıdır.

Şimdi Putin'in liderliği zamanında Rusya'daki "zaman çökmesini" ele alacağım. Bir örnek, 2001 yılında Rusya Federasyonu Vatandaşlarının Vatanseverlik Eğitimi Ulusal Programı'nın oluşturulmasıdır. Bu programın temel amacı, anaokulu öğrencilerini "Büyük Vatan Savaşı" hakkında eğitmektir. II. Dünya Savaşı zaferinin 70. yıldönümü olan 2015 yılında, ülke çapındaki anaokulları ve okullar bu savaşla ilgili oyunlar sahnelemiştir. Rusya'nın pek çok şehrinde anaokulları ve okullar hâlâ bu tür oyunlar sahnelemekte ve sergilemektedir.

Tipik olarak böyle bir oyun, 1940'ların askeri üniformasını giymiş bir öğretmenin bir açılış konuşması yapması ve katılımcılara kendilerini geçmişte bulacaklarını bildirmesiyle başlar. Bunu takiben, yine 1940'ların kıyafetlerini giymiş çocuklar,

sözleri olan bir şarkı eşliğinde dans ederler: “Yıl 1941 ve herkes hayatta. Müzik ve dans aniden savaşın başladığını duyuran radyo yorumcusu Yuri Levitan'ın sesiyle kesilir ve genellikle onun sesinin gerçek bir kaydı kullanılır. Bundan sonra çocuklar “cepheye gitme” hazırlıklarını canlandırırlar. Sırada bir savaş sahnesi vardır. Bazı çocuklar “ölür”, hatta bazıları mezardaymış gibi davranır. “Hayatta kalanlar” ise evlerine dönerek “Büyük Zafer”i, Nazilerin yenilgisini kutlarlar. Bugün bu gösteriler internet üzerinden izlenebiliyor. Sanatçılar, ebeveynler, öğretmenler ve yöneticiler tarafından gururla internete yükleniyorlar. (Tipik bir oyunun gösterimi için bakınız: <https://www.youtube.com/watch?v=m2OM0v3wDIo>).

Ayrıca profesyonel yetişkinler tarafından hazırlanan düzinelerce oyun ve “çocuklar ve ebeveynleri için” filmler de bulunmaktadır. *Çocukların Savaş Kitabı: Günlükler 1941-1945* başlıklı bir kitap, hükümetin sahibi olduğu *Argumenti I Fakti* (Argümanlar ve Gerçekler) gazetesinden bir grup gazeteci tarafından derlenmiştir. Kitap, savaşın acımasızlıklarını yaşamış 35 Sovyet çocuğun hikâyesini içermektedir. Özellikle Leningrad'da açlıktan aile üyelerinin ölümü gibi trajik ayrıntılar anlatılır.

1940'ların tarzında kıyafetler giymek Rusya'da çok moda oldu. 2017'den bu yana modern askeri üniformaların yerini 1940'ların askeri üniformaları aldı, bunlara artık “muzaffer” üniformaları deniyor. Çocuklar için askeri kıyafet mağazaları bile var, üstelik bunlar çok popüler. 9 Mayıs Zafer Günü'nde büyük kalabalıklar sokaklara dökülüyor ve II. Dünya Savaşı'nda savaşan yakınlarının fotoğraflarını taşıyarak geçit yapıyorlar. Putin'in “Ölümsüz Alay” adı verilen geçide elinde babasının portresiyle sık sık katıldığını öğrendim.

Mezarlıklarla aşırı meşguliyet de gözlemlenebilir. Örneğin 2000 yılında *Moscow Times* (2020) “Rus Mezar Kazıcılar Koronavirüse Meydan Okuyarak Hızlı Kazma Yarışması Düzenledi” başlıklı bir haber yayınladı. Bölgenin dört bir yanından gelen beş takım, 2 metre uzunluğunda, 0,8 metre genişliğinde ve 1,6 metre derinliğinde çukurlar kazmak için yerel bir mezarlıkta yarıştılar ve jüri üyeleri onların performanslarını değerlendirdi. Kazanan, mezarını 52 dakikada kazan Tomsklu genç bir adam oldu. Okuyuculara gelecekte “yeni ve daha büyük ölçekli yarışmalar” düzenleneceği bilgisi verildi.

Ukrayna'nın 1 Mart 2022'de işgalinden sonra, tüm Rus okulları çocuklara Ukrayna'daki sözde “özel harekât” hakkında nasıl düşünceleri ve konuşmaları gerektiğini açıklamak için özel sosyal bilimler dersleri vermek zorunda kaldılar. Bu konuda soykırımı önleme ve Nazilerden arındırma terimlerini kullanarak konuşmaları öğretildi. Bu çabaları desteklemek için propaganda amaçlı bir çizgi film hazırlandı ve geniş çapta dağıtıldı (<https://www.youtube.com/watch?v=oO3RY3Cv7Oc>). Rus televizyonlarında Ukraynalılardan “Ukronaziler” olarak bahsediliyor ve Ukrayna'ya yapılan saldırı Nazilerden arındırma ile ilişkilendiriliyor.

Bir toplumdaki zaman çökmesi, bir siyasi liderin ve takipçilerinin hak sahibi olma ideolojisiyle bağlantılıdır. Şu anda Ruslar'ın hak sahipliği ideolojileri “Avrasyacılık” ve “*Russkiy Mir*” (Rus Dünyası) isimleri ile tanınmaktadır. Putin, 2007 yılında Rus Ortodoks Kilisesi ile iş birliği yaparak hükümet destekli bir kuruluş olan “*Russkiy Mir Foundation*” (Rus Dünyası Vakfı)’nı kurmuştur. Bu vakfın amacı Rus dili ve kültürünü dünya çapında tanıtmak ve küresel bir proje olarak Rus Dünyası'nı oluşturmaktır (Kudors, 2010). Putin, bugünkü Rus hak

sahipliği ideolojisini desteklemek için yüzyıllar önce yaşanmış “seçilmiş bir travmayı” kullanmadı. Bunun yerine, Nazi işgalinin hazmedilmemiş olmasını Rusların savaş başlatma hakkı olarak kullandı.

Basında Putin'in bazı hastalıklardan mustarip olduğuna ve tıbbi bakım altında olduğuna dair haberler var. Açıkçası bu konuda kesin bir bilgin yok. Putin'in en yakın çevresi de dahil olmak üzere diğerlerinden uzakta oturduğunu görmek, Jana Javakhishvili ve benim COVID-19'un Putin'i bilinçdışı bir şekilde ikame çocuk ve “Birinci Şahıs” olarak tehdit edip etmediğini merak etmemize neden oldu. (Volkan&Javakhishvili, 2022). COVID-19'un tehdidi, Ukrayna'nın işgalinin zamanlamasında ve hem Rusya'da hem de dünya çapında *sambo* profilini yeniden yükseltme hevesinde rol oynamış olabilir. Juhani Ihanus (2022) da COVID-19'un Putin için Ukrayna'nın işgalinde rol oynayan bir tehdit olup olmadığını merak ediyor. Ben bu yazıyı yazarken işgalin başlamasının üzerinden neredeyse bir yıl geçti. Bu insanlık trajedisinin nasıl sona ereceğini tahmin etmem mümkün değil.

Şubat, 2023

Kaynakça

- Abend, S. M. (1990). Unconscious fantasies and theories of cure. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 27: 579-596.
- Ainslie, R. C., & Solyom, A. E. (1986). The replacement of the fantasied Oedipal child: A disruptive effect of sibling loss on the mother-infant relationship. *Psychoanalytic Psychology*, 3, 257-268.
- Arlow, J. (1969.) Unconscious fantasy and disturbances of conscious experience. *Psychoanalytic Quarterly*, 381.
- Ihanus, J. (2022). Putin, Ukraine, and fratricide. *Clio's Psyche*, 28(3), 300-311.

- Kudors, A. (2010). Russian World: Russia's soft power approach to compatriots' policy. *Russian Analytical Digest*, 81(10), 2–4. Retrieved from: Russian Analytical Digest No 81: Russian Public Relations Activities and Soft Power (ethz.ch) April 15, 2022.
- Legg, C., & Sherick, I. (1976). The replacement child—A developmental tragedy: Some preliminary comments. *Child Psychiatry and Human Development*, 7(2), 113–126.
- Olinick, S. (1980). *The Psychotherapeutic Instrument*. New York: Jason Aronson.
- Pollock, G. (1989). *The Mourning-Liberation Process*, 2 vols. Madison, CT: International Universities Press.
- Putin, V. (2015). Life is such a simple thing and cruel. *Russian Pioneer*, 55, in the Journal Kiosk section.
- Putin, V., Gevorkyan, N., Timakova, N. & Kolesnikov, A. (2000). *First person: An astonishingly frank self-portrait by Russia's president Vladimir Putin*. C. A. Fitzpatrick (Trans.). New York: Public Affairs.
- Poznanski, E. O. (1972). The “replacement child”: A saga of unresolved parental grief. *Behavioral Pediatrics*, 81(6), 1190–1193.
- Volkan, V.D. Itzkowitz, N. (1998). *Ölümsüz Atatürk*: İstanbul: Bağlam Yayınevi.
- Volkan, V.D. Itzkowitz, N. (2010). *Atatürk / Atatürk: Mustafa Kemal'in Yaşamı, İç Dünyası, Yeni Türk Kimliğinin Yaratılışı ve Bugünkü Türkiye'deki Kimlik*. İstanbul: Alfa
- Volkan, V. D. & Javakhishvili, J. D. (2022). Invasion of Ukraine: Observations on leader-followers relationships. *American Journal of Psychoanalysis*, 82: 189-209.

KİTAP HAKKINDA

ABD'nin Virginia eyaletinde bulunan Charlottesville kasabasından iki Amerikan başkanı çıktı: Thomas Jefferson ve James Monroe. Virginia Üniversitesi 1819'da Bağımsızlık Bildirgesi'nin de başyazarı olan Jefferson tarafından kuruldu. Ben 1963 yılında Charlottesville'e geldim ve Virginia Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri ve Nöroloji Bölümü'nde öğretim görevlisi oldum. Üniversitedeki uzun görev sürem boyunca çeşitli konumlarda çalıştım, bunlar arasında üniversiteye bağlı Blue Ridge Hastanesi'nin on sekiz yıl boyunca sürdürdüğüm tıbbi direktörlüğü de bulunuyor. Blue Ridge Hastanesi, Thomas Jefferson'un kendisinin tasarlayıp inşa ettirdiği Monticello plantasyonuna komşuydu. Milyonlarca turist her yıl Charlottesville'e gelir ve etrafındaki köle barakalarıyla Jefferson malikanesinin de içinde bulunduğu Monticello'yu ziyaret eder. 2002 yılında Virginia Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden emekli olduktan sonra, üniversite yeni bir hastane inşa ettiği için Blue Ridge Hastanesi kapatıldı. Ben Charlottesville'de yaşamaya devam ettim.

11-12 Ağustos 2017 tarihlerinde benim güzel şehrimde beyazların üstünlüğünü savunan bir miting gerçekleşti. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki beyaz üstünlükçülerin ideolojisi; nüfusunu seçilmiş beyaz Avrupalıların safkan torunlarının oluşturduğu ve onlar tarafından yönetilen bir ülke kurmaya odaklanır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin farklı bölgelerinden gelen göstericiler, Amerikan İç Savaşı sırasında Konfederasyon

Devletleri Ordusu komutanı Robert E. Lee'nin heykelinin tarihi şehir merkezindeki Lee Park'tan kaldırılmasına karşı çıkarırken ırkçı ve antisemitik sloganlar atıyorlardı, ellerinde Nazi ve neo-Nazi sembolleri olan bayraklar vardı. Bir grup da bunlara karşı gösteri yapıyordu. Ohio'lu beyaz bir üstünlükçü olan James Alex Fields Jr., arabasını kasten protestoculara karşı gösteri yapan topluluğun üzerine sürdü ve otuz iki yaşındaki Heather Heyer'ı öldürdü ve kırk kişiyi de yaraladı.

Bu korkunç olaylar başlamadan önceki sabah, mesleki bir toplantıya katılıp konuşma yapmak üzere Dulles Havalimanı'ndan Almanya'nın Berlin kentine uçmak amacıyla Washington DC'ye gitmiş ve Charlottesville'den ayrılmıştım. Birkaç gün sonra ABD'ye döndüğümde, şehrimde olanlarla ilgili haberler ve Donald Trump'ın, ırkçı neo-Naziler ve karşı protestocular hakkında “her iki tarafta da çok iyi insanlar var” sözleri televizyonda hemen her kanalda durmadan tartışılıyordu.

Evimiz ormanın içinde. Charlottesville şehir merkezine arabayla otuz dakika içinde ulaşabilirim. Nisan ayında ağaçlar yeni yapraklar çıkardığında ortam yeşilin binbir tonuyla bezenir. Verandada otururken, insan yapımı küçük bir göldeki kurbağaların yanı sıra birçok kuşun sesini duyarım. Doğanın sesine karışan tek insan yapımı ses, evimizin üzerinden uçan uçaklardan gelir. Berlin'den döndükten sonra doğanın güzelliğini ne takdir edebildim ne de keyfini çıkarabildim. Şehir merkezine gidip korkunç olayların yaşandığı ve tanımadığım Heather Heyer'ın öldürüldüğü yerlere dokunma ihtiyacı hissediyordum.

Charlottesville'de olanlar, 1957'de Amerika Birleşik Devletleri'nde gönüllü bir göçmen olarak başlayan hayatımı, ırkçılık, antisemitizm ve Müslümanlık aleyhtarı duygulara dair kişisel gözlemlerimi ve yaşantılarımı ve bunların yanı sıra “Amerikan

istisnacılığının” olumlu yönlerini de yeniden düşünmemi sağladı. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki siyasi bölünme üzerine gözlemlerim hakkında bir kitap yazmak istedim. Amerikan beyaz üstünlükçü hareketini kendi alt bölümleri olan bir “büyük grup” olarak değerlendirdim. “Büyük grup” terimi, çoğu birbirini birey olarak görmeyen ve hatta onlar hakkında hiçbir şey bilmeyen, ancak bazı konularda aynı duyguları paylaşan yüzlerce, binlerce, belki milyonlarca insanı tanımlar. Şimdiye dek etnik, ulusal, dinî ve ideolojik büyük grup sorunlarını anlatan birkaç kitap ve birçok makale yazdım. Bu nedenle yeni bir kitap üzerinde çalışmaya başlamakta tereddüt ettim.

7 Aralık 2018’de James Alex Fields Jr. birinci derece cinayet ve sekiz adet kasten yaralamadan suçlu bulundu. Mahkeme salonunun dışında toplanmış, aralarında olaydan sağ kurtulanların da bulunduğu insanlar kararı duyunca sevinçlerini haykırmışlar ve sonra Charlottesville şehir merkezinin sokaklarında hep birlikte yürümüşlerdi. Bana, katilin arabası çarptığında, Heather Heyer’in yanında bir Afrika kökenli Amerikalı kadın ve onun Afrika kökenli Amerikalı kocasının da olduğu söylendi. Bu Afrika kökenli Amerikalı duruşma sırasında tanıktı. Birkaç ay sonra, karısının ailesinin ayinlere katıldığı kilisenin üyelerinin duruşma sonrasında beyaz üstünlükçüler tarafından tehdit edildiğini öğrendim.

Olayın üstünden üç ay anca geçmişken dünyanın farklı yerlerinde camilere, kiliselere ve sinagoglara yönelik yeni saldırılar meydana geldi. 15 Mart 2019’da Yeni Zelanda’nın Christchurch kentindeki Linwood İslam Merkezi’nde bulunan El Nur Cami’sinde Cuma namazı sırasında beyaz bir üstünlükçü çok sayıda insanı öldürdü. Donald Trump, bu trajediyi ve benzerlerini “çok çok ciddi sorunları olan küçük bir grup insan”ın eylemlerine bağladı. Bu, dünyada neler olup bittiğine

bakmanın basite indirgemeci bir yoluydu. Ertesi ay Sri Lanka'da Paskalya Pazarı'nda bir dizi kilise ve otele düzenlenen ve 253 kişinin ölümüne ve 450 kişinin yaralanmasına neden olan bombalı saldırıların ardından birçok şüpheli tutuklandı. 27 Nisan 2019'da San Diego, Kaliforniya yakınlarındaki bir sinagogda yapılan silahlı saldırı haberlere damgasını vurdu ve sadece on dokuz yaşındaki John T. Earnest cinayet ve cinayete teşebbüs şüphesiyle tutuklandı. Tutuklanmadan önce San Diego ilçesindeki bir camiyi ateşe vermiş olabileceğinden şüphelenildi. İki hafta sonra Connecticut, New Haven'daki Diyanet Cami'nde yangın çıktı. Kimse zarar görmedi. Yetkililer yangının kasten çıkarıldığına inanıyor.

2019 baharının sonlarında Polonya Psikanaliz Derneği'nin konuğu olarak Varşova'ya gittim. Bu derneğin üyeleri ve diğer ruh sağlığı çalışanları, ülkelerindeki totaliterlik ve paranoya hakkında mesleki görüşlerini nasıl ifade edebileceklerini araştırmak istiyorlardı. Polonya'da iktidardaki Hukuk ve Adalet Partisi, Avrupa Birliği'nin kıta için laik bir vizyonu teşvik etmesine karşıydı. Partiye göre, böyle bir vizyon Polonya kimliğine aykırı olacaktı. Parti liderleri aynı zamanda erkek ve kadın eşcinselleri Polonya'nın ruhuna bir tehdit olarak görüyorlardı. Hukuk ve Adalet Partisi, Katolik Kilisesi'nin desteğinden büyük ölçüde yararlanmaktadır. Nüfusun yaklaşık yüzde 40'ı her hafta ayine katılır. Kilise vaazları ve Katolik medyası iktidar partisini güçlü bir şekilde desteklemektedir. Polonya Psikanaliz Derneği'nin yönetim kurulu üyeleri, derneğin 18 Mayıs 2019 tarihli toplantısında bir sunum yapmamı ve ulusal büyük grupta siyasi ve toplumsal bölünmelerin psikolojik altyapısına odaklanmamı istediler.

Ben Varşova'dayken, gazeteci Tomasz Sekielski ve erkek kardeşi Marek Sekielski'nin iki saatlik belgeseli "Tell No One (Sakın

Kimseye Söyleme)” Polonyalı rahiplerin yaptıkları yaygın çocuk cinsel istismarını ortaya çıkardı ve birkaç gün içinde YouTube’da 18 milyondan fazla izlendi. Bu tür skandallar Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Avustralya ve başka yerler için tanıdıktı. Şimdi Polonya halkını sarsıyordu. İstismarcı rahiplerden birinin, 1990’dan 1995’e kadar Polonya cumhurbaşkanlığını yapmış olan Nobel Barış Ödülü sahibi Lech Walesa’nın kişisel rahibi olduğu ortaya çıktı. Polonya halkı, bu belgeselin iktidar partisinin gücü üzerinde bir etki yapıp yapmayacağını sorguluyordu.

Polonya’da kısa bir süre kaldıktan sonra ABD’ye döndüğümde Birleşik Krallık’ta Brexit’in yol açtığı zorluklar, Hindistan’da Müslüman ve Hristiyanlardan tutun alt kast ve liberallere kadar bütün azınlıkların baskı altında olduğu seçimler ve Donald Trump’a yönelik bir görevden azil sürecinin yeniden başlama ihtimali hakkında haberler geldi. Bunlar toplumsal bölünmelerin başka örneklerini oluşturuyordu. Birçok ülkede insanlar mecazi bir soruyla uğraşıyorlar, “Şimdi biz kimiz?” ve görünüşte tezat cevaplar buluyorlar. Bütün bunlar beni yeni bir kitap yazma ve büyük grup psikolojisi hakkındaki bulgularımı güncellemeye yönlendirdi. Ben de bu konuyla ilgili kişisel gözlemlerimi ve deneyimlerimi anlatmak istedim.

Bu kitap, Sigmund Freud’un büyük gruplar hakkındaki fikirlerinin bir özetini sunar. Genel olarak konuşursak, onun ve takipçilerinin çoğunun ana odak noktası, büyük bir grubun bir birey için ne anlama geldiğini incelemektir. Ben, *kendi başına bir alan olarak* büyük grup psikolojisinin ne olduğuna açıklamalar getiriyorum. Bu, bir büyük grup içinde var olan bilinçli ve bilinçdışı ortak geçmiş üzerine ve şimdiki tarihsel/psikolojik deneyimlere dair formülasyonlar yapmak anlamına gelir. Bu tür formülasyonlar yapmak, günümüzde ortaya çıkan toplumsal-

politik-dinî olaylara, lider-takipçi ilişkilerine yönelik anlayışımızı zenginleştirir ve karşıt büyük gruplar arasındaki etkileşimlere derinlikli bakmamızı sağlar. Bu, bir psikanalistin, belirli davranış örüntülerini, semptomları ve alışılmış kişilerarası ilişkileri neyin motive ettiğini anlamak için, analizanlarının çeşitli bilinçli ve bilinçdışı düşlemleriyle bağlantılı gelişimsel öykülerini kullanarak formülasyonlar yapmasına benzer.

Bu kitapta bir çocuğun nasıl büyük grubun üyesi olduğunu ve yetişkinlerin bazen ikinci tür bir büyük grup kimliği geliştirdiğini anlatıyorum. Bu tür görüngülere bakmak, “Şimdi biz kimiz?” mecazi sorusunun, ırkçılığın, otoriter rejimlerin, habis siyasi propagandanın, duvar inşasının ve demokratik süreçlere ve insan hakları sorunlarına müdahalelerin yayılmasının incelenmesi için arka plan verileri sağlar. Mevcut dünya olaylarının psikolojik açıdan da incelenmeleri gereğini gündeme getirmek istiyorum. Daha geniş bir kitleye hitap edebilmek için fazla teknik psikanalitik terim kullanmayacağım.

Bölüm Bir

BÜYÜK GRUP PSİKOLOJİSİNİ İNCELEMEK İÇİN KİŞİSEL MOTİVASYONLAR

Geleneksel olarak psikanalistler, insan psikolojisinin belli yanlarını incelemek için kendi motivasyonları hakkında yazmazlar. Bu tür motivasyonlar bilinçdışı kalmış da olabilir. Eğer psikanalistler, çocukluklarında başlayan ve onları psikolojik bir konu ile meşgul olmaya ya da tedavi etmek için belirli travma türlerini ve davranış kalıplarını paylaşan bireyler aramaya yönelten olayların farkındalarsa, bu bilgiyi ifşa etmek ve analizanları için erişilebilir kılmak istemezler.

Stanley Olinick (1980), bir ruh sağlığı çalışanını psikanalist olmaya neyin yönelttiğini merak etmişti. Böylesine güçlü bir motivasyonun “depresif bir anneyle ilgili bir kurtarma düşleminin genetik etkisi olduğunu ve bu annenin, almaya açık olan çocuğunda böyle bir kurtarma düşlemini tetiklediğini” öne sürdü. Anne ve çocuk arasındaki bu tür bir ilişkinin biçimlendirici olması için “gerekli süre net olmasa da erken olması gerektiğini” de ekledi (Olinick, 1980, s. 12-13). Olinick kendi hayatı hakkında bilgilere yer vermemiştir.

Joseph Reppen (1985), diğer psikanalistlerin bir analizi nasıl yürüttüklerini, onların düşünce ve yöntemlerinin gerisindeki bilgiyi ve motivasyonlarının ne olduğunu merak ediyordu. On Amerikalı ve iki Avrupalı psikanalistten çalışmaları hakkında açıklık ve içtenlikle konuşmalarını istedi. Bu on iki psikanalistin

katkıları daha sonra yayınlandı. Reppen'in işaret ettiği gibi kitabı, Freudcu bakış açısının ne kadar geniş olabileceğini ve bir psikanalistin çalışmasının son derece kişisel olduğunu gösterdi. Bununla birlikte, yakın zamanda Reppen'in kitabına baktığımda, on iki katılımcının, yaşamlarında mesleki faaliyetlerini etkilemiş olan olaylardan ayrıntılı örnekler vermeden, esas olarak yöntem ve tekniklerini tanımladıklarını fark ettim. Ben de o on iki psikanalistten biriydim.

2000 yılında klinik çalışmalarıma son verdiğim için şu anda, geçmişim hakkında daha fazla bilgi paylaşmakta kendimi daha özgür hissediyorum. O zamandan beri, çeşitli ülkelerden daha genç psikanalistlere danışmanlık veya süpervizyon vermeye devam ediyorum. Bir süpervizör olarak çalışmalarım, süpervizyon alan pek çok kişinin belirli psikolojik sorunlar üzerinde çalışmaktan kaçındığını veya bazı meselelere aşırı bağlandıklarını fark etmemi sağladı. Onların terapisti olmadığım için, belirli insan sorunları üzerinde çalışırken neden heyecanlı veya mütereddit olduklarını araştıramazdım. İçlerinden bazıları, kişisel analizlerden geçmiş olmalarına rağmen kendi hayatlarında ve ülkelerindeki belirli olayların, neyi incelemekten hoşlandıklarını veya nelerden kaçındıklarını belirlemeye neden devam ettiğini anlamak için gönüllü oldular. Bu bölümde, psikanalist olmamda, onlarca yılımı divanımdan uzakta uluslararası çatışmaları ve travmaları inceleyerek geçirmemde ve kendi başına bir alan olarak büyük grup psikolojisini geliştirmemde rol oynayan çocukluğuma ait bazı olayları anlatacağım.

Bir Akdeniz adası olan Kıbrıs, Antik Yunan aşk tanrıçası Afrodite'nin doğum yeri olarak bilinir. MÖ 4000 ila 3000 yılları arasında Neolitik (veya "yeni taş") Çağ'da kalabalık bir nüfusa sahipmiş. Ada, Anadolu kıyılarındaki stratejik konumu ve zengin

cevher yatakları nedeniyle milattan önce 1500'den beri hararetle peşine düşülen bir değer olmuştur. İngilizcede bakır anlamındaki *copper* kelimesinin *Kıbrıs* adından geldiği söylenmektedir. Miken yerleşimciler adayı kolonileştirmiş ve Fenikeliler ve Akalı Yunanlar burada bağımsız şehir devletleri kurmuşlar. Ada, Mısırlılar, Persler, Makedonlar, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Haçlılar, Frenk kralları, Cenevizliler, Venedikliler ve Osmanlı Türkleri gibi uzun bir fatihler dizisinin egemenliğine girip çıkmış. Nihayet 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından önce bir İngiliz kolonisiydi.

Adanın bir İngiliz kolonisi olduğu 1932'de Kıbrıs Türkü bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldim. Bir yıl önceki sayımda adadaki nüfus 347.959 kişi imiş (Luke, 1952). İki etnik grup, Hristiyan Rumlar ve daha az sayıda Müslüman Türkler, aynı şehir, kasaba veya köylerde yan yana yaşıyordu. Bazı köylerde sadece Rumlar veya sadece Türkler yaşıyordu. Adada daha az sayıda Ermeni, Maronit ve Fenikeli de vardı. Adanın başkenti Lefkoşa'da büyüdüğüm için mahalleimde, pazar yerlerinde, kilise veya camilerin yakınında ve başka yerlerde her gün adalı Rumlar ve Ermenilerle karşılaştım. Büyük Britanya'dan gelen insanları da göürdüm. Türk lisemin müdürü bir İngiliz, karısı Ermeni idi. Adadaki İngilizler “yönetici” sınıfa aitti, geri kalanımız “yerli”ydik. Yaşlandıkça ve tarihin insan psikolojisi üzerindeki etkisinin farkına vardıkça, “yerliler” olarak Rumların ve Türklerin benlik saygılarını desteklemek ve kendilerini “anavatan” Yunanistan ve Türkiye ile ilişkilendirmek amacıyla neden Rumluklarına ve Türklüklerine bu kadar yatırım yaptıklarını anlamaya başladım. Ben doğmadan bir yıl önce Kıbrıs Rumlarının İngilizlere isyan ettiklerini, Yunanistan ile *Enosis* (birleşme) çabasına girdiklerini öğrendim.



Çocukken yavaş yavaş “düşman” kavramının farkına varmış-tım ama İngiliz halkı “düşman” değildi. Nazilerin 1941’de bir başka Akdeniz adası olan Girit’i havadan işgalinden sonra, bir sonraki adım olarak Kıbrıs’ı işgal etmeleri bekleniyordu. Babam bahçemizde bir yeraltı sığınağı kazması için birini tutmuştu bile. Sirenler bizi uyandırdığında yağmurlu gecelerin ortasında bile birçok kez oraya sığındık. Bazen adaya Alman ve İtalyan askeri uçaklarından bombalar atılırdı. Yeni bir siren sesi tehlikenin geçtiğini bize bildirinceye dek sığınakta beklerdik. Yiyecekler karneyle dağıtılırdı ve yanık, tatsız ekmekler yemek zorunda ka-lırdık. Bize gaz maskesi takmayı öğretmişlerdi. Almanlar ve İtal-yanlar “düşman”dı. II. Dünya Savaşı sırasında, yaklaşık 35.000 Kıbrıslı (hem Rumlardan hem de Türklerden) gönüllü olarak İngiliz silahlı kuvvetleriyle yan yana savaştılar (bunlardan 650’si öldü, 2.500 kişi esir alındı).

Savaş devam ederken, başka bir büyük grup kimliğine ait insanları fark etmeye başladım. Uzun sakallı ve sarıklı Hintli Sih askerleri mahallemin sokaklarında dolaşıyorlardı. Diğer çocuklarla oynadığım ilköğretim bahçemin hemen üzerinde bir İngiliz Spitfire'in bir İtalyan savaş uçağını düşürdüğüne tanık oldum. Bu benim için ürkütücü bir deneyim olmalı çünkü uçağın enkazından küçük bir cam parçasını onlarca yıl sakladım. Onu koruyarak ve bir anlamda kontrol ederek, büyük olasılıkla hayatımı kaybedebileceğime dair çocukluk kaygımın üstesinden gelmeye çalışıyordum. Almanlar Kıbrıs'ı asla işgal etmediler.

Kıbrıs Rumları ve Kıbrıs Türkleri ayrı okullara giderdi. Hem Rum hem de Türk gençlerin kayıt yaptırabileceği tek bir “İngiliz okulu” vardı. Adadaki Türk lisesini bitirdikten sonra tıp eğitimim için Türkiye'ye gittim. 1956'da mezun oldum ve altı ay sonra “beyin göçü” denen bir sürece ben de dahil oldum. Amerika Birleşik Devletleri'nde o sıralarda tıp doktoru açığı vardı ve bu nedenle dünyanın dört bir yanından doktorları kabul ediyorlardı. Amerika'ya genç bir doktor olarak gelmem, Kıbrıs'taki yeni büyük grup çatışmalarıyla aynı zamana denk geldi. Kıbrıs Rumları, Kıbrıs'ı Yunanistan ile birleştirme arzusuyla, Birleşik Krallık güçlerine ve sivillere saldırmaya ve Kıbrıs Türklerine baskı yapmaya başladılar. Teröre başvurmak rutin hale gelecekti.

Türkiye'de tıp fakültesinin son iki yılında, benden iki yaş küçük bir başka Kıbrıs Türkü tıp öğrencisi olan Erol Mulla ile kiralık bir odayı paylaştım ve o benim hiç olmayan erkek kardeşim oldu. Amerika Birleşik Devletleri'ne varışından birkaç ay sonra babamdan bir mektup aldım. Zarfın içinde, arkadaşımın hasta annesini ziyaret için Türkiye'den Kıbrıs'a nasıl gittiğini anlatan, Erol'un fotoğrafının da yer aldığı bir gazete kupürü vardı. Eczaneden annesine ilaç almaya gittiğinde bir Kıbrıslı

Rum terörist tarafından yedi kurşunla vurulmuştu. Bu kişi, geleceği parlak bir genç olan Erol'u, ait olduğu etnik grubu terö-rize etmek için öldürmüştü. Erol büyük grup kimliği adına öldürüldü. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ilk yılımda, Şika-go'daki bir hastanede, hiç arkadaşımın olmadığı yeni bir ortamda stajyerdim. Erol'un yasını tutamadım.

Şikago'daki tıbbi stajımın ardından Kuzey Carolina'daki Chapel Hill'e gittim ve psikiyatri ihtisasımı North Carolina Üniversite Hastanesi'nde tamamladım. Kuzey Carolina'da beş yıl geçirdikten sonra Charlottesville, Virginia'ya geldim ve aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı oldum. Artık “gönüllü bir göçmen”dim. Kıbrıs'taki ailem ve arkadaşlarım, Kıbrıs Rumları tarafından abluka altında insanlık dışı koşullarda anklavlarda yaşarken ben güvenlik içinde yaşıyordum. O zamanlar, karmaşık yas ve hayatta kalma suçluluğumu tanımlayacağım bir kelimem yoktu. Charlottesville'e yerleştikten sonra, birkaç yıl Charlottesville'den Washington DC'ye seyahat ederek kişisel analizime ve psikanaliz eğitimime başladım. Türkiye'de tıp okurken psikiyatrist ve psikanalist olmak istediğimi biliyordum. Çok sonra, beni böyle bir istekte bulunmaya iten önemli bir faktörün farkına vardım.

Ben küçükken Lefkoşa'daki kiralık evimizde kitaplık yoktu. O günlerde, şehirlerde ya da büyük kasabalarda yaşayan orta sınıf ailelerin bile evlerinde elektrik yoktu. Akşamları bir gaz lambasına ihtiyaç duymadan okumaya ve okul ödevlerimi yapmaya başlayabildiğimde ergenliğimin ortalarındaydım. Bir ilkokul öğretmeni olan babam, kitaplarını ailemin yatak odasındaki büyük siyah tahta bir sandıkta tutardı. Bir gün, II. Dünya Savaşı devam ederken, bu büyük sandığın kilitli olduğunu fark ettim. İki ablam, babamın, Kıbrıs'ı işgal etmeleri halinde

ailisini korumak için Nazilerle iletişim kurabilmek amacıyla bir Almanca sözlük edindiğini söylediler. Ayrıca bana bunun yasak bir eylem olduğunu, bu yüzden babamızın Almanca sözlüğünü saklamak zorunda kaldığını anlattılar. Bu sandığa çok ilgi duyduğumu ve etrafta kimse yokken açmaya çalıştığımı hatırlıyorum. Psikanalistler, bu kilitli sandıkla meşgul olmamın, genç bir çocuğun ödipal sorunlarıyla, ebeveyn yatak odasındaki cinsel sırlara olan merakıyla ilgili olduğunu kolayca düşünebilirler. Bir gün kutuyu açmayı başardım ve Almanca sözlüğü buldum. Yanında bir başka kitap daha vardı, Sigmund Freud'un *Three Essays on the Theory of Sexuality* (1905d) (Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme'sinin Türkçe çevirisi. Babamın sadece sözlüğü saklamakla kalmayıp küçük oğlunun cinsel konuları öğrenmesini de engellemek istediğini düşünmüştüm. Sigmund Freud'un kim olduğunu daha sonra öğrenecektim. Sanırım bu hikâye psikanalize ilginin nasıl başladığını anlatıyor.

Ben doğduğum yıl Albert Einstein elli üç, Sigmund Freud yetmiş altı yaşındaydı. Ertesi yıl, 1933'te, o zamanlar Fransa'da yaşayan ve Yahudi Nüfusu Koruma Teşkilatı'nın (OZE) onursal başkanı olan Einstein, Başbakan'a bir mektup yazmıştı. Bu mektupta şu ifadeler yer alıyordu: *“Almanya'dan 40 profesörle doktorun bilimsel ve tıbbi çalışmalarına Türkiye'de devam etmelerine izin vermeniz için başvuruda bulunmayı eksanlarlarından rica ediyorum. Sözü edilen kişiler, Almanya'da hâlen yürürlükte olan yasalar nedeni ile mesleklerini icra edememektedirler. Çoğu geniş tecrübe, bilgi ve ilmi liyakat sahibi bulunan bu kişiler, yeni bir ülkede yaşadıkları takdirde son derece faydalı olacaklarını ispat edebilirler.*

UNION DES SOCIÉTÉS "OSE"
POUR LA PROTECTION DE LA SANTÉ
DES POPULATIONS JUIVES

COMITÉ D'HONNEUR

Prof. A. EINSTEIN, *Président*.
Prof. A. BESREDKA, *Vice-Président - Paris*.
Prof. RADCLIFFE N. SALAMAN, *Vice-Président - Londres*

SOCIÉTÉS AFFILIÉES

ALLEMAGNE.
ANGLETERRE.
DANZIG.
ÉTATS-UNIS.
LÉTTONIE.
LITHUANIE.
POLOGNE (T. O. Z.)
ROUMANIE.



פאראבאנד פון די נעוועלשאפטן
פארן יידישן נעוונטשן

Tél. :

PARIS (XVII). LE 17 September, 1933
4, Rue Roussel

Handwritten signature: Einstein
Handwritten signature: Marif v. Kaiten
3-10-33

Your Excellency,

As Honorary President of the World Union "OSE" I beg to apply to Your Excellency to allow forty professors and doctors from Germany to continue their scientific and medical work in Turkey. The above mentioned cannot practise further in Germany on account of the laws governing there now. The majority of these men possess vast experience, knowledge and scientific merits and could prove very useful when settling in a new country.

Out of a great number of applicants our Union has chosen forty experienced specialists and prominent scholars, and is herewith applying to Your Excellency to permit these men to settle and practise in your country. These scientists are willing to work for a year without any remuneration in any of your institutions, according to the orders of your Government.

In supporting this application, I take the liberty to express my hope, that in granting this request your Government will not only perform an act of high humanity, but will also bring profit to your own country.

I have the honour to be,

Your Excellency's obedient servant,

Handwritten signature: Einstein
(Prof. Albert Einstein)

His Excellency
The President of the Cabinet of Ministers
of the Turkish Republic.

Arrivée Télégrammes : "OSE" 4, RUE ROUSSEL - PARIS
3/10/33
604 344-345

Handwritten notes in Turkish:
1) 4/10/33 - ...
2) ...

Ekselanslarından ülkenizde yerleşmeleri ve çalışmalarına devam etmeleri için izin vermeniz konusunda başvuruda bulunduğumuz tecrübe sahibi uzman ve seçkin akademisyen olan bu 40 kişi, birliğimize yapılan çok sayıda müracaat arasından seçilmişlerdir. Bu bilim insanları, hükümetinizin talimatları doğrultusunda kurumlarınızın herhangi birinde bir yıl boyunca hiçbir karşılık beklemeden çalışmayı arzu etmektedirler.

Bu başvuruya destek vermek amacıyla, hükümetinizin talebi kabul etmesi halinde sadece yüksek seviyede bir insani faaliyette bulunmuş olmakla kalmayacağı, bunun ülkenize de ayrıca kazanç getireceği ümidimi ifade etmek cüretini buluyorum.”

Einstein'ın mektubu ilk önce Maarif Vekaleti'ne iletilmiş, ancak bu başvuru böyle olağandışı bir talebi kabul etmek için mevcut koşulların bulunmadığı gerekçesiyle reddedilmişti. Ancak Einstein'ın talebi, yeni Türkiye'nin sonraları Atatürk olarak tanınacak olan lideri Mustafa Kemal'in araya girmesiyle kabul edilmişti. O zamanlar Osmanlı İmparatorluğu'nun küllerinden doğan Türkiye Cumhuriyeti henüz on yaşında ve son derece fakirdi, ancak Einstein'ın isteğinden önce bile bazı Alman-Yahudi bilim insanlarının Türkiye'ye gelmelerine izin verilmişti. Einstein'ın mektubunun ardından 1933'te otuz Alman Yahudi bilim insanı ve aileleri Türkiye'ye geldiler ve kısa süre sonra onları 190 aydın ve aileleri takip ettiler. Böylece nihayetinde 1000'den fazla hayat kurtarılmış oldu (Reisman, 2006). Yıllar sonra ben Ankara Üniversitesi'nde tıp öğrencisiyken, Einstein'ın mektubunun yazılmasından sonra Türkiye'ye kaçan Alman-Yahudi profesörlerin bir kısmı hâlâ tıp öğretiyordu. Böylece hayatımda ilk kez, Naziler tarafından doğrudan veya dolaylı olarak mağdur edilmiş başka bir büyük grubun üyeleri olan Yahudilerle tanıştım.

1959'da başlayan, Birleşik Krallık, Yunanistan ve Türkiye'nin katıldığı müzakereler sonucunda, 1960 yılında her biri beş yıllık bir dönem için seçilen bir Kıbrıs Rum Cumhurbaşkanı ve bir Kıbrıs Türkü Cumhurbaşkanı Yardımcısı olacak şekilde bir Kıbrıs Cumhuriyeti kuruldu. İngiliz sömürge yönetimi sona erdi. Yedi Rum ve üç Türk üyeden oluşan bir kabine kuruldu ve aynı 70/30 oranı Parlamento'da ve kamu hizmetinin tüm dallarında geçerli oldu. Yukarıda belirttiğim gibi, Aralık 1963'ten önce Kıbrıs'taki Türk nüfus, Rum çoğunluğun evleri arasındaki evlerinde dağınık halde yaşıyordu. 21 Aralık 1963'te şiddet patlak verdi. Kıbrıs Türkleri tarafından “Kanlı Noel Katliamı” olarak bilinen olayda, iki gün boyunca Kıbrıs Rumları tarafından 133 kadar Kıbrıs Türkü öldürüldü. Kanlı Noel sırasında, 8667 Kıbrıs Türkü, 103 köyü terk ederek, Türklerin düşmanları tarafından ablukaya alınmış olarak yaşamaya zorlandığı altı yerleşim bölgesine (anklav) sığındı. Aralık 1963 ile 1964 yazı arasında yirmi beş veya otuz bin Kıbrıs Türkü, ülke içinde yerinden edilmiş insanlar haline geldiler. Bu süre zarfında Türk tarafı 364 kişiyi kaybetti, buna karşılık 174 Rum öldürüldü. Her iki taraf da diğerine karşı vahşet suçlamasında bulundu. İlk beş yıl boyunca, Türklerin ada yüzölçümünün sadece yüzde 3'ünü oluşturan abluka altındaki anklavlarından çıkmalarına izin verilmedi; bir anlamda hapsedilmişlerdi. Tek bir ev, zaman zaman ondan fazla aileyi barındırabiliyordu. Ülke içinde yerinden edilmiş Kıbrıs Türkleri, akrabalarına sığınacak kadar şanslı değilse mağaralarda veya çadırlarda yaşamak zorunda kalmışlardı. Beş yılın sonunda, bir abluka bölgesinden diğerine taşınmalarına ve gettolarına döndükleri sürece, Rum sektörlerinden geçmelerine izin verilir oldu; bu onlar için aşağılayıcı bir deneyimdi.

Kıbrıs Türkleri, Türk kuvvetleri 20 Temmuz 1974'te adaya çıkana kadar kendilerini asla “özgür” hissetmediler. Sert çatışmalardan sonra Türk ordusu adayı ikiye bölerek kuzey Türk ve güney Rum taraflarını oluşturdu. Yunan kaynaklarına göre 6.000 Rum öldürüldü, 3.000'i de kayıptı (Markides, 1977). Türk kaynakları kayıplarını 1.500 ölü ve 2.000 yaralı olarak verdi. 160.000 kadar Kıbrıs Rumu adanın güney kısmına taşınmaya zorlandı ve güneyde yaşayan 60.000 Kıbrıs Türkü gönüllü sığınmacı olarak kuzeye kaçtılar. Her iki taraftan da birçok kişi ciddi şekilde örselenmişti. Bugün ada, kuzeyde Kıbrıs Türkleri ve güneyde Kıbrıs Rumları arasında bölünmüş olmayı sürdürüyor.

AKDENİZ

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ



Chapel Hill'de psikiyatri ihtisası yaparken, doğrudan bağlı olduğum hocam Wilfred Abse, Büyük Britanya'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne gelen Yahudi bir profesördü. Holokost'tan doğrudan etkilenmemişti ve onunla Yahudi tarihi üzerine konuştuğumuzu hatırlamıyorum. Nazilerin Yahudilere yaptığı muamelenin üzerimde yarattığı ilk büyük duygusal etki, Chapel Hill'de yatan hasta bölümünde genç bir adamı tedavi ettiğimde oldu. Evlilik sorunlarından yakınıyordu ve depresyon belirtileri sergiliyordu. Benimle yaptığı seanslarda ağlıyordu. Yoğun bir şekilde ağladığını görebiliyordum ama kulağıma ağlama sesi gelmiyordu. Birinin ses çıkarmadan ağladığını görmek çok tuhaftı. Yavaş yavaş, ailesinin Avrupa'da Naziler tarafından işgal edilen bir yerde Hristiyan bir ailenin çatı katına saklanmış olduklarını öğrendim. Bebek olan hastamın eski bir dolabın çekmecesinde uyuması gerekiyordu. Bir gün, Nazi askerleri gizlenmiş Yahudileri aramak için eve gelmişlerdi. Bebek ağlamaya başladığında babası, oğlunun ağlamasını Nazi askerlerinin duymasından korkarak bebeğin ağzına avucunu dayamıştı. Tabii hastam bir yetişkin olarak bu olayı hatırlamıyordu ama o büyürken aile bu olayı tekrar tekrar anlatmıştı. Babanın kendisini ve karısını kurtarmak adına bebeğini susturduğu için büyük bir suçluluk ve utanç duyduğunu sezmiştim. Bu genç adamla çalışmak beni duygusal olarak Holokost tarihine bağladı.

Bireysel analizim ve psikanaliz eğitimim, adadaki ailemin ve arkadaşlarımın Lefkoşa'da abluka altındaki bir yerleşim bölgesinde yaşadığı yıllarda gerçekleşti. Amerika Birleşik Devletleri'nde onların yaşadıkları bu korkunç deneyimler hakkında fazla bilgi yoktu. Çok sevdiğim ve büyük bir mesleki itibara sahip olan analistim Yahudi idi. Onun ailesinin de korkunç travmalar yaşayıp yaşamadığını merak ettiğimi hatırlıyorum. On yıllar sonra, analizim

sırasında neden aile üyelerimin Kıbrıs'ta düşmanlarının ablukasındaki bir anklavda yaşadıklarını ve çektikleri acıların üzerimdeki duygusal etkilerini hiç incelemediğimizi merak ettim. Analistim klasik bir analitik metodoloji izleyerek dış olaylara önem vermiyor muydu? Yoksa Kıbrıs'taki olayları dikkate almayarak yaşanan toplumsal zulmü hatırlamaktan mı kaçınmıştı?

Zihnimde, abluka altında yaşayan aile üyelerimi ve arkadaşlarımı toplama kamplarındaki Yahudiler gibi hayal ediyordum. Ancak Holokost inanılmaz derecede büyük bir trajedi olduğu için böyle bir düşünceyi dile getirmekten hep utandım. Bu, kendilerini kurtaracağını umdukları bir “ana vatan”a sahip küçük bir grup insanın mağduriyetiyle kıyaslanmamalıydı. Ancak yıllar sonra, analizim çoktan bitmişken, duygusal yalnızlığımla başa çıkmak için nasıl yollar bulmuş olduğumu anladım. Buna iki örnek: İlk örnek, ilk klinik araştırmam için karmaşıklaşmış yas konusunu seçmemdir; bu bilinçdışı bir seçimdi (Volkan, 1972, 1981). İkincisi, literatüre asıl katkısı hayatta kalanların suçluluğu üzerine olan psikanalist William Niederland ile yakın ilişki kurmamdır (Niederland, 1961, 1968). Ardından, çatışma halindeki büyük grupları incelemek için sıra dışı bir fırsat çıktı ve bir anlamda yeni bir kariyer geliştirdim.

19 Kasım 1977'de Mısır cumhurbaşkanı Enver Sedat İsrail'e geldi, Knesset'i (İsrail Parlamentosu) ziyaret etti ve İsrailliler ile Araplar arasındaki bir “psikolojik duvar”dan ilk kez söz etti. Ona göre, iki taraf arasındaki sorunların yüzde yetmişi bu duvardan kaynaklanıyordu. Buna yanıt olarak, üyesi olduğum Amerikan Psikiyatri Birliği'nin Psikiyatri ve Dış İlişkiler Komitesi, bu “duvarın” geçirgen hale getirilip getirilemeyeceğini anlamak üzere altı yıl boyunca nüfuzlu Arapları ve İsraillileri gayriresmi diyaloglar için bir araya getirdi. Bu deneyimin ardından,

Virginia Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde psikanalistler, diğer ruh sağlığı uzmanları, eski diplomatlar, siyaset bilimciler, tarihçiler, bir çevre bilimci ve bir dilbilimciyle birlikte Zihin ve İnsan Etkileşimi Araştırmaları Merkezini (CSMHI) açtım. Alexander Mitscherlich'in (1971) belirttiği gibi, bir psikanalist ancak disiplinlerarası bir ekibin üyesi olarak çalışmayı öğrendiğinde etkili olabilir. Disiplinlerarası CSMHI ekibim ve ben, dünyanın uluslararası çatışmaların yaşandığı birçok bölgesini ziyaret ederek Sovyetler ve Amerikalılar, Ruslar ve Estonlar, Hırvatlar ve Boşnaklar, Gürcüler ve Güney Osetler, Türkler ve Yunanlar gibi karşıt büyük grupların temsilcilerini gayriresmi diyaloglarda yıllarca bir araya getirdik. Bir hastayla divanın arkasında otururken kendi iç dünyasında onunla bir "gezinti" yapmak bir şeydir; bazen birbirlerine son derece saldırgan duygular savuran düşman temsilcileri arasında oturmak, ya da gerçek ve yakın tehlike durumlarında büyük ölçüde travmatize olmuş kişiler arasında kalmak bambaşka bir şey. "Gayriresmi diplomasi" metodolojimiz "Ağaç Modeli" olarak bilinir hale geldi (Volkan, 1997, 1999a, 2006). Bu etkinlikler sırasında Yunan kökenli Amerikalı bir psikiyatrist olan Demetrios Julius'u yardımcım olarak seçtim. O hâlâ en iyi dostlarımdan biridir.

Ayrıca diktatörlerinin (Enver Hoca ve Nicolae Çavuşesku) düşüşünden sonra Arnavutluk ve Romanya, Saddam Hüseyin güçlerinin işgalinden sonra Kuveyt gibi örselenmiş toplumları da inceledim (Volkan, 1988, 1997, 2004, 2006). 1989'dan başlayarak on yılı aşkın bir süre eski Başkan Jimmy Carter'ın başkanlığındaki Uluslararası Müzakere Ağı'nın (INN) üyesi oldum. Jimmy Carter'ın yanı sıra Mikhail Gorbaçov, Yaser Arafat, Arnold Rüütel ve Desmond Tutu gibi tanınmış siyasi veya toplumsal liderlerle

tanıştım ve onlarla çok zaman geçirdim. Kuzey Kıbrıs'ın ilk Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş benim dostumdu.

CSMHI, giderek zenginleşen kuramsal ve sahada kanıtlanmış bir bilgi birikimini etnik gerilim, ırkçılık, ulusal kimlik, terörizm, toplumsal travma, kuşaklararası aktarımlar, lider-takipçi ilişkileri ve ulusal ve uluslararası çatışmanın diğer yönleri gibi konulara uyarladı. Psikanaliz eğitimi, birini uzman bir politik analist yapmaz. CSMHI'deki yeni kariyerim bana başlı başına bir alan olarak büyük grup psikolojisini geliştirme fırsatı verdi (Volkan, 2013). CSMHI, ben Virginia Üniversitesi'nden emekli olduktan üç yıl sonra, 2005'te kapatıldı.

2018 yılında Uluslararası Diyalog Girişimi'ni (IDI) kurdum. IDI, sekiz ülkeden psikanalistler, akademisyenler, diplomatlar, iş insanları ve diğer uzmanlardan oluşan özel, çok disiplinli bir grup olup, sosyal çatışmaların araştırılmasına ve iyileştirilmesine psikolojik açıdan bilgilendirilmiş bir bakış açısı getirmek amacıyla iki yılda bir toplanır. Bu kitabın ilerleyen bölümlerinde IDI hakkında daha fazla bilgi vereceğim.

Freud'un büyük grup psikolojisi üzerine yazılarını özetlemekten, diğer meslektaşların çalışmalarına atıfta bulunmadan ve büyük grup psikolojisini örnekleyen kavramlarımı açıklamadan önce, beni bu konuyu incelemeye yönlendirdiğini düşündüğüm çocukluğumdan iki öykü daha anlatacağım.

İlk öykü benim bir “ikame çocuk” olmamla ilgili. İkame çocuğun annesi ya da ona annelik yapan kişi, kaybettiği bir kişinin imgesini bilinçdışı biçimde çocuğunun gelişen kendilik temsiline yerleştirir. Çocuğun hayatındaki önemli yetişkinler, yeni doğan bebeği, bir dereceye kadar, çocuğun zaten ölmüş kardeşi veya kaybettikleri diğer önemli bireymiş gibi algılar, onunla ilişkilendirir ve ikame çocuğa belirli psikolojik ödevler verirler

(Ainslie & Solyom, 1986; Cain & Cain, 1964; Green & Solnit, 1964; Legg & Sherick, 1976; Poznanski, 1972; Volkan & Ast, 1997). Bu tür işlemler çoğunlukla bilinçdışı olarak gerçekleşir.

Ancak kişisel analizim bittikten sonra ikame çocuk olduğumu tamamen kavradım. İkame çocuk olmamın hikâyesi, Kıbrıs tarihinde dramatik bir değişiklik yapacak olan iki büyük grup Osmanlı İmparatorluğu ve Birleşik Krallık arasındaki siyasi bir anlaşmayla bağlantılıydı.

1571 yılında Kıbrıs Osmanlı toprağı haline geldi. Üç yüz yılı aşan bir Osmanlı hakimiyetinin ardından, 1878 yılında, Sultan Abdülhamid Osmanlılarla Ruslar arasındaki çatışmada İngilizlerden destek alabilmek uğruna Kıbrıs'ın yönetimini geçici olmak kaydıyla Birleşik Krallık'a devretti. Buna karşılık Birleşik Krallık bu ayrıcalık için 100.000 pound ödeyecekti (Simmons, 2015). Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlılar Merkezi güçlere katıldı. Sonrasında İngilizler Kıbrıs'ın Britanya İmparatorluğu'na tamamen ilhak edildiğini ilan ettiler. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün ardından yeni Türkiye Cumhuriyeti İngiltere'nin Kıbrıs'ı ilhakını resmen tanıdı. Böylece Kıbrıs, adada bir savaş yaşanmadan bir İngiliz sömürgesi haline gelmiş oldu.

Ben büyürken annem bazen çocuklarına ailesinin aslen Burmalı olduğunu, Osmanlı İmparatorluğu 1453'te İstanbul'u fethedip burayı başkent yapmadan önce Bursa'nın imparatorluğun ilk başkenti olduğunu söylerdi. Bu inanca dair hiçbir kanıtım yok. Ancak anne tarafındaki ailemle ilgili benden beş nesil öncesine kadar giden bilgiler var. Annemin dedesinin dedesinin adı Mehmet. İnsanlar ona Hacı Mehmet dermiş. Hacca gitmiş olmalı. Hacı Mehmet'in başka bir unvanı daha varmış, *Hesapker* (hesap işleriyle uğraşan kişi). Anneme göre, büyük dede

Osmanlı Kıbrıs'ının mali yönetiminden sorumluymuş. Yine buna dair bir kanıtım yok ama çocukken annemin ailesinin Osmanlı seçkinlerinden olduğunu hayal ederdim. Annemin dedesi Hacı Mehmet'in torunu Ömer Vamık'tı. Onun Lefkoşa kadısı olduğunu biliyoruz. Karısıyla akrabalığı varmış, yani Hesapker ataları ortakmış. Lefkoşa'nın Ömerge semtinde yaşamışlar. Aile zenginmiş; biri kuyumcu olmak üzere on dört dükkânı varmış. Bugün Ömerge semti, başkentin 1974'te Rumlar ve Türkler arasında bölünmesinden sonra Lefkoşa'nın Rum kesiminde yer alır.

Annemin dedesi Lefkoşa'daki son Osmanlı kadısıydı. 1878'de Osmanlı Padişahı adayı İngilizlere “kiraladıktan” sonra, bir İngiliz vali ve onun adamları ada halkının ve adanın idarecileri oldular, Ömer Vamık prestijli konumundan uzaklaştırıldı ve yaklaşık 50 kilometre uzağa, Lefke yakınlarındaki bir köye gönderildi. Tahminim İngilizlerin onu bu köyde ve Lefke'de bazı dinî/hukuki işleri yürütmek üzere görevlendirmiş olduğu. Eşi Zehra, Lefkoşa'dan ayrılmadı. O günlerde karı koca arasında elli kilometre uzun bir mesafeydi. Yeni yerde annemin dedesi başka bir kadınla daha evlendi. Müslümanların dört karısı olabiliyordu. Büyürken Ömer Vamık'ın ikinci evliliğinden Lefke'de akrabalarım olduğunu biliyordum. Yetişkin olana kadar onlarla tanışmadım. Sanki biz Kadı Ömer Vamık'ın asıl ve “iyi” torunlarıydık, Lefke'dekiler sayılmazdı.

Kadı Ömer Vamık'ın oğlunun (benim dedem) babasına kızgın olduğundan şüpheleniyorum. Hiç çalışmamış ve babasının mirasını yemiş. Eşi, anneannem de Hesapker Mehmet'in soyundandı. Aile, servetini ve itibarını kaybetmeye başlamış. Sonunda bütün dükkânlar elden çıkarılmış. Kişisel analizimden geçtikten sonra, yavaş yavaş annemin, ailenin geçmişteki ihtişamına tutunmaya çalıştığını gösteren belirli davranış kalıplarına sahip

olduğunu anlamaya başladım. Örneğin, bir köylü olan babamla evlenmek için bir şart koşmuştu: Asla çamaşır yıkamayacaktı. Ve babamla evlendikten sonra, yardımcı tutmak için fazladan paraları olmamasına rağmen, asla çamaşır yıkamadı. Annemin diğer inancı, aile üyelerimizin eğitilmiş olması ve saygın işlere sahip olması gerektiği idi. Kendisi bir ilköğretim öğretmeni idi. O zamanlar bu, Müslüman bir kadının başarması çok zor bir şeydi. İngilizler evli bir kadının öğretmen olarak kalmasına izin vermezdi. Annem, babamla nişanlandıktan sonra müstakbel kocasına evlenmek için üç yıl beklemesini söylemiş. En az üç yıl öğretmenlik yapmak ve eğitilmiş bir kadın olarak tanınmak istiyormuş.

En büyük çocuk olan annemin üç kardeşi vardı, hepsi erkekti. Annemden sonra doğan kardeşine, dede Kadı Ömer Vamık'ın adı verilmişti. Annemin bütün kardeşleri liseyi bitirdikten sonra eğitim için Türkiye'ye gitmişlerdi. Dayım Ömer Vamık, İstanbul'da mühendislik okurken elli üç gün boyunca ortadan kaybolmuş ve cesedi Marmara Denizi'nde bulunmuştu. Bu olaydan beş yıl sonra ben doğduğumda bana onun adı verilmiş, 'yaşayan' yeni Ömer Vamık olmuştum.

Daha önce Stanley Olinick'in (1980) depresif bir annenin, almaya açık bir çocukta kurtarma düşlemlerine yol açtığı fikrine değinmiştim ve bu, çocuğun gelecekte bir psikanalist olması için güçlü bir motivasyondur. Ben büyürken, dayım Ömer Vamık'ın ölüm yıl dönümünde, anneannem ve annem, karanlık bir odadan merhum dayıma ait gömlek, okul kitabı gibi bazı eşyaları ve onun fotoğraflarını çıkartırlardı. Bu fotoğraflara ve eşyalara dokunup ağlardı. Annem ve büyükannem depresyonda değildi. Ama bitmeyen bir yas içindeydiler. Dayımın son derece zeki ve akıllı bir insan olduğunu söylerlerdi. Sınıfında her zaman bir numaraydı. Dayımın fotoğraflarını incelediğimi ve

görünüşünü kendiminkiyle karşılaştırdığımı hatırlıyorum. Bir benzerlik olduğunu düşünmek bana büyüleyici gelirdi.

Annem ve anneannem, dayımın mühendislik okulundaki sınıf arkadaşlarından bazılarının aralarındaki en parlak öğrenci olan dayımı çok kıskandıkları ve bu yüzden onu öldürdükleri düşlemine inanıyorlardı. Ölen dayımın altı arkadaşıyla çekilmiş bir fotoğrafı vardı. Büyürken, bu altı kişinin dayımın katilleri olduğunu hayal ederdim. Bir ablamdan, dedemizin oğlunun ölümünün gizemini çözmek için bir medyumun yardımına başvurduğunu ve medyumun ona oğlunun “altı arkadaşı” tarafından öldürüldüğünü söylediğini öğrendim. Dayımın intihar etmiş olabileceğini kimse aklının köşesinden geçirmiyordu. Belki de üzerindeki başarılı olma ve ailenin şanını geri kazanma baskısı, onun hayatını kaybetmesinde rol oynamış olabilir.

Yıllar geçip psikanalist olduktan sonra, ikinci “ikame çocuk” olduğumu fark ettim. Ölen dayımın yerine geçmiştim. İki büyük grubun yetkilileri arasında imzalanan siyasi bir anlaşma gibi tarihsel bir olayla örselenmiş olan Kadı Ömer Vamık ve ailesinin imajını onarmak üzere psikolojik ödevi dayımdan ben devralmıştım.

İkinci öyküm, daha iki yaşımdayken Kıbrıs Rumu bir kadın tarafından kaçırılmam. Bu olayla ilgili hiçbir anım yok. Ama ben büyürken annem, iki ablam ve anneannem biraz endişeyle bu olayın hikâyesini tekrar tekrar anlatırlardı. Anlaşılan bu kaçırma olayı sırasında aile hâlâ Ömerge semtinde ama artık kiralık bir evde yaşıyordu. Annem, anneannem, iki kız kardeşim ve ben gezmek için evden çıkarken beni bebek arabasına bindirmişler. Kadınlar unuttukları bir şeyleri almak için eve dönmüşler ve beni sokağa açılan ön kapıda bırakmışlar. Yeniden çıktıklarında bebek arabası boşmuş. Gittiğimi anladıklarında panik başlamış. Annem feryat figana boğulmuş. Mahallede beni

aramak için Türk ve Rum komşular bir araya gelmişler. Günün sonunda Lefkoşa'nın elektrik jeneratöründe bulunmuşum. Anladığım kadarıyla, beni kaçıran Rum kadının akli melekeleri yerinde değilmiş. Beni “tatlı” bulmuş ve büyütecek bir çocuğunun olması fikriyle beni kaçırmış. Büyürken bu öyküyü tekrar tekrar dinlerdim; bu Rum kadın tarafından seilmeye ve istenmeye odaklandığımı hatırlıyorum. Büyük ihtimalle bunu yetişkinlerin kaygısını hissetmemek için yapıyordum. Şimdi, başka bir etnik gruptan biri tarafından istenmekle ilgili çocukluk düşlemimin, karşıt büyük gruplar arasında barış yapılmasına dahil olmamda nasıl bir rol oynamış olabileceğini anlıyorum.

Kıbrıs'ta doğmuş olmam, farklı büyük gruplar arasındaki ilişkileri deneyimlemem, çocukluğumda Nazilerden duyduğum korku ve burada anlatılan diğer öyküler, benim büyük grup çatışmalarına dahil olmam ve başlı başına bir alan olarak büyük grup psikolojisi üzerine çalışmalarım için yaşayan bir laboratuvar işlevi gördü (Atik, 2019).

Bölüm İki

KENDİ BAŞINA BİR ALAN OLARAK BÜYÜK GRUP PSİKOLOJİSİ

Sigmund Freud, 1921'de *Group Psychology and the Analysis of the Ego* (Grup Psikolojisi ve Benliğin Analizi) başlıklı makalesini yayınladı. Ona göre rastgele insan topluluklarını bir grup olarak tanımlamak doğru değildi; o, ırk, ulus, dinî veya mesleki örgütleri gruplar olarak tanımlıyordu. Gustave Le Bon'un (1895) grup zihni hakkındaki fikirlerini geliştiren Freud'un odak noktası, bir gruptaki bireylerin ayırt edici özelliklerini kaybetme ve telkinlere tabi olma gibi yeni deneyimleri nasıl geliştirdikleri üzerineydi. Kiliseyle orduyu karşılaştırdı. Bu iki grup birçok yönden farklı olmakla birlikte, ikisinin de tüm üyelerini eşit sevgiyle yöneten ve onlara eşit davranan bir başı (İsa Mesih ve başkomutan) vardır. Bir grubun üyeleri, Freud'un ifadesiyle, “benlik ideallerinin yerine tek ve aynı nesneyi koydıkları” ve “kendilerini benliklerinde birbirleriyle özdeşleştirdikleri” için lideri idealleştirirler (1921c, s. 116).

Daha eski tarihli bir makalesinde Freud (1912–13) totemcilik ve ensest tabusunu tarihöncesi zamanlara ve gerçekte hiç gözlemlenmemiş olan “ilkel sürü (horda)” fikrine göndermede bulunarak tanımlamıştı. Grup Psikolojisi ve Benliğin Analizi'nde grup oluşumunu “ilkel sürü” ile ilişkilendirdi ve grubun liderinin “ilkel baba” olduğunu öne sürdü. İlkel baba, oğullarının cinsel dürtülerini tatmin etmelerini engeller. Sadece halef cinsel

tatmin olanağına sahip olacaktır. Freud'un ilgisini çekenin, bir grubun bir birey için ne anlama geldiği ve bir bireyin bir grubun üyesi olarak nasıl davrandığı olduğu açıktır. Karşılıklı bağlar ortadan kalkarsa panik başlar. Freud ayrıca bir gruba ait olmanın yabancılara karşı nasıl önyargı oluşturduğuna da dikkat çeker. Freud'un gerilemiş (regrese) büyük grupları tanımladığını ilk belirten Robert Waelder'dı (1936). Bu bölümün sonunda büyük grup gerilemesini (regresyon) inceleyeceğim.

Sigmund Freud'dan sonra da bazı psikanalistler büyük grup psikolojisiyle ilgilendiler. Bununla birlikte, Freud gibi onların da odak noktası öncelikle büyük bir grubun bir birey için ne anlama geldiği üzerinedir, tıpkı ödipal bir baba gibi. Bir çocuğun zihninin, anne ve/veya annelik yapan kişiyle etkileşimi olmaksızın gelişmediğinin anlaşılmasının ardından, bazı yazarlar, üyelerin büyük gruplarını annesel bir benlik ideali veya narsisistik yaraları onaran bir meme-anne olarak deneyimlediklerini öne sürdüler. (Örneğin, bakınız: Anzieu, 1971, 1984; Chasseguet-Smirgel, 1984; Kernberg, 1989, 2003a, 2003b). Grup zihnindeki kaygı örüntülerinde sosyal-kültürel kaynakların önemine daha fazla odaklananlar öncelikle grup analistleriydi (Foulkes, 1973; Hopper & Weinberg, 2011; Pines & Lipgar, 2002). Robi Friedman (2008) kişilerin ve gruplaşmalarının birbiriyle ilişkili olduğunu belirterek, rüya görmenin hem zihnin hem de toplumun birlikte yaratılması ve onların eş-yaratıcısı olduğunu ekledi.

Psikanalitik yazında “grup” veya “büyük grup” terimleri çeşitli durumları ifade etmeye devam etmektedir. Örneğin, bu terimler terapi için bir araya gelen kişiler veya aralarındaki farklılıkları tartışmak için bir araya gelen değişik etnik kökenlerden kişiler veya bir meslek örgütünün veya ulusun üyeleri için kullanılır. Bu kitabın girişinde “büyük grup” terimiyle ne demek

istediğimi ve kendi başına bir alan olarak büyük grup psikolojisinin ne olduğunu belirttim.

Bu bölümde, kendi başına bir alan olarak büyük grup psikolojisi ile ilgili kavramları tanımlayacağım ve bu kavramları açıklayan örnekler vereceğim. Bu örnekler farklı ülkelerden geliyor.

Geçmişte, büyük grupların başlattığı örseleyici saldırgan olayları anlatırken, bazı durumlarda bu büyük grupların üyesi olan meslektaşlarımdan benimle ilgili hayal kırıklıklarını dile getiren geri bildirimler aldım. Etnik veya ulusal kimlikleri hakkında kasten aşağılayıcı sözler söylediğimi sanmışlardı. Örneğin, Slobodan Milošević'in önderliğinde Sırbistan'da olup bitenleri inceledikten ve yazdıktan sonra (Volkan 1996, 1997) Sırbistan'daki bir meslektaşım Türk kökenim nedeniyle beni Sırp halkının düşmanı olmakla suçladı. Türk istihbaratının ve Türk ordusunun nüfuzlu temsilcilerini ve PKK'nın (Partiya Karkerên Kurdistanê [Kürdistan İşçi Partisi]) tutuklu lideri Abdullah Öcalan'ın yakın bir arkadaşısı da dahil olmak üzere Türkiye'deki Kürt kökenli nüfuzlu kişileri Türkiye'de sözde "Kürt meselesi" konusunda barışçıl yollar bulmak amacıyla bir araya getirme çalışmalarına katıldım (Volkan, 2013). Bazı kişiler tarafından Türklere, bazıları tarafından Kürtlere karşı olmakla suçlandım.

Öncelikle şunu belirtmek isterim ki dünyanın her yerinde insanların ve büyük grupların saldırgan ya da libidinal yatırımları aynıdır; "normal" veya bazen korkunç abartılı olabilirler. Ben üzerinde çalıştığım olaylardan elde ettiğim bulgularımdan örnekler veririm. Bu, belirli bir büyük grubu aşağılamayı seçtiğim anlamına gelmez. İkincisi, büyük grup çatışmalarına her zaman psikanalitik kimliğime bağlı kalarak yaklaştım. Ben (veya ekip üyelerim) çözüm önermedim; sadece büyük grupların temsilcilerinin çözümler için kendi fikirlerini üretmelerinin yollarını bulmaya çalıştım.

Büyük Grup Kimliği

Uluslararası arenada onlarca yıl süren faaliyetlerim sırasında, siyaset, ekonomi ve hukuk meseleleri gibi gözlemlenebilir faktörlerin arkasında, büyük grup çatışmalarını başlatan ve canlı tutan temel psikolojik faktörün, büyük grup kimliğinin korunması ve sürdürülmesi olduğunu öğrendim. Çalışmalarım sırasında, bu tür büyük grup kimliklerinin “Biz Kıbrıs Türkleriyiz”, “Biz Filistinliyiz”, “Biz Litvanyalı Yahudileriz”, “Biz Estonya’da yaşayan Ruslarız”, “Biz Hırvatız”, “Biz Yunanız”, “Biz Komünistiz”, “Biz Sünni Müslümanız” gibi sözcüklerle ifade edilen öznel deneyimlerini dinledim.

Başkaları tarafından gözlemlenen ve algılanan karakter ve kişiliğin aksine kimlik, bireyin içsel işleyiş modeline atıfta bulunur -kişinin kendisi, dışarıdan biri değil, onu hisseder ve deneyimler. Erik Erikson (1956), çocukluktan itibaren yavaş yavaş gelişen *bireysel kimliğin* öznel deneyimini, diğer bireylerle bazı özellikleri paylaşırken, kendi içinde kalıcı bir aynılık duygusu olarak tanımlar. Salman Akhtar (1992, 1999), sürekli içsel aynılık his-sine kendilik-deneyimindeki zamansal bir sürekliliğin eşlik ettiğini yazar: Birey için geçmiş, şimdi ve gelecek, hatırlanan, hissedilen ve umulan varoluşun engelsiz bir sürekliliği içinde bütünleşmiştir. Ayrıca bireysel kimliğin gerçekçi bir beden imgesi ve içsel dayanışma duygusuyla (yalnız kalabilme kapasitesi ve kişinin cinsel kimliğinin netliği ile bir araya gelmiş halde) nasıl bağlantılı olduğunu ve bunun ulusal, etnik veya dinî kimlik gibi büyük grup kimliğiyle ilişkisini tanımlar.

Bir büyük grup kimliğine ait olmak, insan varoluşunun parçasıdır. Kabile, etnik, ulusal, dinî ve ideolojik büyük grup kimlikleri dünyanın her köşesinde mevcuttur. Bunlar, ortak başlangıçların, tarihsel sürekliliklerin ve coğrafi gerçeklerin ve ortak

kültürel, dilsel, dinî ve ideolojik faktörlerin mitlerinin ve gerçeklerinin nihai sonucudur. Çevredeki koşullar, çocukları şu ya da bu tür büyük grup aidiyetine yatırım yapmaya yönlendirir. Örneğin Hindistan, Haydarabad'da doğan bir çocuk, büyük grup kimliği geliştirirken dinî/kültürel konulara odaklanacaktır, çünkü oradaki yetişkinler baskın büyük grup kimliğini dinî aidiyetlerine göre tanımlamaktadır (Müslüman veya Hindu) (Kakar, 1996). Kıbrıs Türkü-Kıbrıs Rumu çatışmasının sıcak olduğu sıralarda Kıbrıs'ta doğan bir çocuk, etnik/ulusal duygularla tanımlanan baskın bir büyük grup kimliğini özümseyecektir, çünkü o zamanlar dünyanın bu bölgesinde kritik olan, kişinin Rum mu yoksa Türk mü olduğuydu. Kişinin Rum Ortodoks Hristiyan mı yoksa Sünni Müslüman mı olduğuna daha az vurgu yapılırdı (Volkan, 1979a).

Bazı çocukların iki farklı etnik veya dinî büyük gruba mensup ebeveynleri vardır. Bu iki büyük grup arasında uluslararası bir çatışma çıkarsa, bu gençler yetişkinliklerinde bile psikolojik sorunlar yaşayabilirler. Gürcistan Cumhuriyeti'nde Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Gürcüler ve Güney Osetler arasındaki savaşlar özellikle “karma” soydan gelen bireylerin kafasını karıştırmış ve psikolojik rahatsızlıklara neden olmuştur. Aynı şey, bu iki büyük grup arasındaki düşmanlığın alevlendiği Transilvanya'da, karışık Romen ve Macar evliliklerinden doğan çocuklar için de geçerliydi.

“Biz-Lik” İçin Psikobiyolojik Potansiyel

Son yirmi otuz yıldır yapılan bilimsel araştırmalar, insan beğinin zihninin dikkate değer ölçüde aktif olduğunu ve bir çocuğun yaşamının ilk aylarından ve yıllarından itibaren bir psikobiyolojik biz-lik potansiyeli ve kişinin kendi türüne karşı bir

yanlılık var olduğunu göstermiştir (Bloom, 2010; Emde, 1991; Greenspan, 1989; Lehtonen, 2003, Purhonen, Kilpeläinen-Lees, Valkonen-Korhonen, Karhu ve Lehtonen, 2005; Stern, 1985). Bir bebeğin ya da küçük bir çocuğun deneyimleri kısıtlı olduğu için bu bizliğin sınırlı olduğunu da eklemeliyim. Zaman geçtikçe çocuklar kendi zihinsel imgelerini anneleri gibi tanıdık ötekinin imgesinden ayırmaya başlarlar ve her iki imge türünün de haz veren ve nahoş, ya da libidinal ve saldırgan yönleri gibi farklı yönlerini bütünleştirirler (Kernberg, 1976; Mahler, 1968); Mahler, Pine ve Bergman, 1975; Volkan, 1976). Yirmi dört ila otuz altı aylık bir çocukta artık kültürel/toplumsal yükselticilere (yalnızca belirli bir büyük grupla ilişkilendirilen somut veya soyut semboller ve işaretler) dair bir duygu mevcuttur.

Özdeşleşme

Çocuk tanıdık ötekilerin ve kendisinin imgelerini ayırıp bütünleştirirken, bu önemli kişilerin bir dizi gerçekçi, hayali, arzu edilen veya korkutucu unsurlarıyla özdeşleşir. Bu tür özdeşleşmeler aynı zamanda dil, tekerlemeler ve diğer kültürel yükselticiler, dinî ve politik inançlar ve tarihsel imgeler gibi somut ve soyut büyük grup kimliği belirteçlerini de kapsar. Uzun zaman önce Sigmund Freud (1940a), ebeveynlerin çocukları için daha büyük toplumu temsil ettiğini fark etmişti. Bu, ebeveynlerin ve diğer önemli kişilerin Ötekiler hakkında iyicil olanlardan düşmanca olanlara kadar değişebilen önyargılarıyla özdeşleşmeyi de içerir.

Emanetçilik

“Özdeşleşme” söz konusu olduğunda çocuklar çevrelerinden imgeler, algılar, önyargılar ve çeşitli psikolojik ödevleri toplamak ve bunları kendilerine mâl etmekte birincil aktörlerdir.

Çocuklar ayrıca onlara emanet edilmiş imgelerin rezervuarı haline gelebilirler ve bunlarla başa çıkmak için uyumsuz olanlardan tutun, yaratıcı olanlara dek çeşitli psikolojik ödevler üstlenebilirler. “Emanetçi”, bilinçdışı olarak çocuğun ruhsallığına bir şey koyma ihtiyacı hisseden bir yetişkindir. Bir ikame çocuk olarak kendilik temsili, adını aldığım Osmanlı büyüğünün olduğu kadar anneannemin ve annemin bana emanet ettiği ölen dayımın imgelerini de içeriyordu ve onarıcı psikolojik ödevlerim vardı. Daha önceki yazılarımda emanetçiliğin/depolanmanın başka örneklerini de vermiştim (Volkan, 1988, 2013, 2014a; Volkan, Ast ve Greer, 2002).

Psikolojik DNA

Binlerce ya da milyonlarca çocuk onlara emanet edilmiş aynı ya da benzer imgenin ve psikolojik ödevin alıcısı olduklarında, aynı “psikolojik DNA”yı paylaşmaya başlarlar. Sözelimi, bir düşman grubun yol açtığı toplu bir felaketi deneyimledikten sonra, etkilenen bireyler, büyük olay tarafından benzer şekilde (tamamen aynı olmasa da) örselenmiş kendilik imgeleriyle baş başa kalırlar. Bunlar içinden pek çoğu bu tür imgeleri çocuklarına emanet eder ve onlara, “Öz saygımı benim adıma geri kazan”; “Yas sürecimi doğru yola koy”; “Harekete geç ve intikamımı al”; veya “Asla unutma ve tetikte ol” gibi. İkinci kuşaktaki her çocuk bireyselleşmiş bir kimliğe sahip olsa da hepsi aynı büyük travmanın imgesiyle benzer bağlantıları ve onunla başa çıkmak için benzer bilinçdışı ödevleri paylaşır. Bir sonraki kuşak ortak ödevlerini etkin bir şekilde yerine getiremezse -ki bu genellikle böyledir- bunları üçüncü kuşağa aktaracak ve bu böylece devam edip gidecektir. Bu tür koşullar, binlerce veya milyonlarca insan arasında görünmeyen güçlü bir ağ oluşturur.

Emanetçilik, aynı zamanda, tanıdık olmayan Öteki, yabancı ile ilgili çeşitli önyargılı unsurların aktarılmasını da içerir.

Paylaşılmış Önyargılar

Rene Spitz'in araştırması (1965), bebeklerin etraflarındaki tüm yüzlerin bakıcılarına ait olmadığını nasıl fark ettiklerini bize gösterdi. Bu bulgusunu, altı ila on iki ay arasında doruğa çıkan ve aynı zamanda “normal” önyargının başlamasıyla ilişkili olan “yabancı kaygısı” olarak adlandırdı. Henry Parens (1979) bize önyargının doğuştan gelmediğini hatırlattı ve normal gelişim sürecinde her yenidoğanın, çocuğu önyargılar geliştirmeye yatkınlaştıran bazı zorunlu uyumsal tepkiler deneyimlediğini söyledi.

Benim ortaya attığım “dışsallaştırma için uygun hedefler” terimi, çocukların, bütünleşmemiş imgeleri bir araya getirmenin zirvesindeyken, diğer büyük grupların varlığını *yaşantısal olarak* nasıl öğrendiklerini ve nasıl ortak önyargılar geliştirdiklerini anlatıyor (Volkan, 1988).

Dışsallaştırma İçin Uygun Hedefler

Kıbrıs'ta geçen çocukluğuma dönelim. Beni üç yaşında, domuzların dolaştığı bir Rum çiftliğinin yakınlarında piknikte hayal edin. Ayrıca bir domuza dokunmaya ve onu sevmeye çalıştığımı gözünüzde canlandırın. Müslüman büyükannem bunu yapmamı şiddetle yasaklardı. Müslüman Türkler için domuz “pis”tir. Kültürel/toplumsal bir yükseltici olarak Türk büyük grubuna değil, Rumlara aittir. Üç yaşındayken hâlâ bazı bütünleşmemiş kendilik imgelerim ve içselleştirilmiş nesne imgelerim vardı. Şimdi Rum çiftliğinde, istenmeyen, saldırganlığa bulanmış ve bütünleşmemiş “kötü” kendilik ve nesne imgelerim için uygun bir hedef bulmuş oluyorum. Müslüman bir çocuk olarak

domuz eti yemediğim için, somut anlamda, domuz imgesine dışsallaştırdığım şey yeniden içselleştirilemezdi. Kıbrıs'taki hemen hemen her Türk çocuğu aynı hedefi kullanacağından, yabancı Öteki'nin aynı öncülünü paylaşacak ve bu Öteki'ne benzer önyargılar yerleştireceklerdi.

İskoç bir çocuk, yavaş yavaş bir kiltin (İskoç eteği) veya gaydanın İskoçluk ile ilişkili olduğunun farkına varır. Bu öğeler, onun bütünleşmemiş “iyi” imgelerinin depoları haline gelir. Böyle bir deneyimi diğer tüm İskoç erkek çocuklarla paylaşacaktır.

Çocuklar, her türlü kültürel/toplumsal yükselticiyi (sözgeliimi özel yemekler, bir bayrağın renkleri, kiliseler, camiler veya sinagoglar, kendi büyük gruplarına veya Öteki'ne ait kahramanların resimleri vs) kendi “iyi” ve kötü” bütünleştirilmemiş imgeleri için dışsallaştırmaya uygun hedefler olarak kullanırlar. Sofistike düşünceler, algılar ve duygular ve yabancı Öteki hakkındaki tarih bilgisi çok daha sonraları gelişir. Bu süreçte çocuklar Öteki'nin deneyimsel olarak öğrenilmiş sembolünün, kendilerinin nesne ilişkilerinin gerilimini hissetmekten kaçınmalarına yardım etmenin hizmetinde olduğunun farkında değillerdir.

Çocuk, *paylaşılmış* uygun dışsallaştırma hedeflerini bir kez kullanmaya başladığında, *yaşantısal olarak* genelci olmayı bırakır. Artık, belirli bir büyük gruba ait olma ve kendisini ortak yabancı Öteki'den ayırma konusunda daha güçlü bir duyguya sahiptir.

Hepimiz iyicil kalmış olabilecek ya da çeşitli yaşam olaylarına maruz kalma sonucunda düşmancillaşmış ve hatta habisleşmiş önyargılara sahibiz. Habis bir önyargıya sahip olduklarında, bireyler diğer insanları öldürebilirler. Burada “dışsallaştırma için uygun hedefler” kavramının, ortak yabancı kaygısı geliştirmeyi ve büyük grup düzeyinde ortak önyargı yaratmayı ifade ettiğini

vurgulamak istiyorum. Paylaşılan önyargılar da iyi huylu kalabilir veya düşmanca veya habis olabilir.

İkinci Bireyleşme

Bireyin ergenlik döneminden geçişi sırasında, çocukluktan tanıdık Ötekilere bağılılıklar bilinçdışı olarak gözden geçirilir. Bu, bir gencin “ikinci bireyleşmesine” yol açar. Peter Blos (1962, 1967), ergenliğe geçiş sırasında sağlam bir kişisel ve cinsel kimlik duygusunun berraklaşmasını tanımlamıştı. Ben buna bireyin çocukluk döneminde gelişmeye başlayan geniş grup kimliğinin ergenlik döneminde de nihai bir kimlik haline geldiğini ekledim (Volkan, 1997, 2004).

Ergenlik ve yetişkinlik dönemindeki yaşam koşulları nedeniyle, kişi -örneğin bu yaşlarda başka bir ülkeye göç eden ve oraya yerleşenler gibi- çocuklukta gelişmiş büyük grup kimliğine yaptığı yatırımı reddedebilir veya bastırabilir. Ancak bu büyük grup kimliği gölgede “canlı” kalır. Ben gönüllü bir göçmen olarak bir Amerikan kimliği geliştirdim. Ancak Kıbrıs Türkü kimliğimin de farkındayım. Gönüllü veya zorunlu göçmenler, istikrarlı bir iki-kültürlülük geliştirirlerse daha rahat bir yaşam sürerler.

Öteki

Erik Erikson (1956), ilkel insanların dayanılmaz çıplaklıklarına karşı koruyucu bir önlem olarak hayvan derileri giydiklerini, tüyler veya pençeler taktıklarını kuramsallaştırdı. Bu dış giysiler temelinde her kabile veya klan, ortak bir kimlik duygusuna sahip oldu ve aynı zamanda insan kimliğine sadece kendilerinin sahip olduğuna dair bir inanç geliştirdiler. Yani insanların, ayrı türlermiş gibi davranan kabileler veya klanlar gibi *sahte türlere*

evrimleştiğini öne sürdü. Bu tür varsayımlar, birçok eski belge ve dilde Öteki'ne yapılan göndermelerle desteklenir. Apaçi Kızılderilileri kendilerini *indeh* (halk), ve diğer herkesi *indah* (düşman) olarak görüyorlardı (Boyer, 1986). Eski Çinliler kendilerini *insan* olarak görüyorlardı ve Öteki onlar için *kuei* “avcı ruhlar” idi. Brezilya yağmur ormanlarındaki Mundurucular, dünyalarını, dost olarak algıladıkları bazı komşuları dışında, insan olan Mundurucu ve Mundurucu olmayan *pariwat* (düşman) olarak ikiye bölmüşlerdi (Murphy, 1957). Sudanlı Dinka (grubun adı “insanlar” olarak tercüme edilir), Nuer (“orijinal insanlar”) ve Arktik Yupiks (“gerçek insanlar”) gibi yalnızca kendilerini “insan” olarak gören başka büyük gruplar da vardır (Harari, 2014).

Erikson'ın fikirlerini daha da genişletebiliriz. İlkel komşu gruplar, hayatta kalabilmek için alan, yiyecek, cinsellik ve fiziksel eşya için rekabet etmek zorunda kalmışlar. Bu rekabetin giderek daha fazla psikolojik sonuçlar doğurduğunu hayal edebiliriz. Fiziksel temel gereksinimler, hakiki gereklilik statüsünü korumanın yanı sıra, rekabet, prestij, onur, güç, haset, intikam, aşağılanma, boyun eğme, keder ve yas gibi soyut anlamları da özümsemiş veya doğurmuştur. Bazıları bir bayrak veya şarkı gibi büyük grup kültürel/sosyal yükselticileri olarak evrilmiş ve tarihi anılar, dinler, paylaşılmış narsisizm ve büyük grup kimlikleriyle bağlantılandırılmışlardır.

Komşu Psikolojisi

Yüzyıllar boyunca, birbirine yakın yaşayan kabileler, doğal sınırları nedeniyle yalnızca birbirleriyle etkileşime girebilmiştir. Modern dünyada, büyük gruplar fiziksel yakınlık içinde olmadan komşu benzeri bir psikoloji geliştirirler. Örneğin Kuzey Kore'nin füzeleri ve Amerika Birleşik Devletleri Deniz

Kuvvetleri'nin Sarı Deniz veya Japonya Denizi'ndeki faaliyetleri psikolojik anlamda Amerika Birleşik Devletleri ve Kuzey Kore'yi komşu yapmaktadır (Suistola ve Volkan, 2017; Volkan, 1988, 1997). Ben bu kitabı yazarken Amerika Birleşik Devletleri ve İran yan yana yaşayan iki rakip gibi davranıyorlar. Dünyanın neresinde olursa olsun, komşuların psikolojisi, büyük bir grubun kendisi için olduğu kadar komşusu için de bir kimlik geliştirmesinde ve düşmanlar ve müttefikler oluşturmada temel mesele olmaya devam ediyor.

Düşman ve Müttefik Edinme İhtiyacı

Preödüpal çocukların ortak libidinal “iyi” bütünleşmemiş imgeleri aynı uygun dışsallaştırma hedeflerine dışsallaştırması, toplumsal müttefiklere sahip olma ihtiyacının başlangıcıdır. Saldırganca yatırım yapılmış “kötü” bütünleşmemiş ortak imgeleri dışsallaştırmaları, büyük bir grubun üyelerini toplumsal düşmanlara sahip olmaya zorlar.

Büyük gruplar bireyler gibi, hatta bir parkta oynayan çocuklar gibi rekabet ederler. Ezeli soru şudur: Hangisi doğru taraftadır? Daha güçlü, daha akıllı, daha uygar, daha iyi görünümlü, basitçe daha iyi olan hangisidir? Bu tür rekabet yelpazesinin bir ucunda, yarışın açık ve iyicil olduğu Olimpiyat Oyunlarına benzer bir durum vardır (1972'de bir grup Filistinli teröristin iki İsraili sporcuyla öldürdüğü ve dokuz kişiyi rehin aldığı Münih Olimpiyatları hariç). Yelpazenin diğer ucunda ise rekabet (üstünlüğü kazanmanın şart olduğu bir faaliyette düşmanın kazanma şansını ortadan kaldırmaya yönelik) bazen gizli, bazen açıkça yıkıcı çabalara yol açabilir.

Karşıt Büyük Gruplar Arasındaki Benzerlikler ve Psikolojik Bir Mesafeye Duyulan Gereksinim

Düşman büyük gruplar rekabet halindeyken iş başında olan iki *gizli* ilke vardır. İlki, paradoksal olarak, karşıt büyük gruplar arasındaki benzerlik perspektifini içerir. Düşmanlarımız, ne kadar gerçek olurlarsa olsunlar, istenmeyen benliklerimizin rezervuarı olarak da hizmet ettikleri için, bilinçdışında bir dereceye kadar bizim gibi görünürler. Bilinçli düzeyde, onlar bizim istenmeyen yönlerimizi içerdiklerinden ve biz bu özellikleri şiddetle reddettiğimiz için bizimle aynı olamazlar.

İkinci ilke, düşman büyük gruplar arasında psikolojik mesafe dediğim şeyle ilgilidir. Bu mesafe, düşmanları uzakta tutsa da her iki taraf da onu kontrol etmeye çalıştığı için hem bilinçli hem de bilinçdışı düzeylerde sürekli bir ilişkiyi besler. Bu bağlamda, farklılıklara yapılan vurguya rağmen aslında ortak bir dava vardır. Bir diğeriyle çatışma halindeki bir ülkenin günlük gazetelerine bakmak, müttefiklerden çok düşmanla meşgul olduklarını ortaya koyacaktır.

Çadır Metaforu

Düşmanlara ve müttefiklere ihtiyaç duymaktan bahsettiğimde, sanki büyük gruptaki herkes Öteki hakkında aynı algı ve duygulara sahipmiş gibi duyulabilir. Gerçekte, her ülkede birçok kişi, siyasi/askeri otoriteye sahip kişilerden bir dereceye kadar farklı düşünüyor ve hissediyordur. Bununla birlikte, uluslararası çatışmalar olduğunda, pek çok akademisyen ve gazeteci (böyle zamanlarda açıkça gözlemlenebilir bir siyasi/toplumsal bölünme olmadığı sürece) ülkeler hakkında tek tek bireylermiş gibi konuşmaya başlar. Çadır metaforu, büyük gruplardan

neden tek tek bireylermiş gibi bahsetme eğiliminde olduğumuzu ortaya koyar.

Büyük gruplara dair klasik Freudcu kuram, grup liderini temsil eden devasa bir direğin etrafına dizilmiş insanlar olarak görselleştirilebilir. Büyük grubun üyeleri direk/lider etrafında dans eder, birbirleriyle özdeşleşir ve idealleştirdikleri liderle özdeşleşmeye çalışırlar. Ben bu direk metaforunu, direktten tüm insanların üzerine uzanan ve devasa bir çadır oluşturan bir bez hayal ederek genişlettim (Volkan, 1992).

Şimdi çocukluktan itibaren iki kat giyinmeyi nasıl öğrendiğimizi düşünelim. İlk katman, bireysel katman, giysiler gibi her birimize sıkıca oturur. Birey için kalıcı içsel bir aynılık duygusu sağlayan çekirdek kişisel kimliğidir. Bireysel psikoloji açısından bakıldığında, ikinci katman olan çadırın bezi bir meme-anne olarak algılanabilir ve direk, ödipal bir babanın sembolü olabilir. Büyük grup psikolojisi açısından, çadırın bezi, birincil görevi çadırı dik tutmak, yani büyük grup kimliğini korumak ve sürdürmek olan siyasi lider, direk de dahil olmak üzere binlerce veya milyonlarca insan tarafından paylaşılan büyük grup kimliğini temsil eder.

Her çadırın etrafı komşu çadırlarla çevrilidir, ancak bir büyük grubun çadırının bezine işlenmiş desenler, diğerlerinin üzerine işlenenlerden farklıdır. Bir çadırın altında, büyük gruplar arasındaki ilişkileri tanımlarken bireysel olarak bazı anlaşmazlıkları olabilecek binlerce veya milyonlarca kişiye odaklanmak yerine, genellikle Katalan, Japon veya Müslüman gibi çadırın adlarına atıfta bulunuruz.

Büyük Grup Çatışmaları Sırasında Dışsallaştırma İçin Uygun Hedefler

Savaş veya savaş benzeri durumlarda olduğu gibi, büyük bir grup çadırının altındaki yetişkinler stresli olduklarında, birbirleriyle ta yaşamın en başındaki çocukça bağlanma biçimlerine geri dönerler ve uygun dışsallaştırma hedefleri olarak soyut veya somut öğeler ararlar. Aslında çok önemli belirteçler olarak cansız veya insan olmayan nesneleri arayabilirler. İki örnek vereceğim:

Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs Rumlarının ablukasında insanlık dışı koşullarda yaşarken, muhabbet kuşları yetiştirmek şeklinde ortak bir hobiye yöneldiler (muhabbet kuşları Kıbrıs'ta yerli kuşlar değildir). Her yerde kafeslerde, insanların evlerinde veya pazarlarda bu muhabbet kuşlarından binlercesi vardı. Kıbrıs Türklerinin tutsak ve muhtaç benliklerini temsil ediyorlardı. Büyük grup kafesteki kuşlara bakım veriyor ve karşılığında bilinçdışı biçimde kendilerine bakıldığına dair bir yanılsamayı sürdürüyorlardı. Bu şekilde çok zorlu geçen on bir yıl boyunca psikolojik olarak hayatta kalmayı başardılar (Volkan, 1979a).

1981'de, Amerikan Psikiyatri Birliği'nin İsviçre'deki bir komite sponsorluğunda İsraililer ve Mısırlılar arasında düzenlediği toplantıya kolaylaştırıcı olarak katılmıştım. İlk kez Filistinliler de oradaydı. Küçük bir grup toplantısında, akıllı ve olgun bir Filistinli, eskiden işgal altındaki topraklardan sorumlu olan bir İsraili generalin yanında oturuyordu. Tarafsız bir ülkede önemli bir İsrailinin yanında eşit olarak oturmak onun için oldukça zordu ve gerileme yaşar gibiydi. Bir noktada çok duygusallaştı ve bize ona çok şey yapabileceğimizi, ancak onu manevi güç kaynağından mahrum edemeyeceğimizi söyledi. Cebindeki “şey” olduğu sürece ölümle tehdit edilebileceğini ancak Filistinli kimliğinden vazgeçmeyeceğini haykırıyordu (Volkan, 2013).

Bu olaydan sonra, o dönemde Gazze Şeridi'nde bu son derece önemli nesnelerin, 'şey'lerin varlığını araştırdım. Hemen hemen tüm Filistinliler onların varlığından haberdardı ve onları kullanıyordu. Bu nesneler Filistin ulusal renkleriyle boyanmış küçük taş parçalarından oluşuyordu. Bu taşlar ortak bir etnik köken ve milliyet rezervuarı sağlıyordu.

Ortak Şakalar

Kitlesel bir travmadan sonra, genellikle paylaşılan şakalar ortalıkta dolaşmaya başlar. 1985 yılında Meksika'da yaklaşık 10.000 kişinin öldüğü ve ülkenin başkentinde ciddi hasar meydana getiren korkunç depremin ardından, Meksika'daki insanlar sohbet sırasında şunu soruyorlardı: “Bir simitle Mexico City arasındaki benzerlik nedir?” Yanıt ikisinin de ortasının boş olduğuydu. İnsanlar kendi kayıpları hakkında şaka yapabiliyorsa, bu uzun vadede büyük grubun üyelerinin ortak travmayı atlatacaklarının bir göstergesidir. Kahkaha, hayatta kalanların duygularını boşaltmalarına, hayatta kaldıklarını teyit etmelerine ve inkâr yoluyla hayatta kalma suçluluklarıyla başa çıkmalarına yardımcı olan üzücü duyguların tersine çevrilmesidir.

Öteki'nin elinden çıkma bir felaketin ardından yapılan şakalar farklıdır. İnsanlar kendi ölüleriyle ve kaybettikleri şeylerle alay etmezler. Şakalarında düşmanın “kötülüğüne” doğrudan gönderme vardır. Örneğin, ülkenin Saddam Hüseyin'in güçleri tarafından işgal edilmesinden sonra Kuveyt toplumunu incelediğimde, çoğu şakanın, kuzu gibi yenilebilir hayvanlar ile kaplan gibi hayvanat bahçesindeki yenmeyen hayvanlar arasındaki farkı bilmeyen Irak askerlerine atıfta bulunduğunu fark ettim. İşgalciler aptal bireyler olarak temsil ediliyordu. Yüzeyde, düşmanı küçük düşürmek, mağdur olan büyük grubun ortak

narsisizmini artırır. Daha yakından bakmak, mağdur insanların içindeki utancı ve yozlaşmayı gösterir. Görünüşe göre işgalci Irak askerleri, Kuveyt Şehri hayvanat bahçesindeki hayvan kafeslerinin kapılarını açmıştı. Kuveytli kadınlara tecavüz etmişler ve bir-iki tanesini bu boş kafeslere çırılçıplak kapatmışlardı. Bu hikâyenin doğru olup olmadığı önemli değildi. Önemli olan Kuveytlielerin bu tür küçük düşürücü olayların meydana geldiğine olan inancıydı. Hayvanat bahçesi şakalarından sonra patlayan kahkahalar, büyük grup kimliğinin aşağılanmasıyla redde-dilme veya tersine çevrilme girişimini derinden ifade ediyordu. Kuveytli genç erkekler tecavüze uğrayan kadınların dramını genelleştirdiler ve evlenecekleri kadınların da tecavüze uğrayanlar arasında olduğu düşüncesiyle (bilinçdışı) yapacakları evlilikleri bir süre ertelemek istediler. Büyük bir travmadan sonra yapılan ilk şakaların doğası, büyük grubun uzun vadede nasıl iyileşeceğine dair bazı göstergeler sunabilir.

Kuşaktan Kuşağa Aktarımlar

II. Dünya Savaşı sırasında Anna Freud ve Dorothy Burlingham (1942) ve daha sonra Margaret Mahler (1968) ve diğer bazı psikanalistler, bir annenin (annelik yapan kişinin) ve çocuğun ruhsal sınırları arasında nasıl bir akışkanlık olduğunu ve çocuğuyla ilgili olanlar da dahil olmak üzere annenin kaygısı, bilinçdışı düşlemleri, dış dünyaya dair algıları ve beklentilerinin çocuğun gelişen kendilik duygusuna nasıl geçtiğini ortaya koydular. Ayrıca, yetişkin bir evlat ve ebeveyn arasındaki ilişkide veya iki yetişkin birey arasında, şiddetli gerileme ve hatta kısmen gerileme durumları altında birbirleriyle ilişki kurmaları halinde ruhsal sınırların geçirgen olabileceği de bilinmektedir.

On bir yıl boyunca etrafı çöplerle dolu anklavlarda korkunç koşullarda yaşadıktan sonra 1974'te özgürlüğüne kavuşan Kıbrıs Türkleri, bir yerden bir yere giderken komşu bahçelerine veya otoyollara boş şişe ve yiyecek paketleri atarak çevrelerini kirletmeye devam ettiler. Dört yıl önce Kuzey Kıbrıs Cumhurbaşkanlığı'nın "Temiz Düşün" adlı bir komitesinin onursal başkanlığına atandım. Kuzey Kıbrıs'ta çevreyi temiz tutmanın zorluğunun, insanların son derece kirli ortamlarda anklavlarda yaşamaya dair aktarılan "hafızası" ile bir bağlantısı olduğu sonucuna vardım. Gözlemlerimi komite üyeleriyle paylaştım. Kuzey Kıbrıs'taki bu durum yavaş yavaş düzeliyor.

Kuşaklararası aktarımın gerçekleşmesinin en önemli yolu emanetçiliklerdir. Anne Ancelin Schützenberger'in "ata sendromu" (1998), Judith Kestenberg'in "kuşaklararası yer değiştirme (transpozisyon)" terimi (1982), Haydée Faimberg'in "kuşakların teleskopik biçimde iç içe geçmesi" tanımı (2005) ve diğer birçok psikanalistin Holokost'un kuşaklararası aktarımları üzerine çalışmaları ilgili imgeler ve benlik işlevleri (örneğin bakınız: Brenner, 2014, 2019; Kogan, 1995; Laub & Podell, 1997; Volkan, Ast ve Greer, 2002) emanetçiliğe atıfta bulunur.

Travmatize olmuş imgelerin ve psikolojik ödevlerin bir sonraki kuşağa aktarılması, örselelenmiş bireyin yas tutma güçlüğü ile yakından ilişkilidir. Kayıplara örseleyici olaylar eşlik ederse, yas karmaşık hale gelir, çünkü yaşlı kişi, çaresizlik, aşağılanma ve öfke gibi eşlik eden duyguların yanı sıra saldırgan, intikamcı veya mazoüst düşüncelerle uğraşmak zorundadır. Bu, yaşlı kişinin bilinçdışı yas tutma görevini, özgün travmayla bağlantılı imgelerle ve bu imgelerle ilgili diğer ödevlerle birlikte çocuğuna emanet ettiği, zahmetli bir psikolojik durum yaratır. Benzer süreçler, failin soyundan gelenlerde de ortaya çıkabilir. Faillerin

soyundan gelenler arasında, paylaşılan çaresizlik duygularıyla meşgul olmaktan çok, paylaşılan suçluluk duygularının sonuçlarıyla meşguliyet vardır. Her iki büyük grup da ciddi bir zorluğu paylaşır: yas tutamamak.

Yas

İnsan zihni, önemli bir kaybın gerçekliğinin içsel bir mücadele olmaksızın kabul edilmesine izin vermediği için yas oluşur. Yastan söz ettiğimde, ağlama nöbetleri, hüsrân, öfke, uyuşukluk ve içe kapanma yaşayabilen şok ve/veya acı içindeki insanların “akut kederinden” bahsetmiyorum. Fiziksel defin eylemi veya bir aile evinin yangında yok olması, bu kayıp varlıkların zihinsel görüntülerini yas tutanın zihninden uzaklaştırmaz. Yas tutan kişi bu görüntülerle içsel bir ilişkiye sahip olmaya devam eder. Yas, kayıp ya da değişimin gerçekliği duygusal olarak kabul olana kadar kayıp kişi ya da şeyle gerçek ve arzu edilen hatta korkulan ilişkimizi tekrar tekrar içsel olarak gözden geçirmenin yavaş bir sürecidir (Freud, 1917e).

“Normal” bireysel yas, aşağı yukarı bir yıl kadar sonra (herhangi bir komplikasyon yoksa) kaybolan kişinin veya şeyin imgeleri artık yaslının zihnini tüm gücüyle meşgul etmediğinde pratikte sona erer. Ölen kişinin (ya da kaybolan şeyin) zihinsel temsili (imgesel anıları) “geleceksiz” hale gelir (Tähkâ, 1984). Örneğin, bir kadın, bir süredir ölü olan kocasının ona cinsel zevk vereceğini hayal etmekten vazgeçer. Ya da bir adam, astlarına yıllar önce kovulduğu bir işte patronluk taslamaktan vazgeçer. Kaybedilen nesnenin zihinsel imgeleri, kaybın yıl dönümü gibi bazı özel durumlarda geçici olarak etkinleştirilebilir.

Yasın bir sonucu, kaybedilen şeyin zihinsel imgeleriyle “sağlıklı” ve seçici bir özdeşleşmedir. Bu, yas tutanın benlik

temsiline zenginleşmesine yol açar, çünkü bir zamanlar yaslı birey için kayıp kişi ya da şey tarafından yerine getirilen görevler artık yas tutanın kendisi tarafından yönetilip yerine getirilebilir.

Yas tutan kişi kaybolan şeyin temsiliyle “in toto (bütün olarak)” (Ritvo & Solnit, 1958, s. 70) özdeşleştiğinde çok farklı bir sonuç ortaya çıkar. Bu seçici olmayan özdeşleşme sorunlara neden olur, çünkü yas tutan kişi, kayıp kişi ya da şeyin hem sevilen hem de nefret edilen yönleriyle ya da işlevleriyle özdeşleşir. Önceleri yitirilenin temsiline yönelmiş olan çiftedeğerlilik ve mücadele, şimdi yaslının kendi benliğine karşı ikircikliliğe dönüşür ve içsel bir mücadele başlatır. Yas tutan kişi depresif hisseder (Freud, 1917e). Kayba travmatik olaylar, aşağılanma ve çaresizlik eşlik ettiği yas tutan kişi sürekli yas tutan biri haline gelebilir.

Sürekli Yas, Bağlantı Nesneleri ve Bağlantı Görüngüleri

Bitimsiz yas içindeki çoğu birey, kayıp bir kişi ya da şeyin nesne temsili ile kendisinde buna karşılık gelen kendilik temsili arasındaki bir buluşma zeminini simgeleyen özel bir fotoğraf gibi belirli cansız nesneleri (nadiren evcil hayvan gibi canlı bir nesne) kullanır. Ben bu tür nesnelere bağlantı nesneleri diyorum (Volkan, 1981; Volkan ve Zintl, 1993). Yas tutanlar, çevrelerinde mevcut olan çeşitli öğelerden bir bağlantı nesnesi “seçerler”. Bağlantı nesnesi, ölen kişinin kişisel bir eşyası olabilir, genellikle ölen kişinin bir saat gibi rutin olarak giydiği veya kullandığı bir şey olabilir. Ölen kişinin ölmeden önce yas tutan kişiye verdiği bir hediye veya bir askerin öldürülmeden önce savaş alanında yazdığı bir mektup, bir bağlantı nesnesine dönüşebilir. Sonra benim “son an nesneleri” dediğim şeyler var, yas tutan birinin kaybı ilk öğrendiğinde veya cesedi gördüğünde el altında olan herhangi bir şey. Bunlar, ölen kişinin hâlâ canlı olduğu son anlarla ilgilidir.

Bir öge gerçekten bir bağlantı nesnesi olarak evrimleştiğinde, sürekli yas tutan kişi onu “büyülü” sayar. Onu bir yere saklayabilir, ancak bağlantı nesnesinin nerede olduğunu hep bilmesi gerekir; o korunmalı ve kontrol edilmelidir. Bir kişi bir şeyayı canlı bir şeye göre daha kolay kontrol edebildiğinden, çoğu bağlantı nesnesi cansız öğelerdir. Bir bağlantı nesnesi kaybolursa, sürekli yas tutan kişi, genellikle şiddetli bir endişe yaşayacaktır.

Sürekli yastaki kişi, bağlantı nesnesi veya görüngüsü yaratarak yas sürecindeki karmaşıklığa bir “ayarlama” yapar; ölen kişinin nesne temsiliyle ilişkisine ilişkin çatışmayla yüzleşmemek için yas sürecini “bitimsiz” kılar. Bağlantı nesnesini kontrol ederek, kayıp kişiyi “geri getirme” (sevgi) veya “öldürme” (nefret) isteklerini kontrol eder, böylece bu iki arzudan herhangi birinin tatmin edilmesi halinde ortaya çıkacak psikolojik sonuçlardan kaçınmış olur. Ölen kişi hayata geri dönerse, yas tutan kişi sonsuza kadar ona bağlı olacaktır. Bu dileğin tatmin edilmesi olumsuz bir sonuç doğuracaktır. Ölen kişi “öldürülürse”, yas tutan kişinin mevcut öfkesi suçluluk duygusuna neden olur. Bu dileğin tatmini de istenmeyen bir sonla sonuçlanacaktır.

Daha da önemlisi, bağlantı nesnesi veya görüngüsü “dışarıda” olduğundan, yas tutanın yas süreci de *dışsallaştırılır*. Dış dünyadaki bağlantı nesnesi, ölüm veya başka tür bir kayıp tarafından yaslıya vurulan narsisistik darbeye ilgili kararsızlık ve öfke arasındaki gerilimi içerir. Yas tutanlar, bağlantı nesnesi haline gelen bir fotoğrafı bir çekmeceye “kilitlediklerinde”, karmaşık yas sürecini de aynı çekmecede “gizlerler”. Bu kişiler, kaybın bir yıl dönümünde çekmecenin kilidini açıp fotoğrafa bakabilir veya dokunabilir. Ancak endişe duymaya başladıkları anda fotoğraf tekrar kilitlenir.

Bağlantı nesneleri ve görüngüleri hakkında ilk yazdığım da, bunların görüldüğü klinik vakalardan söz etmiştim. Daha sonra bunların patolojik kullanımlarına odaklandım. Bağlantı nesnelere veya görüngülerine sahip olmanın bireyin yas sürecini tamamlamasını her zaman engellediğini düşünürdüm. Sonraları, bazı durumlarda, bunların yaratıcılıkla olan ilişkisini ve yas sürecindeki uyumcu çözümler için birer basamak olarak kullanılmalarını fark etmeye başladım (Volkan, 1999b). Çocukken II. Dünya Savaşı sırasında babasını kaybeden bir adamın hikâyesi, bir bağlantı nesnesinin uyuma yönelik kullanımının bir örneğidir. Savaş sırasında babası cepheden eve karikatür çizimleri gönderirmiş. Oğul, bu çizimleri çocukluk ve gençlik yıllarında bağlantı nesneleri olarak kullanmıştı. Bir yetişkin olarak, bağlantı nesnelerinin anlamını yeniden içselleştirmiş, başka bir deyişle babasının imgesiyle özdeşleşmeyi başarmıştı. Babası gibi kalemini yaratıcı bir şekilde kullandı ve grafik tasarımcı oldu.

Bağlantı nesneleri ve görüngüleri, çocuklukta var olan ve yetişkinlikte yeniden etkinleştirilen geçiş nesneleri ve görüngüleriyle karıştırılmamalıdır. Elbette, bebekliklerinin geçiş ilişkisini yeniden etkinleştiren ve geçiş nesnelerini “yeniden yaratan”, ciddi şekilde gerilemiş bazı yetişkinler olabilir, örneğin psikotik hastalar. Bir geçiş nesnesi ilk ben-olmayan'ı temsil eder, ama asla tamamen ben-olmayan değildir. Ben-olmayan ile anne-ben arasında bağlantı kurar ve bir gerçeklik duygusu gelişmesine doğru geçici bir inşadır (Greenacre, 1969; Winnicott, 1953). Bağlantı nesneleri üst düzey sembolizm içerir. Anlamları, kayıptan önceki ilişkinin bilinçli ve bilinçdışı nüanslarına bağlı olan sıkı bir şekilde paketlenmiş semboller olarak düşünülmelidirler. Bu nedenle, yas tutan kişi tarafından sevilen, hatıra değeri

taşıyan her eşya, önemli bir sembolizm ve sihir yatırımına sahip bir bağlantı nesnesi olarak görülmemelidir.

Büyük Grup Yası

Büyük grup yası, tüm grubun veya birçok üyenin açıkça ağlamasını veya kayıplarından bahsetmesini ifade etmez. Büyük grup yası farklı yollarla kendini gösterir. Bunlardan biri, mevcut bazı toplumsal süreçleri değiştirmek veya yenilerini başlatmaktır. Örneğin, 21 Ekim 1966'da Galler'in Aberfan köyünde çıkış altında kalan kömür madeninde 116 çocuk ve 28 yetişkinin ölümünün ardından, köyde trajediyi takip eden beş yıl içinde kendileri çocuk kaybetmemiş kadınların doğum oranlarında önemli bir artış olmuştur (Williams & Parkes, 1975). Aberfan trajedisi kasıtlı olarak Ötekinin elinden çıkma bir facia değildi; "Tanrı vergisi" idi. Bu nedenle, trajedinin bir sonucu olarak aşağılanma olmadı ve toplum kayıplarını kazançlarla dengelemenin bir yolunu buldu: İstatistiksel ortalamadan daha fazla yeni bebek.

1930'larda Polonya'nın Varşova kentindeki Yahudi nüfusu, şehrin nüfusunun yaklaşık yüzde 30'unu oluşturmuyordu. Nazilerin elinde yaşadıkları inanılmaz trajedi iyi biliniyor. 2019'da Varşova'yı ziyaret ettiğimde, bu yerde Yahudilere ne olduğunu duygusal olarak hatırlamamam mümkün değildi. İyi eğitilmiş bir turist rehberi beni Eski Kent'e götürüp 1944 Ağustos'unda Varşova Ayaklanması sırasında bu tarihi merkezin yüzde 85'inden fazlasının Nazi birlikleri tarafından nasıl yok edildiğini anlattığında, başka bir olayın psikolojik önemini de kavradım. Varşova vatandaşları tarafından titizlikle yürütülen beş yıllık bir yeniden inşaa kampanyası, Eski Kent'in özenli bir restorasyonu ile sonuçlanmıştı. Tur rehberini dinlerken, bu fiziksel restorasyonun aynı zamanda psikolojik bir restorasyon, yurttaşların özsaygılarının

restorasyonu ve onlarla gurur duyması anlamına geldiğini anladım.

Aberfan ve Varşova'da olanlar hakkında, toplulukların ve ayrıca büyük grupların bazen kayıplarla başa çıkmak için nasıl uyumcu yollar bulduğunu göstermek istedim.

Büyük grup yasında ciddi komplikasyonlar olduğunda, paylaşılmış tarihi olayların ve bunlarla bağlantılı psikolojik ödevlerin imgelerinin sonraki kuşaklara aktarılması, seçilmiş travmaların ve seçilmiş zaferlerin gelişmesine yol açabilir.

Seçilmiş Travmalar ve Seçilmiş Zaferler

Kalabalık grubun başka bir büyük grupla etkileşiminde kilit rol oynayan metaforik çadırın bezine işlenen en önemli desenler “seçilmiş travmalar” ve “seçilmiş zaferler”dir. Seçilmiş bir travma, grubun atalarının düşmanlarının elinde feci kayıplara, aşağılanmalara ve çaresizliklere maruz kaldığı ve bu kayıpların yasını tutamayacak durumda olduğu büyük bir grup içindeki tarihi bir olayın paylaşılmış zihinsel imgesidir. “Seçilmiş” kelimesi, büyük bir grubun başka bir büyük grup tarafından mağdur edilmeyi “seçtiği” ve ardından özsaygısını kaybettiği anlamına gelmez. Bununla birlikte, grubun geçmişteki travmatik bir olayı psikolojik boyuta taşımayı ve üzerinde durmayı “seçtiğini” ve onu mecazi büyük grup çadırının bezinde büyük bir büyük grup kimliği belirteci haline getirdiğini ifade eder. Çekler, yaklaşık 300 yıl boyunca Habsburg İmparatorluğu'nun boyunduruğuna girmelerine yol açan 1620 Bila Hora savaşını hâlâ anıyorlar; İskoçlar, 1746'daki Culloden Savaşı'nın ve Bonnie Prens Charlie'nin Stuart soyundan birini İngiliz tahtına geri getirememesinin hikâyesini canlı tutuyor; Amerika Birleşik

Devletleri'ndeki Dakota Kızılderilileri, 1890'da Wounded Knee'de gerçekleşen katliamın yıl dönümünü hatırlıyorlar.

Her paylaşılmış tarihsel travma, seçilmiş bir travma haline gelmez. 1389 yılında Osmanlılar ile Sırp'lar arasında yaşanan Kosova Savaşı'nın zihinsel temsili, sonraki gelişmeler nedeniyle Sırp'ların seçilmiş travması haline geldi. Efsane, Kosova Savaşı'ndan yaklaşık yetmiş yıl sonra Sırp'lar arasında gelişti, bu sayede olay ve bu savaşın Sırp karakterleri (özellikle öldürülen Sırp lider Prens Lazar) Hristiyanlığın unsurları ve karakterleri ile iç içe geçti. Onlarca yıl geçtikçe Prens Lazar, İsa Mesih ile ilişkilendirildi ve Lazar'ın temsiliyi gösteren simgeler, aslında savaşı takip eden altı yüzyıl boyunca birçok Sırp kilisesini süsledi. Kuşaklar boyunca şarkılar ve şiirler insanlara Kosova Savaşı'nı hatırlattı. Devletin dinsel kahramanlara tapmayı reddettiği komünist dönemde bile, Sırp'lar "Prens Lazar" adlı popüler bir kırmızı şarabı içebildiler (içer alabildiler -introjekt) (Sells, 2002; Volkan, 1996, 1997).

Seçilmiş zaferler, törensel olarak anılan, atalara ait gurur ve haz uyandıran olayların ve kahramanların paylaşılmış zihinsel imgeleridir. Örneğin, her Kasım ayında Amerikalılar, ilk Avrupalı göçmenlerin (*pilgrims*) 1621'de yerleştikleri Massachusetts Plymouth'daki ilk verimli hasatlarından sonra düzenledikleri ziyafeti anan ulusal bir bayram olan Şükran Günü'nü törenlerle kutlarlar. Günümüzde Şükran Günü, özel yiyeceklerin sunulduğu bir kutlamadır; hindi ve balkabağı turtası yenilir ve Amerikalıların müteşekkir olması gereken çok çeşitli şeyler için şükranlar ifade edilir. Amerikalıların Kuzey Amerika'daki Hacılık yaşamının ilk yıllarıyla ilgili tarihsel gerçekler olduğuna inandıkları kavramların çoğunun, yüzyıllar boyunca önemli ölçüde değiştirildiğini veya mitlerle değiştirildiğini gösteren önemli kanıtlar vardır (Furman, 1998). Böylece Şükran Günü, Amerikan

ulusunun “doğuşunu” idealleştiren, Amerikan birlikteliğini ve büyük grup kimliğini belirleyen bir tür seçilmiş zaferi temsil eder.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, Şükran Günü'nün aksine, kullanıldığında ciddi bir toplumsal bölünmeye neden olan başka bir seçilmiş zafer var. Charlottesville'deki olayların beni bu kitabı yazmaya nasıl yönlendirdiğini hatırlayalım. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki beyaz milliyetçi gruplar, beyazların üstünlüğünü, Nazi Almanyası (Üçüncü Krallık/*Third Reich*) ile özdeşleşmeyi, anti-Semitizm'i ellerinden alınmış bir seçilmiş zafer olarak algılıyor ve onu yeniden ele geçirmek istiyorlar.

Bazen seçilmiş travmalar ve seçilmiş zaferler iç içe geçmiş gibi görünür. Bu kavramları ilk kez 1991 yılında, bir diyalog dizisindeki çatışmalı büyük grupların temsilcilerinin, hasımlarının kendi büyük gruplarının imgesini küçümsediğini hissettikleri ilk anda aniden bu tür olaylara atıfta bulunmaya başladıklarını fark edince ortaya attım (Volkan, 1991a).

Bir örnek: Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Estonya bağımsızlığını kazandı. Ancak, o sırada Estonya'daki her üç kişiden biri Eston değildi. Bu bir Rus ya da “Rusça konuşan” (eski Sovyetler Birliği'nden) biri olabilirdi. Bir gecede Estonlar kendi ülkelerinin yöneticileri haline gelirken, çoğu artık Rusya vatan-daşı olmayan Ruslar ve Rusça konuşanlar büyük bir kafa karışıklığına uğradılar. Estonya ile Rusya arasında da bir sınır anlaşmazlığı vardı. Zihin ve İnsan Etkileşimi Çalışmaları Merkezi'nden (CSMHI) kolaylaştırıcı ekibim, parlamenterler, tanınmış akademisyenler ve halk figürleri gibi nüfuzlu Estonları ve Rusları üç günlük gayriresmi diplomatik tartışmalar için bir araya getirdi. 1994'te iki, 1995'te yedi ve 1996'da iki toplantı daha yaptık. Estonların seçtikleri travma belirli bir tarihsel olayla değil, yüzyıllardır, neredeyse sürekli olarak Öteki'nin

(Danimarkalılar, Lehler, İsveçliler, Almanlar, Ruslar) egemenliği altında yaşadıkları gerçeğiyle ilgili gibi duruyordu Bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından Estonlar şarkılar söylüyor ve yeni buldukları özgürlüklerini kutluyorlardı. Ancak ekip üyelerim ve ben, psikolojik açıdan bakınca, bağımsız bir ülke statülerini bir kez daha kaybetme konusundaki bilinçdışı beklentileriyle nasıl endişelendiklerini görebiliyorduk. Diyalog dizisinin ilk bölümünde bazı Eston ekip üyelerinin yüzlerinde öfke görebiliyorduk, ancak onlar en son işgalcilerine karşı olumsuz duygularını dile getirmedi. Diyalog dizisinin ikinci yılının sonlarına doğru Eston katılımcılar, Sovyet rejimi altında yaşadıkları mağduriyetleri Ruslara karşı olumsuz duygularını Rus meslektaşlarına daha rahat ifade etmeye başladılar.

Bir oturumda, bazı güncel sorunları tartışırken bir Eston, Rusların halkına geçmişteki muamelesinden şikâyet etti. Rus diyalog ekibinin bir üyesi olan Rus parlamentosundan çok üst düzey bir kişi, aniden ve çok yüksek sesle 13. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar olan olaylar hakkında konuşmaya başladı: Tatar ve Moğol beylerin, Moskova dahil günümüz Rusya'sının birçok bölümünü işgal etmesinden dem vurdu. Kolaylaştırıcı ekip üyelerinin ve benim nasıl şaşırdığımızı hatırlıyorum. Rus parlamenter, tarihçiler tarafından “Tatar-Moğol boyunduruğu” olarak bilinen şey hakkında konuşmayı bırakamadı (örneğin bkz. Halperin, 2009). Rus seçilmiş travması odada canlanmıştı.

Parlamenter, mağdur Rusların saldırgan Tatar ve Moğollarla Avrupalılar arasında tampon olduklarını kavramamızı istiyordu. Rusya olmasaydı, Avrupalılar Tatarlar ve Moğollar tarafından harap edilmiş olurdu. Avrupalıların, Rusların çektiği acıların Avrupalıları nasıl kurtardığını kabul etmemesine üzülmüştü. Rusların diğer büyük grupları yönetmeye hakları olduğunu,

ancak aynı zamanda Rusların yönetimleri altındaki Ötekini koruyan bir yaklaşımla Tatarlar ve Moğollardan farklı olduklarını açıkladı. Estonlar, Estonya'ya “iyi” şeyler getiren Rus yönetimi altında yaşamayı takdir etmemeye nasıl cüret ederlerdi! Parla-
menterin sadece Rusların seçtiği travmadan bahsetmediğini, aynı zamanda Avrupalıları bir felaketten koruduğuna inandığı mağdur olmuş atalarını yücelttiğini de fark ediyordum.

2006'da Avusturya'daki Viyana Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde konuk öğretim üyesiydim. Farklı ülkelerden seksen öğrencim oldu. İnsanların büyük grup kimliklerine çocuklukta gelişen duygusal yatırımlarını (bu kişiler günlük yaşamlarında böyle bir yatırımı düşünmeseler bile) örneklemek ve atalara ait tarihin, sanki bu tür olaylar daha dün olmuş gibi nasıl yoğun duygular uyandırdığını gözlemlemek amacıyla bir deney tasarladım. Polonya'dan beş, Türkiye'den beş öğrenci seçtim. Onlardan, Osmanlı Türklerinin iki aylık Viyana kuşatmasının ardından 12 Eylül 1683'te Polonya Kralı III. Sobieski tarafından yenilgiye uğramalarının tarihini derinlemesine çalışmalarını istedim. Bir hafta sonra bu on öğrenci çalışmalarını tüm sınıfın ve bazı ziyaretçilerin önünde okudular. Polonyalı ve Türk öğrencilerin (ekibim ve benim bir araya getirdiğimiz karşıt ulusal veya etnik grupların gayriresmi temsilcileri gibi) nasıl milliyetçi geniş grup kimliklerinin sözcüleri haline geldikleri ve bu kimliklerin doğasını nasıl güçlü duygularla sergiledikleri açıkça gözlemlenebilir hale geldi. Sanki Osmanlı'nın Viyana kuşatması yeniden başlıyordu. Birkaç yıl sonra, İstanbul'daki Bahçeşehir Üniversitesi'nde konuk öğretim üyesiyken, başka Polonyalı ve Türk öğrenciler seçtim ve bu deneyi tekrarladım ve aynı sonucu elde ettim.

Seçilmiş travma, yakın tarihli bir tarihsel olayın imgesi değildir. Örneğin, Nazilerden doğrudan etkilenmiş olsun ya da

olmasın tüm Yahudileri birbirine bağlayan Holokost, seçilmiş bir travma değildir. Hayatta kalanların fotoğrafları ve bazı eşyaları hâlâ torunların evlerinde ve hikâyeleri hâlâ “canlı”. Seçilmiş travma haline gelmesi için birçok nesil geçmesi ve bireyin, ebeveynleri, büyükanne ve büyükbabaları, diğer akrabaları ve arkadaşlarının, atalarının travmasına dair gerçek bir hatırıya sahip olmamaları gerekir. Ataların travmasının zihinsel imgesi, Robert Waelder (1936) tarafından işlev değişikliği olarak adlandırılan bir süreçten geçer. Artık büyük grup üyelerini psikolojik olarak birbirine bağlayan önemli bir sembol olarak algılanır olur.

Seçilmiş zafer, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki beyaz üstünlükçü gruplarındaki gibi ortak bir düşlem olmadığı sürece, seçilen zaferler yeniden etkinleştirildiğinde genellikle karmaşık psikolojik süreçler söz konusu olmaz. Büyük grup kimliğini ve onun bütünlüğünü desteklemek için seçilmiş travmaların yeniden etkinleştirilmesi daha karmaşıktır. Seçilmiş travmalar, ataların karmaşık yaslarıyla bağları nedeniyle daha güçlü büyük grup yükselticileridir (amplifikatör). Seçilmiş bir travma (ya da beyaz üstünlükçü grupların paylaştığı gibi düşlemsel seçilmiş bir zafer) yeniden etkinleştirildiğinde, onunla bağlantılı olan hak sahibi olma iddiası (*entitlement*) ideolojisi de alevlenir.

Hak Sahibi Olma İdeolojisi

“Hak sahibi olma ideolojisi” terimi, büyük bir grubun üyelerini, atalarının yüzyıllar önce kaybettiklerini yeniden kazanma hakkına sahip hissettiren, atalarının düşmanının soyundan gelenlere yönelik düşmanca önyargıların eşlik ettiği narsisistik bir yeniden yapılanmaya veya ortak yer değiştirme yoluyla mevcut bir düşman yaratmaya atıfta bulunur (Volkan, 1996, 2018a).

Hak sahibi olma ideolojisi uzun bir süre uykuda kalabilir, ancak siyasi liderler ve kötü niyetli propaganda onu kolayca alevlendirebilir. Sırpların hak sahibi olma ideolojisi Hristoslavizm olarak bilinir (Sells, 2002). Bizans İmparatorluğu'nun başkenti olan Konstantinopolis'in 1453'te düşüşü (ve adının İstanbul olarak değiştirilmesi) Yunanların seçilmiş travmasıdır ve Yunanca *Megali İdea* (Büyük Fikir) olarak adlandırdıkları hak sahibi olma ideolojisiyle bağlantılıdır (Volkan & Itzkowitz, 1994).

Megali İdea, Kıbrıs'ta etnik sıkıntıların başlamasında ve sürdürülmesinde rol oynamıştır. Kıbrıs doğumlu ünlü sosyolog Kyriakos Markides (1977) şunları söyler:

Kıbrıs Rumları, kendilerini tarihsel ve kültürel olarak Yunan kabul ettikleri için, “Büyük Fikir” yoğun bir ilgi gördü. Böylece kilise papazları Kıbrıslıları [Rumları] Yunanistan ile birlik için savaşılmaya çağırdıklarında, duyguları alevlendirmeleri için fazla bir çaba gerekmedi... Enosis (Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi) fikri ise kiliseden değil, Yunan-Bizans medeniyetini yeniden canlandırma girişimindeki entelektüellerin zihinlerinden doğdu (Markides, 1977, s.10).

Zaman Çökmesi

Gayriresmi diplomatik diyaloglar yürütürken ekip üyelerim ve ben hiç kimsenin bireysel psikolojik sorunlarıyla ilgilenmedik. Bu toplantıların herhangi bir birey için terapötik olması amaçlanmamıştı. Muhalif taraflardan katılımcıları büyük gruplarının temsilcileri olarak dinledik ve büyük grup psikolojisine odaklandık. Bu bireyler, seçilmiş travmalar ve seçilmiş zaferlerle meşgul olduklarında, “zaman çökmesi” adını verdiğim bir durumun farkına vardık (Volkan, 1997, 1999a). Bu kavram, seçilmiş travma ya da seçilmiş zafer, özellikle de birincisi ile ilişkili

paylaşılan duyguların, düşlemlerin, beklentilerin ve savunmaların yeniden etkinleştirilmesinden sonra mevcut düşmanların ve mevcut çatışmaların imgelerinin merceklerle büyütülmüş gibi büyümesini ifade eder. Gayriresmi diplomatik diyaloglar sırasında, hatta resmi diyaloglar sırasında zaman çökmesi, katılımcıların barışçıl çözümler aramasının önüne engeller çıkarır. Genelde, resmi diplomatik müzakereler sırasında kolaylaştırıcılar bu tür psikolojik dirençlerin varlığına dikkat etmezler, hatta farkına bile varmazlar.

Politikacıların veya diğer nüfuzlu kişilerin büyük gruplar içinde manipüle edilmesi nedeniyle zaman çökmesi, “insanlık dışlaştırılma”ya yol açabilir.

İnsanlık Dışlaştırılmak

İki büyük grup arasındaki çatışma yoğunlaşır ve devam ederse, büyük bir grup diğerini daha az insan olarak algılamaya başlayabilir, böylece ortak dışsallaştırmaları ve yansıtımları soğurmak üzere daha uygun hale gelebilir. Önce, Öteki grup insan ama kötü insan olarak görülür; daha sonra insanlık dışlaştırılır (Bernard, Ottenberg ve Redl, 1973; Moses, 1990).

1990 baharında Tunus'ta bir Filistin yetimhanesi olan Beit Atfal al-Sumud'u (Sumud* [sebatkâr] Çocuklar Evi) inceleme fırsatım oldu. Beit Atfal al-Sumud, ilk olarak 1976'da yıkılan Tel al-Za'atar bölgesinden yetim Filistinli çocuklara bir barınak sağlamak için Lübnan'da açıldı. 15 Eylül 1982'de İsrail savunma güçleri Batı Beyrut'taki iki bitişik Filistin sığınmacı kampını, Sabra ve Şatilla'yı kuşattı. Ertesi gün öğleden sonra geç

* Sumud terimi Filistin halkı arasında ortaya çıkan, ideolojik bir karşı duruş olan intifada hareketinin pasif direniş durumudur (ç.n.)

saatlerde, İsraililerin müttefiki Lübnanlı Hıristiyan Falanjist milisler, kamplara saldırdı ve sıkışık sokaklarda kapana kısılmış sivilleri ayırım gözetmeksizin öldürdü. Bu trajedi sonrasında 1300 Filistinli çocuğa daha barınak sağlamak gerekli olmuştu. Beit Atfal al-Sumud'un Tunus'ta bir şubesi vardı. Burayı ziyaret ettiğimde yedi yaşından on sekiz yaşına kadar otuz bir erkek ve yirmi bir kız çocuğu ile Sabra ve Şatilla katliamlarından bebek-ken kurtarılmış 7 yaş altı beş çocuk burada barınıyordu (Volkan, 2014b). Buradaki odak noktam onların geçmişleri değil, İsrailileri insanlık dışılaştırılmaları üzerine olacak.

Birçoğu Tunus'ta bir Yahudi dükkân sahibini duymuş ve onu görmeye gitmişti. Güler yüzlü, çok kibar, yaşlı bir adamla karşılaştıklarına çok şaşırmışlardı. Zihinlerinde bu, Yahudi halkı hakkındaki sabit fikirleriyle uyuşmuyordu. Sonunda, belki Tunus'taki Yahudi dükkân sahibinin iyi olduğu konusunda anlaşılar, ancak İsraililer bir bütün olarak kötüydü. Bir İsrailiyi daha önce yüz yüze görüp görmediklerini sorduğumda, İsrailileri televizyonda gördüklerini söylediler. “İnsana benziyorlar ama insan değiller” diye tekrar edip duruyorlardı.

Naziler tarafından Ötekilerin şeytanlaştırılması ve insanlık dışılaştırılması iyi bilinir. 1994 yılında Ruanda'da, Hutular önce Tutsilerden iblis şeklinde bahseder oldular ve daha sonra onları *kafarlar* olarak adlandırmaya başladılar. Bu sözcük hamamböceği anlamına gelir. Ardından 7 Nisan ile 15 Temmuz arasında Tutsiler ve ılımlı Hutular aşırı uç Hutular tarafından toplu katliama uğratıldı; bu habis bir arınma girişimiydi.

Arındırma

Büyük bir grup, derisini döken bir yılan gibi, artık uygun görünmeyen semboller veya ideolojiler gibi belirli unsurları veya

büyük grup kimliğinin yeniden canlanmasını engelleyen şeyleri ve bazen de tehditkâr Ötekileri ortadan kaldırabilir (Volkan, 1997, 1999a, 1999c, 1999d, 2004).

Görece zararsız arındırmaya birkaç tarihsel örnek: Yunanca konuşulan bölgelerde yaklaşık 400 yıllık Osmanlı idaresi sırasında, Yunancaya Türkçe kelimeler girmiş ve hem tanıdık hem de Yunanca veya Türkçe konuşanlardan farklı bir “melez” yaratmışlardır. Birçok Yunan, Türkçe konuşup Yunan harfleriyle yazan Türkoфон olmuştur. Yunanlar, Osmanlı İmparatorluğu'ndan (1821-1833) bağımsızlıklarını kazandıktan sonra, Helenizm unsurlarına ve Bizans İmparatorluğu'nun mirasına dayanan yeni bir Yunan kimliğini yavaş yavaş pekiştirdiler (Herzfeld, 1986; Volkan & Itzkowitz, 1994), bu bağlamda Yunan dilinin neo-klasik bir formu olan *Katharevusa*'yı yarattılar. Letonya, Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazandıktan sonra, halk ulusal mezarlıktaki yirmi kadar Rus mezarından kurtulmak istedi. Bugünün Ukrayna'sında nüfus, Rusça değil Ukraynaca konuşmaya şiddetle teşvik ediliyor.

11 Eylül 2001'den sonra, Amerika Birleşik Devletleri'nde bazı düşmanca arındırma eğilimleri gözlemledik. Bir defasında, bir adam öldürüldü çünkü katilin zihnine göre adamda Arap tipi vardı. İncelediklerim arasında habis arındırmanın en iyi örneği Slobodan Milošević liderliğinde Sırbistan'da meydana geldi. O ve etrafındakiler, Sırp'ların seçtiği travmayı, yukarıda bahsettiğim Kosova Savaşı'nın ortak zihinsel temsili alevlendirdi. Bu, Müslüman Boşnaklara ve Kosovalı Arnavutlara karşı korkunç, ölümcül sonuçlarla zamanın çökmesine, insanlık dışılaştırılmalarına ve arındırma uğruna katledilmelerine neden oldu (Volkan, 1997). Bu süreç ne kadar habis olsa da Nazi

döneminde meydana gelen Soykırım, habis arındırmanın en korkunç örneği olmaya devam etmektedir.

Arındırmanın anlamını ve psikolojik gerekliliğini anlamak, paylaşılmış önyargıları “normal” sınırlar içinde tutmak ve habis ve yıkıcı olmaktan çıkarmak üzere stratejiler geliştirmeye yardımcı olabilir.

Küçük Farklılıklar ve Aynı-Olmayışın Korunması

Gençliğimde arabayla Kıbrıs'ta dolaştığımda çobanların hayvanlarını güttüğünü görürdüm. Uzaktan kimin Kıbrıs Rumu, kimin Kıbrıs Türkü olduğunu anlayabiliyordum. Aralarında küçük bir fark vardı. Rum çoban kuşağına mavi, Türk çoban kırmızı bir bez bağlardı. Hindistan'daki Andra Pradeş halkı genellikle boyunlarına eşarp takarken, komşu grup Telanganalı bireyler takmaz.

“Küçük farklılıklar” terimi Sigmund Freud (1918a) tarafından ortaya atılmıştır (ayrıca bakınız: Freud, 1917e, 1921c, 1930a). Freud başlangıçta bu tür farklılıkları bireyler arasında tanımlamış, daha sonra bu kavramın büyük gruplar arasında da görüldüğünü yazmıştır. Şöyle der:

Bir tarafta saldırganlıklarının dışavurumunu alacak başka insanlar kaldığı sürece, hatırı sayılır sayıda insanı birbirine sevgiyle bağlamak daima mümkündür... tam da birbirleriyle çeşitli biçimlerde bağlantıda olan komşu topraklarda yaşayan topluluklar -örneğin İspanyollar ve Portekizliler, Kuzey Almanlar ve Güney Almanlar, İngilizler ve İskoçlar vb. gibi, sürekli kan davalarına girerler ve birbirleriyle alay ederler. Bu görülgüye, “küçük farklılıkların narsisizmi” adını verdim, bu adın meseleyi açıklama

* *Küçük Farklılıkların Narsisizmi*, Yayına Hazırlayan: Tevfika İkiz, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2014.

adına pek yararı olmasa da. Şimdi bunun, saldırganlık eğiliminin uygun ve nispeten zararsız bir tatmini olduğunu görebiliriz; bu sayede topluluk üyeleri arasındaki bağıllık kolaylaşır (1930a, s. 114).

David Werman (1988), Freud'un bu terim hakkındaki fikirlerini gözden geçirdikten sonra şunu yazar: “Freud'un küçük farklılıkların narsisizminin nispeten zararsız olduğu gözleminin aksine, toplumsal katmanda yaygın bir ölçekte düşmanca ve yıkıcı eylemlerin tehlikeli tırmanışına neden olma potansiyeli barındırdıklarını öne sürüyorum” (s. 451).

Büyük gruplar çatıştığında, herhangi bir benzerlik sinyali, genellikle bilinçdışında, kabul edilemez olarak algılanır; küçük farklılıklar bu nedenle aynı-olmayışı korumak için büyük önem kazanmaktadır. Stres ve şiddetli kriz zamanlarında, küçük farklılıkların saptanması ölümcül sonuçlara yol açabilir. Örneğin, 1958'deki Sri Lanka ayaklanmalarında Singal çeteleri, düşman Tamilleri saptamak için çeşitli ince göstergelere (kulaktaki küpe deliklerinin varlığı veya bir gömleğin giyilme şekli gibi) bakıyor, sonra bu kişilere saldırıyor hatta öldürüyorlardı (Horowitz, 1985). Hırvatlar ve Sırp'lar arasında, Hırvatça *mljeko* (süt) ve Sırpça *mleko* gibi lehçe farklılıkları da bazen ağır bir siyasi-kültürel yük taşırlar.

Küçük farklılıklar iki büyük grup arasındaki ayrımları ve aralarındaki psikolojik sınırı korumak üzere büyük farklılıklar haline gelirler.

Sınır Psikolojisi

Kendi başına bir alan olarak büyük grup psikolojisi “psikolojik sınırlar” hakkında da bizi bilgilendirir. Komşu büyük gruplar arasında kapsamlı bir çatışma olmadığında, fiziksel sınır

sadece fiziksel bir sınır olarak kalır; bir çatışma olduğunda, fiziksel sınır, büyük grup kimliklerini ayıran sınır olarak büyük psikolojik anlam kazanır. Fiziksel bir sınır, o büyük grubun üyelerinin çoğunluğu tarafından bilinçdışında büyük grup çadırının bezi olarak algılandığında psikolojik bir sınır haline gelir.

Soğuk Savaş sırasında, Berlin Duvarı, Doğu ile Batı arasındaki fiziksel ve psikolojik sınırın nihai sembolü olarak duruyordu. Donald Winnicott (1969) bize, bu insan yapımı barikat çirkin ve “güzellikten” tamamen uzak olsa da Berlin Duvarı olmasaydı, 1960'larda bir savaş olacağını hatırlatır. Winnicott, Duvar'ın faydalı yönüne ilişkin açıklamasını genişletir. Karşıt güçler arasındaki ayrım çizgisinin en kötü ihtimalle çatışmayı ertelediğini ve en iyi ihtimalle karşıt güçleri uzun süreler boyunca birbirinden uzak tuttuğunu, böylece insanların barış sanatlarını icra edebilecekleri ve peşine düşebileceklerini savunur. Barış sanatları, karşıt güçler arasındaki ayrım çizgisinin geçici başarısına, duvarın iyiyle kötüyü ayırma işlevinin bir kenara bırakıldığı zamanlardaki sakinliğe aittir.

İki Almanya'nın birleşmesinden birkaç ay sonra, eski Doğu Almanya/Batı Almanya sınırının batı yakasındaki bir kasabada yaşayan bir psikanalist arkadaşımı ziyaret ettim. Eski sınırı görmek isteyip istemediğimi sordu ve ardından bizi Göttingen'den çok uzak olmayan, 1990'dan önce iki Alman devleti arasındaki sınırda olan çimenlik bir alana götürdü. Arkadaşım, sınır muhafızlarının sığınmacıları yakalamalarına yardımcı olmak amacıyla ağaçların nasıl kesildiğini fısıldayarak anlattı. O gün elbette asker yoktu ve gözetleme kuleleri boştu. Bununla birlikte, ortamın ürkütücü sessizliği ve ayrıca arkadaşımın fısıldama şekli beni etkiledi. Sanki bu eski sınır bölgesinde hâlâ tehlike var gibiydi. Daha sonra eski sınırı geçip eski Doğu Almanya'ya gittik,

arkadaşım Almanya'nın bölünmesinden bu yana bunu ilk kez yapıyordu. Artık birleşmiş olmalarına rağmen, iki eski ülke arasındaki fiziksel farklılıklar hemen göze çarpıyordu: yollar bağımsızdı ve kötü tasarlanmışlardı ve hatta elektrik direklerinin şekli bile farklıydı. Farklı bir “ülke”de olduğumuz tartışılmazdı.

Kırsal bölgede ilerlerken arkadaşım derin bir nefes aldı ve sonra bana kötü bir koku duyup duymadığımı sordu. Olağandışı bir şey tespit edemedim ve ona söyledim ama cevabımı kabul etmedi. Önümüzde epey uzakta giden bir arabayı işaret etti ve şöyle dedi: “Şu arabayı görüyor musun? Komünist yapımı. O arabalar pis kokar.” Çok uzakta olduğu için arabadan çıkan hiçbir şeyi gerçekçi bir şekilde duyumsayamayacağından emindim. Görünüşe göre komünist yapımı arabaların rahatsız edici bir kokusu olduğunu “bildiği” için duyuları ona oyun oynuyordu. Arabayı görmek, arabanın kokusunu almasına neden olmuştu. Arkadaşım, kabul edilemez bazı unsurları Doğu Almanlara dışsallaştırıyor ve yansıtıyordu. O “temizdi;” Doğu Almanlar “kokuyor”du. Çıkarımımı sözlü olarak ifade etmedim ama arkadaşımın kendi deneyimi hakkında benzer bir sonuca vardığını hissettim. Utanmış görünüyordu ve konuşmanın konusunu çabucak değiştirdi.

Bu olaydan sonra, Virginia Üniversitesi Zihin ve İnsan Etkileşimi Çalışmaları Merkezi'ndeki (CSMHI) farklı geçmişlere sahip bir grup akademisyen, Almanya'nın yeniden birleşmesiyle başlayan sınır psikolojisini inceledik (Volkan, 1997, 1999c). Diğer araştırmacıların bulgularını da ele alıyorduk. Örneğin, Dieter Ohlmeier (1991), Almanya'nın yeniden birleşmesinin yalnızca büyük bir siyasi değişim olmadığını, aynı zamanda Almanların Nazi geçmişleriyle yeni bir müzakere dalgasını harekete geçiren önemli bir psikolojik olay olduğunu söylüyordu.

Alman toplumu içindeki bu yeniden müzakereler arasında, Üçüncü Krallığın zihinsel temsiliyle ilgili utanç ve suçluluk türevlerinin uyumsuz bir tezahürü olan “Nazi dazlaklar” hareketi vardı (Rosenthal, 1997; Streeck-Fischer, 1999). Ohlmeier'in (1991) önerdiği gibi, Almanya'nın yeniden birleşmesiyle ilgili psikanalitik değerlendirmeler, Almanlar için yeni psikolojik sorular ve 1933'ten bu yana Almanların psikotarihsel bir yaklaşımla ele alınması gerekliliğini doğurdu. CSMHI ve diğerlerinin çalışmalarının da gösterdiği gibi Üçüncü Krallık (Nazi Almanyası/*Third Reich*) ve Holokost ile ilgili (bireylerin sahip çıkmak istemediği) bazı imgeler ve bunlarla ilişkili duygulanımlar ve düşlemler dışsallaştırılmış, yansıtılmış ve sınırın bir tarafından diğerine kaydırılmıştı. Bu imgelerin, düşlemlerin ve duygulanımların “konumu”nun sarsılması, Nazi geçmişinin kendi kendisini incelemesi için yeni bir yöntem ve “yeni” bir Alman kimliğine yönelik girişimlerde rol oynadı. “Yeni” Alman kimliğinin bütün Almanlarda pekişmesi, yeniden birleşmeden sonra uzun yıllar aldı.

Şimdi, birbirine düşman iki büyük grup arasındaki başka bir fiziksel sınır ve bunun nasıl psikolojik bir sınır haline geldiğine dair gözlemlerimi özetlemek istiyorum. 1986'da İsraililer ile Ürdünlüler arasındaki gerilimin yükseldiği günlerde İsraililerin misafiri olarak iki ülkeyi ayıran Ürdün Nehri üzerindeki Allenby Köprüsü'nü ziyaret ettim. Köprü'nün ortasına çizilen beyaz bir çizgi iki ülkeyi ayırıyordu. O dönemde, belli markadan on altı tane kamyonun sınırdan geçmesine izin veriliyordu. Köprüden geçen kamyonlar sanki fabrikadan tamamlanmadan çıkmış gibiydiler: Kapıları ve kaportaları takılmamıştı, döşemeleri de kaçak eşyaların saklanamayacağı şekilde sökülülmüştü. Buna rağmen İsrail gümrük memurları, Ürdün'den kendi taraflarına hiçbir şey kaçırılmamasını sağlamak için araçları

parçalarına ayırıp tekrar bir araya getirmek için saatler harcıyorlardı. Gümrük binasında bulunan bir “kuyumcu” tarafından, İsrail’e giriş çıkış yapan bütün Arap kadınların, altın yüzük ve bilezikleri, İsrail’de yaşayan Arap akrabalarına değerli bir şey bırakmamalarını sağlamak amacıyla değerlendiriliyordu. Buradaki fikir, İsraili Araplara altın bırakılırsa, İsraili Yahudilere karşı kullanılmak üzere “tehlikeli” şeyler satın alabilecekleriydi. Bir başka önlem olarak İsraililer, sınırı geçmeye çalışan insanların ayak izlerini tespit etmek üzere rutin olarak sınıra paralel uzanan toprak yolu süpürüyorlardı. Sınırın fazlasıyla gelişmiş elektronik gözetleme cihazlarıyla donatıldığını da belirtmek gerekir; İsraili bir subay, belki de şaka yollu bir şekilde, İsraili yetkililerin Ürdün’deki önemli bir kişinin ne zaman tuvalete gittiğini veya karısı olmayan bir kadını ne zaman ziyaret ettiğini elektronik gözetim yoluyla bilebileceğini söylemişti. Fazladan önlemler almak için haklılık payı olsa bile, Allenby Köprüsü’ndeki fiziksel sınırla psikolojik sınır fikri iç içe geçmişti ve bu iki ülke arasında psikolojik bir mesafe yaratan ritüellerle sonuçlanmıştı.

Büyük Grup Gerilemesi ve İlerlemesi

Bir büyük grubun ilkel psikolojik işlevsellik seviyelerine “gerilemesini” tanımlayan iyi bir terim henüz bulamadığım için, “gerileme” kelimesini bireysel psikolojiden ödünç alıyorum. Daha önce Robert Waelder (1936) bize Sigmund Freud’un (1921c), bir lider ve büyük grup üyelerinin birbirleriyle özdeşleşmeleri etrafında toplanması şeklinde tanımladığı grup psikolojisinin esas olarak gerilemiş gruplara odaklandığını hatırlatır.

Otto Kernberg (2003a, 2003b) ve diğer psikanalistler, büyük grupların gerileme, yansıtma, içe atma, bölme, kaçınma

ve inkâr gibi ilkel savunma mekanizmalarını kullandıklarında nasıl paranoid ve narsisistik bir yeniden örgütlenmeye uğradıklarını yazmışlardır.

Paranoid örgütlenmeye dair gözlemlediğim en iyi örnek, diktatör Enver Hoca'nın ölümünden sonraki büyük grup süreçlerini incelemek üzere bu ülkeyi iki kez ziyaret ettiğimde Arnavutluk'tan geldi (Volkan, 2004). Enver Hoca'nın totaliter rejimi altında Arnavutlar, asla gerçekleşmeyecek bir düşman saldırısı beklentisiyle ülkelerinde 7.500 sığınak inşa etmişlerdi. Modern silahlara karşı duramayacak bu sığınakları inşa etmek, büyüsel düşüncenin ve paranoid örgütlenmenin bir yansımasıydı. Şu anda, dünyanın birçok yerinde köktendinciliğin yayılması ve ABD'de artan “beyazcılık” inancı gibi çeşitli büyüsel düşünce türlerini görüyoruz.

Halkın, geçerliliğini değerlendirmek için fazla çaba sarf etmeden siyasi propagandayı “yutması” gibi bir durumu “paylaşılmış içe atmalar” olarak adlandırmakta sakınca görmüyorum. “Paylaşılmış içe atma”ya güzel bir örnek Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Michael Şebek (1996) tarafından verilmiştir. Totaliter rejimlerde insanlar, rejimin “kurallarına” uymadıkları için yetkililer tarafından cezalandırılmaktansa kişisel olarak güvende hissetmek amacıyla liderin etrafında toplanırlar. Michael Şebek, bu tür rejimler altındaki halkın “totaliter nesneleri” nasıl içe attığını ve bireyselliklerinin birçok yönünden vazgeçerek liderlerini körü körüne takip ettiklerini anlatır.

Şimdi büyük grup içinde bölünmeye bir örnek vermek istiyorum. Türkiye'de otoriter bir hükümetin varlığı iyi bilinmektedir. Bu yönetim, yaklaşık yirmi yıldır, birçok olumlu katkının yanı sıra, ülkeyi daha dindar kılmak ve Türkiye'nin laik geleneklerini aşındırmak için Osmanlı İmparatorluğu'nun

çöküşünün ardından 1923'te Kemal Atatürk'ün önderliğinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük grup kimliğini değiştirmeye çalışıyor. 1950'lerin başında Ankara'da tıp fakültesine gittiğimde sınıf arkadaşlarımdan neredeyse yarısı kadındı. Hiçbiri kapalı değildi. Son yıllarda ders vermek için Türkiye'ye gittiğimde, sanki her grup farklı bir etnik ve kültürel kökenden gelmiş gibi, yarısı başı açık, yarısı da başörtüsü takan kadınların önümde oturduklarını gördüm.

Gerilemiş büyük gruplarda paylaşılmış ilkel düzeneklerden söz etmek için, grubun birçok üyesinin farklı bir büyük grup kimliğine sahip olan Öteki ile ilgili büyük grup kimliği sorunlarıyla sürekli uğraşıyor olması gerekir. Bu bireylerin rutin günlük aktiviteleri sırasında aile üyeleri, arkadaşlar veya bir işyerindeki kişilerle ilişki kurarken yansıtma ve bölme gibi ilkel mekanizmalar kullanılmaz. Bunun tersini düşünmek, bireylerin büyük grup gerilediğinde sınırda veya diğer ilkel kişilik örgütlenmelerini sergiledikleri şeklinde saçma bir yanılsama yaratır. Aynı büyük grup içinde toplumsal bölünme meydana geldiğinde, her iki taraftan da bireyler, rutin faaliyetlerde patolojik yansıtma veya bölme düzeneklerini kullanmadan günlük yaşamlarını sürdürürler.

Bireysel psikolojiye ait kavramları büyük grup psikolojisine uyarlarken dikkatli olmalıyız. Tanımladıklarımıza benzer büyük grupların, asırlardır var olan sürekliliklerine ve ortak zihinsel tarih ve mit imgelerine dayanan kendine has özellikleri olduğundan, gerilemelerinin belirti ve semptomlarının incelenmesi, belirli bir zaman diliminde o gruba özgü ortak psikodinamikleri içermelidir. Bu nedenle paylaşılan paranoid veya narsisistik duyguların ortaya çıkışının genel bir tanımının ötesine geçmemiz ve her büyük gruptaki gerilemenin, seçilmiş travmanın alevlenmesi, zaman

çökmesini başlatması ve insanlık dışılaştırılma ve arındırma gibi süreçlere dahil olma, belirli toplumsal/politik tezahürlerine başvurmamız gerekiyor. Büyük grup gerilemesini, bu bölümde tanımladığım büyük grup kimliğini korumak ve sürdürmek üzere kullanılan kavramları inceleyerek tanımlamak önemlidir.

Gerilemiş büyük grupta, siyasi, yasal veya geleneksel sınırlar ileri derecede psikolojik hale gelir ve insanlar, liderler ve resmi kuruluşlar onları korumakla aşırı uğraş içine girerler. Büyük bir grup gerilemiş haldeyken, siyasi liderin kişiliği ve iç dünyası, büyük grup psikolojisinde halihazırda var olanın (“iyi” veya “kötü”) manipülasyonu konusunda büyük önem kazanır. Bu kitabın ilerleyen bölümlerinde bu tür lider-takipçi etkileşimlerini inceleyeceğim.

Büyük grup ilerlemesi gerçekleştiğinde, büyük grubun çoğu üyesi, siyasi veya dinî liderin siyasi propagandasına göre kendi tutumlarını değiştirebilir ve konuşma özgürlüklerini rahatça kullanırlar. Neyin ahlaki ve güzel olduğunu merak ederler ve düşlemin gerçeklikten ne kadar farklı olduğunu ayırt edebilirler. Korkunç bir çatışmadan veya başka bir büyük grupta gerçek bir savaştan sonra büyük grup gerilemesi gerçekleşmişse, ilerleme geri döndüğünde, insanlar daha önce düşman olarak algılanan kişilerin insani yönlerini fark etmeye başlayabilir.

Bölüm Üç

YETİŞKİNLİKTE GELİŞEN BÜYÜK GRUP KİMLİĞİ

Zihin ve İnsan Etkileşimi Araştırmaları Merkezi'nin (CSMHI) gözetimi altında muhalif ulusal ve etnik grupların temsilcileri arasındaki gayrıresmi diyaloglar sırasında, katılımcılar genelde çocukluklarında gelişmiş geniş grup kimliklerini savunurlardı. Son yıllarda Kolombiya'ya yaptığım iki ziyarette gerilla hareketlerinin toplum üzerindeki etkisi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmam ve Fin tarihçi Jouni Suistola ile birlikte El Kaide ve sözde Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) üzerine çalışmamızın (Suistola & Volkan, 2017) ardından, yetişkinlikte gelişen büyük grup kimliklerine daha fazla dikkat etmeye başladım.

Dev bir uluslararası şirketin çalışanları veya bir spor takımının on binlerce veya milyonlarca takipçisi veya akademik bir organizasyonun üyeleri bu bağlamda ele alınabilir. Ancak uluslararası bir organizasyonda çalışmak bir basketbol takımını tutmak veya aynı akademik mesleği paylaşmak, insanları çocuklukta geliştirdikleri çekirdek büyük grup kimliğini ciddi anlamda değiştirmeye yöneltmez. Öte yandan, Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia, FARC) gibi gerilla hareketleri ve El Kaide ve İŞİD gibi terör örgütleri ile Aum Shinrikyo ve Branch Davidians gibi bazı dinî tarikatlar, büyük grup kimliğinin yetişkinlik döneminde

evrildiği ve üyelerinin ahlaki değerlerini (çocukken kazandıkları büyük grup kimliğiyle bağlantılı, üstbenlik tarafından dayatılan kısıtlamaları) kaybetmelerine yol açan büyük grupları temsil eder. Bu tür bireylerin çocukluklarında gelişmiş çekirdek büyük grup kimliklerine yaptıkları yatırımlar büyük ölçüde değişikliğe uğrar. Belli bir milliyetçi veya dinî inanca bağlı kalarak çocukluklarındaki büyük grup kimliklerinin seçilmiş yönlerini abartırlar. Alternatif olarak, çocukluk ortamlarında mevcut olmayan görüşlerin peşine düşerler. Kısacası, onları farklı kılacak belli seçimler yaparak, çocukluktan beri aynı çekirdek büyük grup kimliğine sahip oldukları insanlarla paylaştıkları ortak duyguları bir kenara bırakırlar.

1978'de Peoples Temple (Halkın Tapınağı) ve 1997'de Heaven's Gate (Cennet Kapısı)'nın takipçilerinde görüldüğü gibi, yetişkinlikte bu ikinci tip büyük grup kimliğine ait olmak, üyelerin toplu intiharlarına bile zemin hazırlayabilir. Bu tarikatların üyeleri, Japonya'daki Samuray geleneğinde olduğu gibi geçmişte törensel intiharların olduğu kültürlerden gelmemişlerdi. İkinci tip büyük grup kimliğine ait olmak, IŞİD üyelerinin tereddüt etmeden “düşmanlarının” boğazını kesmeleri gibi, başkalarına karşı korkunç sadist eylemlerde bulunulmasına da serbestlik tanır. Üyeler, yetişkinlik döneminde kazandıkları yeni büyük grup kimliğini korumak veya dikkat çekmek için şiddet eylemlerini doğal bir görev olarak algırlar (Volkan, 2018b).

Jouni Suistola ve ben, yetişkinlikte oluşan bazı geniş grupların, seçilmiş özgün travmaları ve hak sahipliği iddia eden ideolojileri hangi yollarla alevlendirdiğini ve zaman çökmesi ve arındırmaya yol açtıklarını tanımladık (Suistola & Volkan, 2017). Örneğin El Kaide ve IŞİD, Sünni Arap Müslümanların seçtiği travmayı, Halifeliğin kaybını yeniden harekete geçirdi ve onun

yerine zaferi koymak istedi. Yavuz Sultan Selim (1512-1520) döneminde Osmanlılar, Suriye ve Mısır'ı ele geçirdiler ve 1517'de Arap Sünni Halifelikleri sona erdi. Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilgisinden ve modern Türkiye'nin doğuşundan sonra, 1923'te Halifelik (bir anlamda Sünni İslam'ın “Papalığı”) kaldırıldı ve İslam'ın asırlardır yerleşik liderlik kurumu aniden ortadan kayboldu.

El Kaide bir halife arayışına girdi; IŞİD halifelik ilan etti. Ebu Bekir el Bağdadi, kendisini halife (Halife İbrahim) ve IŞİD'in komutanı olarak adlandırdı. Halife İbrahim'in Peygamberin kabilesi Kureyş soyundan geldiği ve IŞİD'in bu durumu halifelik iddiasını “meşrulaştırmak” için kullandığı öne sürülüyor. Bu adamın çocukluğu ve genel olarak hayatı hakkında derinlemesine bir bilgiye sahip değilim.

Bu süreçte, bir “hilafet” başlatılması, geçmişte hüsrana uğramış birçok birey için olduğu kadar yalnız kurt teröristler tarafından da bir “kapsayıcı” olarak algılanmıştı; IŞİD'e katılmak özgüvenlerini artırmanın bir yoluydu. Gerçek şu ki, IŞİD'e katılmak için Suriye'ye gidenlerin çoğu ibadet eden insanlar değillerdi; kişisel kimlik sorunlarını veya çatışmalarını örtmek için bir “çadır” arıyorlardı (Suistola ve Volkan, 2017; Volkan, 2017a).

Yetişkinlikte gelişen büyük grupları incelerken, dinî tarikatlardaki bazı büyük grup gerilemesi türlerinin, karşıt bir büyük grupla olan ilişkiyle doğrudan bağlantılı olmadığına da dikkat ettim. Bunun yerine grubun “yeni” kimliğinin etkisini yansıtır. Kadınlara, hatta çocuklara erkeklerle aynı düzeyde değillermiş gibi aşağılayıcı davranmak bunun bir örneğidir.

Bölüm Dört

KARAR ALMA PSİKOLOJİSİ VE SİYASİ LİDER-TAKİPÇİ İLİŞKİLERİ

Ludwig von Rochau tarafından 1853'te ortaya atıldığından bu yana, realpolitik kavramı, derinlikli psikolojik süreçler dikkate alınmadan, kişinin geniş grubunun ve düşmanlarının önündeki seçeneklerin rasyonel ve gerçekçi bir değerlendirmesine dönüşmüş durumda. Realizm, yirminci yüzyılda politik düşünceye egemen oldu. Soğuk Savaş yıllarında, realpolitik, siyaset ve diplomasinin rasyonel aktör modelleri olarak bilinen şeyi doğurdu. Bu modellere göre siyasi liderler ve hükümetler “rasyonel” bireyler gibi işlev görürler.

Rasyonel aktör modeli, Amerika Birleşik Devletleri'nde Soğuk Savaş'ın doruğundaki siyasi analizlerde yaygın kullanıldı ve hatta “Amerikan modeli” olarak adlandırıldı (Allison, 1971; Barner-Barry & Rosenwein, 1985). Amerika Birleşik Devletleri gibi “istisnai” bir ülkede siyasi karar almanın tamamen mantıklı olduğu ve psikolojik faktörlerden etkilenmediği varsayılıyordu. Bazı Amerikalı siyasi analistler, diğer gelişmiş ülkelerin de bu modeli kullandığına dikkat çekiyorlardı.

Tanımı gereği soğukkanlı, rasyonel ve net düşünce sürecine göndermede bulunsa da rasyonel aktör modeli aslında insan davranışı hakkında da bir dizi geçerli çıkarım ortaya koydu. Birincisi, karar vericilerin tercihleri olması ve rasyonel olarak anlaşılan koşullara dayalı seçimler yapmasıydı. İkinci çıkarım, sonuçların

çeşitliliğinin, ilgili normlar, roller veya kültürlerdeki farklılıklardan ziyade karar vericinin elindeki fırsatlara bağlı olduğuydu. Üçüncüsü, devletin veya siyasi varlığın tek, rasyonel bir aktör olarak hareket ettiği ve siyasi lider ve liderin çevresindekiler dahil olmak üzere personeldeki değişikliklerin karar verme sürecinde devreye girmediği yönündeydi (Achen & Snidal, 1989).

Rasyonel aktör modelinin eksikliklerini fark edenler bilişsel psikologlar oldu (örneğin bkz: Janis & Mann, 1977; Jervis, Lebow ve Stein, 1985; Rokeach, 1984). Farklı siyasi liderlerin karar alma süreçlerinde farklı baskın tarihsel analogileri nasıl kullandıklarını incelemeye başladılar. Örneğin, Başkan Dwight Eisenhower'ın 1954'te Dien Bien Phu'ya müdahale etmeme kararına atıfta bulundular. Eisenhower'ın Kore'den çıkardığı ders, ABD'nin başka bir uzak kara savaşına karışmaması gerektiğiydi. Ben, bilişsel psikologların liderlerin karar alma kuramına katkılarının büyük olmasına rağmen, bir şekilde sınırlı kaldığını düşündüm. Bilişsel psikologlar öncelikle bilinçli süreçlere odaklandıklarından, bilinçdışı süreçlerin etkisi tam olarak dikkate alınmıyordu.

Psikanalistler karar alma süreçleri üzerine çalışmak ve yazmakla ilgilenmiyorlardı. Buna tek ve önemli istisna, Uluslararası Psikanaliz Derneği'ne (IPA) iki kez başkanlık yapmış ve aynı zamanda Amerikan Psikanaliz Derneği'nin başkanı olan Leo Rangell'dir. Rangell, "benliğin karar alma işlevi"ni tanımladı (1971, s. 431). Dokuz yıl sonra Richard Nixon'ın zihninin işleyişini ve onun Watergate skandalına katılımını inceleyen bir kitap yayınlıyacaktı (Rangell, 1980).

Rangell'in bireysel karar alma kuramı özetle Freud'un (1926d) içruhsal (intrapsişik) tehlikeyi önceden haber veren ve savunma işlemlerini başlatan sinyal anksiyetesi kavramına atıfta

bulunur. Bu savunmaların amacı, itkilerin ve/veya acı verici etkilerin türevlerinin bilinçte ve/veya eylemlerde ortaya çıkmasını engellemektir. Rangell'e göre, sinyal anksiyetesini tam olarak deneyimlemeden önce, benlik, küçük, kontrollü bir miktarda dürtünün boşalmasına izin verir; benliğin dürtünün tam anlamıyla ifade edilmesine izin verip vermediğini görmek için zihinde küçük bir test, bir sınama gibi.

Bu testte, bireyin üstbenliği sınama deşarjına tepki verir ve benliğin kaygı üretmesine neden olur. Onu başlatan itki gibi, bu kaygının düzeyi de küçüktür -sinyal anksiyetesi düzeyinin altındadır. Bu noktada benlik, bundan sonra ne yapacağını seçmelidir: itkinin tamamen boşalmasına izin vermek veya itkinin boşalmasını durdurmak. Rangell bu süreci "içruhsal seçim çatışması" olarak adlandırmıştır. Şöyle yazar:

Bir içruhsal seçim çatışmasının ana hatlarıyla belirmesi, içruhsal yaşamda insan ruhunun kendi yönlendirici potansiyellerini kullanma ve kendi aktif rotasını belirleme fırsatı ve gerekliliği ile karşı karşıya kaldığı bir ânı anlatır. Tek başına ele alındığında ruhsal determinizm eksiktir, bireyin kendi kaderini kontrol etme ve şekillendirmede oynadığı rol bağlamında değerlendirilmelidir. (1971, s. 440)

Rangell'in tanımladığı, eylemin takip ettiği içruhsal seçim çatışmasını çözmek için özel olarak tasarlanmış "benliğin karar verme işlevi" bir kaygı-seçim-karar-eylem dizisi içerir ve karar kuramına önemli bir psikanalitik katkıdır. İster bir ev satın almakla ister uluslararası bir çatışmaya girmekle ilgili olsun, tüm karar alma süreçleri planlamayı içerir. Bu planlama sürecinde birey bilinçdışı "öngörülen kararların faydalılığını yargılamak üzere geçmiş ruhsal travmaların anılarını" tarar. Öngörülerin kapsamı ve güvenliliği önceki deneyimlerin ve genetik geçmişin

tüm taramasının böylece devreye sokulmasıyla muazzam ölçüde artırılır” (Rangell, 1971, s.439).

Rangell bize, bir çocuk olgunlaştıkça, karar vermenin giderek daha karmaşık ve bilinçli (ikincil süreç) düşünmeyi içermeye başladığını söyler. Ancak, ondan önceki problem çözmenin bir kısmı, büyük ölçüde bilinçdışı bir düzeyde gerçekleşmeye devam eder. Yetişkin bireyin zihinsel yaşamındaki saplanma (fiksasyon) ve gerilemeler (regresyon), karar verme işlevlerini etkiler. Saplanmalar ve gerilemeler yeterince şiddetli olduğunda, karar vermeye dahil olan ikincil süreç düşüncesi engellenir.

Uluslararası ilişkilerin içinde olduğum süre boyunca, siyasi liderlerin karar alma süreçlerinin büyük gruplar üzerindeki etkilerine odaklandım. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş benim dostumdu (Atik, 2019). Liderlikleri sona erdikten sonra Jimmy Carter ile hatırı sayılır bir zaman ve Mihail Gorbaçov ile daha kısa bir zaman geçirdim. Arnold Rüütel, Estonya başkanı olmadan önce, Zihin ve İnsan Etkileşimi Araştırmaları Merkezi (CSMHI) kolaylaştırıcıları Estonlar ve Ruslar arasında yıllarca süren gayriresmi diyaloglar yürütürken Estonya ekibinin bir üyesiydi. Yaser Arafat'ı Tunus'tan sürgünde Filistin Kurtuluş Örgütü'nü (FKÖ) yönetirken ziyaret ettim. Bu liderlerin sözlü düşünce süreçleri ve eylemleri aracılığıyla lider-takipçi psikolojisinin çeşitli yönlerini gözlemledim. Bu diktatörlerin ölümünden sonra sırasıyla Arnavutluk ve Romanya'da yerel halkın diktatör Enver Hoca ve Nicolae Çavuşesku hakkındaki hikâyelerini de inceledim.

Sigmund Freud, Albert Einstein ile yazışmasında (Freud, 1933b), tüm insanların ya lider ya da takipçi olduğunu öne sürer. Kuşkusuz, ikincisi açık ara çoğunluğu oluşturuyor. Lider-takipçi ilişkisi iki yönlü bir yoldur: Liderin kişiliğinden ve takipçilerin

paylaşılmış bilinçli ve bilinçdışı istek ve ihtiyaçlarından etkilenir ve belirlenir (Volkan, 1980, 1988, 2014a). Bu iki yönlü trafiğin hareketi birçok faktöre bağlıdır. Liderin psikolojik yapısından veya takipçilerinin ortak bilinçli ve bilinçdışı ihtiyaçlarından dolayı çift yönlü trafik sıkışık hale gelebilir. Bu ihtiyaçlar, bir dereceye kadar, kendi başına bir alan olarak büyük grup psikolojisi ile ilgili konulara odaklanır.

Siyaset bilimi profesörü James MacGregor Burns (1984), Başkan John F. Kennedy'nin yönetimi sırasında edindiği deneyimlerine, Kennedy ve diğer siyasi şahsiyetler hakkındaki gözlemlerine dayanarak iki tür siyasi lider tanımlar: Etkileşimsel (transaksiyonel) ve dönüştürücü. Etkileşimsel lider, siyasi anketlere ve ulusal iklime göre hareket eder ve mevcut toplumsal duyguları takip ederek onların sözcüsü olur. Böyle bir lider, belirli bir sistem içinde pazarlık, manipüle etme, uzlaşma ve uyum konusunda başarılı olur. Ekonomik, politik veya askeri gerilimler yaşamayan istikrarlı bir demokraside, etkileşimsel bir liderin kişiliği tipik olarak kritik önem taşımaz.

Dönüştürücü bir lider, “sadece içinde faaliyet göstermekten ziyade siyasi sistemi aşar ve hatta onu yeniden inşa etmeye çalışır” (Burns, 1984, s. 16).

Burns'ün dönüştürücü liderlere yaptığı göndermede, Maximilian Weber'in (1925) karizmatik lider tanımının bir yankısını yakalarız. Weber, karizmatik liderlerin kriz zamanlarında büyük gruplarının içinden çıkarak iktidara geldiklerini belirtir. Yazar, halkın onun karizmasına olan inancının kapsamına girdiği ölçüde, karizmatik lidere, kendisine ve vaatlerine, kahramanlığına veya örnek niteliklerine olan kişisel güven nedeniyle itaat edildiğini gözlemlemiştir. Karizmatik liderin hem babalık hem de annelik özelliklerine sahip olduğunu öne sürer;

karizmatik liderler, takipçileri için “toplam” bir ebeveyn imgesi sağlar (Abse & Jessner, 1961; Volkan & Itzkowitz, 1984).

İyi işleyen bir demokraside resmi ve gayriresmi “alışveriş dengesi” sistemleri, bir liderin kişiliğinin (kişisel duygusal problemlerden kaynaklanan alışılmış davranış ve hislerinin yanı sıra olumlu uyumlanmalarının) hükümet ve yönetilenler üzerinde gereğinden fazla etkide bulunmasını engeller. Dönüştürücü bir lider dahi böyle bir toplumda köklü değişikliklere neden olmaz. Bununla birlikte, belirli koşullar altında, dönüştürücü bir siyasi liderin kişiliği, yeni ve şiddetli toplumsal ve siyasi süreçlerin yaratılmasında önemli bir faktör olabilir.

Bireysel benlik saygılarını yükseltmek ve büyük grup kimliklerini değiştirmek için kendilerini takipçilerinin dış ve iç dünyalarını değiştirmeye adanmış dönüştürücü liderleri onarıcı ve yıkıcı olarak tanımladım (Volkan, 2004). Onarıcı liderler, takipçileri olmayan insan gruplarını küçük düşürmeden, örselemeden veya öldürmeden bu görevleri başarır veya başarmaya çalışırlar. Yıkıcı terimiyle, Öteki'nin toplu olarak aşağılanması veya yok edilmesine başvuran liderlere atıfta bulunuyorum.

Bir sonraki bölümde, siyasi liderlerin siyasi propagandaya katılımına odaklanacağım.

Bölüm Beş

SIYASAL PROPAGANDA

Siyasal propaganda en basit tanımı ve en geniş anlamıyla, bir siyasal otorite kaynağından yurtiçinde ve/veya yurtdışındaki takipçilerine ve muhaliflerine, bunun yanı sıra “yansızlar” olarak tanımlanabilecek kişilere yönelik her türlü iletişim ve manipülasyonunu kapsar. Amacı propagandacının istek ve fikirlerini desteklemektir. İlk olarak, siyasi propagandanın kısa bir tarihini vereceğim.

Siyasal propagandanın tarihsel öncüsü, en eski zamanların kabile savaş çığlıkları olabilir; bu çığlıklar “kişinin kendi grubunu cesaretlendirmesini, düşmanı korkutmasını ve aktif katılımcı olmayanları etkilemeyi amaçlar” (Kris, 1943, s. 382). *Alala* adı verilen ve bayraklar ve üniformalar gibi sözsüz sembollerin eşlik ettiği antik savaş naralarının, Grekler ve düşmanları için önemli bir psikolojik faktör olduğu söylenir. Eski Roma orduları, *clamor* (feryat, yaygara) adı verilen bağırışlar ve beraberrindeki trompet seslerini kullanıyorlardı. Daha sonra Cermen savaş narası *barditus*'u benimsediler. “Tacitus bunu kalkanın ağza bastırılmasıyla çıkan boğuk seslerin daha uzun ve daha yankılı patlaması olarak tanımlar” (Chakotin, 1939, s. 34). Bir mırıltı olarak başlayıp, sesi giderek artan bir kükremeye dönüşecek ve askerleri yoğun bir heyecana sevk edecekti. Ve daha yeni bir imparatorluğun, Osmanlı'nın savaş narası, sanki savaşları Tanrı tarafından onaylanıyormuş ve savaşta öldürülen herhangi bir

Osmanlı askerini O kendi yanına alıyormuş gibi, yalnızca Allah'ın adıydı. Osmanlı yeniçerileri "Allah! Allah!" diye haykırıırken arka planda rengarenk *Mehter* bandolarının marşı da müzikal bir heyecan oluştuyordu.

İnsanlık tarihi ilerledikçe, çatışma zamanlarında duygu ve davranışları etkilemenin ve siyasi kararlar için destek oluşturmaya diğer yolları savaş çılgınlığının yerini aldı ve bu tür yöntemlerin savaşta olduğu kadar barış zamanında da kullanımı daha yaygın hale geldi. İlginç bir şekilde, propagandanın ortaya çıkışı (Latince'den "yaymak" veya "tohum ekmek") en geniş anlamıyla dinî, sosyal ve politik örgütlenme biçimlerinin detaylandırılmasıyla paraleldi. Garth Jowett ve Victoria O'Donnell (1992), fikirlerin "yayılması" kavramının tarafsızlığını nasıl kaybettiğini anlatır: Vatikan tarafından 1622'de Sacra Congregatio de Propaganda Fide (Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı "inancı yaymak için kutsal cemaat") kuruldu. Böylece "propaganda" terimi Protestan Batı Avrupa'da aşağılayıcı bir anlam taşır hale geldi, çünkü Yeni Dünya'da "reform edilmiş" inançlar pahasına ve onlara karşı Katolikliği yayma projesi olarak görülüyordu.

İki bin yılında İsrail'deki ilk Yitzhak Rabin konuk akademisyeni olduğum sırada, Princeton Üniversitesi'nde doğu araştırmaları konusunda uzmanlaşmış tarihçi Bernard Lewis ile vakit geçirme şansım oldu; o da o sıralarda İsrail'de konuk akademisyendi. Rabin Center'daki bir toplantıda Bernard Lewis (2000), modern anlamdaki siyasi propagandanın 1789 Fransız Devrimi'nden önce var olmadığını öne sürdü. Devrimden önce, yöneticiler ve sıradan insanlar arasında esasen anlamlı bir temas olmadığını savundu. İktidardakilerin halkla iletişim kurmaya veya onları manipüle etmeye ihtiyaçları yoktu -onlar sadece yönetiyorlardı. Bununla birlikte, Fransız Devrimi'nin yarattığı

depremden sonra, yöneticiler, yönettikleri kişilerden en azından görünürde güvenoyu almak için siyasi propagandaya ihtiyaç duymaya başlamışlardı.

Daha önce, tarihi psikanalitik açıdan incelemekle ilgilenen, psikososyal savaş araştırmalarının öncülerinden tarihçi Harold Lasswell, “propagandanın hem sokaktaki adam hem de aydın adam tarafından keşfedilmesinin” I. Dünya Savaşı (1914-1918) döneminde gerçekleştiğini öne sürmüştü. “Sıradan halk önceleri sözcüklerin (ve onların ikamelerinin) manipülasyonu aracılığıyla tutumların kasıtlı olarak belirlenmesinin ortak bir adının bile olmadığı bir dünyada yaşıyordu” (Lasswell, 1938, s. v.) I. Dünya Savaşı'nın sonunda, iletişim teknolojileri büyük ölçüde gelişmişti ve halkla benzeri görülmemiş bir ölçekte doğrudan temas sağlanıyordu. Basılı materyallerin yanı sıra, telgraflar ve telsiz, kitleleri etkilemek için rutin olarak mevcuttu. II. Dünya Savaşı'nın Nazi propagandası, milyonlarca Yahudi ve diğerleri insanlık dışılaştırılarak öldürülürken Alman halkının “Aryan” kimliğinin inşa edildiği bir durum yarattı. Nazi propagandasında vurgu, Führer'in tümgüçlülüğünü korumaktı. Liderin takipçileri tarafından desteklenen kendi içsel psikolojik süreçleri, kötücül politik ve sosyolojik sonuçlarda baskındı.

Son yirmi otuz yılda iletişim teknolojilerinin her zamankinden daha hızlı yaygınlaşması, tahmin edilebileceği gibi, siyasi manipülasyon ve etkinin araçlarını ve yöntemlerini çeşitlendirdi. Mevcut uluslararası arenada geniş grup kimliği meselelerini ele alan propagandanın ana odak noktası, kişinin kendi grubu ile komşu grup arasında ve aynı ülke içinde siyasi lideri sevenler ile sevmeyenler arasında psikolojik bir sınır oluşturmaktır. Bu psikolojik sınırın korunması hizmetinde büyük zulümler işlenebilir.

Donald Trump sık sık Twitter kullanıyor ve siyasi açıklamalar yapıyor, rakiplerine saldırıyor ve sıklıkla yanlış beyanlarda bulunuyor. Yaptığını “propaganda”nın “yeni” bir biçimi olarak adlandırebileceğimize inanıyorum. İstenmeyen Ötekiler tarafından gerçekleştirilen bir “istila”ya yaptığı göndermeler ve ABD ile Meksika arasında fiziksel/psikolojik bir sınır oluşturmaya odaklanması, Donald Trump ile aynı fikirde olanlar tarafından mağduriyet duygusunu ve arınma arzusunu artırıyor.

Yıkıcı bir dönüştürücü liderin propaganda makinesinin bu süreçte beş adımı izlediği görülebilir:

1. Seçilmiş bir travmayı yeniden etkinleştirmek;
2. Büyük grup içinde ortak bir mağduriyet duygusunu geliştirmek;
3. Seçilmiş bir zafere geri dönerek bir “biz-lik” duygusunu artırmak;
4. Öteki'ni değersizleştirmek ve insanlık dışılaştırılarak; ve
5. İntikam için bir haklılık duygusu yaratmak. Bu beş adım aracılığıyla, büyük grup üyelerinin mevcut Öteki'ni aşağılama, hatta yok etme ve büyük grup kimliklerini arındırma konusunda kendilerini haklı hissettikleri bir atmosfer yaratılır.

Bölüm Altı

AĞAÇ MODELİNİN UYGULANMASI VE BÜYÜK GRUP İSTİŞARELERİ

Büyük grup süreçlerinde özgün unsurları bulmak, bunların altında yatan anlamları anlamak için her bir büyük grubun içinde olduğu durumu farklı açılardan incelemek gereklidir. Daha sonra büyük grupta veya iki ya da daha çok sayıdaki çatışmalı gruplar arasında ilerlemeyi teşvik etmek için psikolojik olarak bilgilendirilmiş siyasi/toplumsal veya diplomatik stratejiler planlamaya başlanmalıdır. Bu bölümde ilk önce Ağaç Modeli adını verdiğim bu tür stratejileri ve onların uygulanmalarını mümkün kılan bir yöntemin özetini vereceğim. Ağaç Modelinin detaylı uygulamalarının betimlemeleri daha önce yayınlanmıştı (Atik, 2019; Volkan, 1999a, 2006, 2013).

Ağaç Modeli

Ağaç Modeli, yukarıda açıklanan büyük grup kimliği meselelerinin, gruplar gerilim altındayken veya uzamış çatışmalara dahil olduklarında, büyük gruplar arasındaki siyasi, ekonomik, sosyal, yasal veya askeri ilişkilerin her yönüne bulaştıkları varsayımına dayanmaktadır. Bu gibi durumlarda, psikolojik sorunlar gerçek dünya sorunlarını kirletir ve barışçıl ve uyuma yönelik çözümlere karşı dirençler yaratır. Karşıt büyük gruplar arasında yapıcı iletişim ve müzakerelerin gerçekleşebilmesi ve gerilimlerle

başetmenin kurumsallaştırılıp uzun vadede sürdürülebilmesi için önce hem bilinçli hem de bilinçdışı olan bu psikolojik “zehirler” ortadan kaldırılmalıdır.

Ağaç Modeli metodolojisi, Zihin ve İnsan Etkileşimi Çalışmaları Merkezi (CSMHI) öğretim üyelerinin bireysel olarak ve bu alandaki çeşitli uzun vadeli projelerde bir ekip olarak edindikleri deneyimlerden doğdu. Bu, üç bileşenli çok yıllık bir süreçtir: 1) Sorunların psiko-politik değerlendirmesi (ağacın kökleri); 2) Psiko-politik diyaloglar (ağacın gövdesi); ve 3) Kurum inşası (ağacın dalları).

Sorunların Psiko-Politik Değerlendirmesi (Ağacın Kökleri)

Çalışmaya başlamak için belirli bir ülkeye veya bölgeye seyahat etmeden önce, CSMHI'nin disiplinlerarası ekibi, düşman grupların tarihini ve kültürünü inceler, mevcut durum hakkında bilgi toplar ve sorunları belirlerdi. En başından beri, disiplinlerarası iş birliğine ihtiyaç olduğu açıktı. Örneğin, CSMHI ekibindeki tarihçi belirli bir ülke üzerine uzman olmasa da toplanan bilgilerin anlaşılmasına katkıda bulunan bir düşünce tarzı belirlerdi. Klinisyenler, tarihsel olayların zihinsel imgeleri hakkında içgörüler getirirlerdi. Ülke başkanlarına, üniversite rektörlerine, belediye başkanlarına, taksi şoförlerine, öğretmenlere ve bölge uzmanlarına ve mümkün olduğunda yerel gazetelere danışılırdı.

Sıcak Yerler

Bu terimi, etnik, dinî, ulusal veya ideolojik büyük bir grubun üyeleri arasında bireysel ve toplu olarak ani ve yoğun

duygular uyandıran fiziksel bir lokasyonu tanımlamak için kullanıyorum. Tipik olarak, insanların yakın zamanda Ötekiler tarafından öldürüldüğü ve/veya aşağılandığı bir yerdir. Sıcak yerler, paylaşılmış hüznün, öfke ve mağduriyet duygularını, intikam arzusunu ve karmaşık keder veya yasla ilişkili diğer etken veya edilgen duyguları tetikler. Psikanalizden geçen bir birey için rüyaları anlatmak ne ise, büyük grup psikolojisi için sıcak yerlerde çeşitli bireyleri dinlemek odur.

Estonya 1991'de Sovyetler Birliği'nden bağımsızlıklarını yeniden kazandıktan sonra halk doğal olarak coşkuluydu. Ancak CSMHI, çok sayıda Estonla yapılan yoğun görüşmeler ve Paldiski'deki eski Sovyet nükleer denizaltı üssü gibi sıcak yerlere ziyaretler yoluyla Estonya'daki manzaranın daha az görünür olan yönlerini ortaya çıkarmayı başardı. Estonların, etnik bir grup olarak “yok olma”, ya da varlıklarının sona ermesi şeklinde alta yatan bir endişeden mustarip olduklarını bulduk. Diğer ulusların egemenliği altında yaşamının alışıldık seçilmiş travması alevlenmişti. Gerçek dünyadan ilgilenilmesi gereken pek çok konu varken, Estonya'nın “yok olacağı” algısı, Estonya'da yaşayan Rusları ve Eston olmayıp Rusça konuşanları (nüfusun üçte biri) entegre etme politikalarına karşı direnişe neden oluyordu. Eston ve Rus “kanı” “karışacak” olsaydı, Estonya halkının yeni bağımsız ülkelerinde hissettikleri ‘benzersizlik duygusu’ varlığını sürdüremeyebilirdi. O zaman koyduğumuz tanı, Estonya'da yaşayan Rusların ve Rusça konuşanların entegrasyonu ile daha uyumcu bir şekilde başa çıkabilmeleri için Estonların gerçek sorunları hayali korkulardan ayırt etmelerine yardımcı olma ihtiyacına işaret ediyordu.

Psikopolitik Diyaloglar (Ağacın Gövdesi)

Tanı konduktan sonraki adım, karşıt büyük grupların üyeleri arasında (veya iç parçalanma varsa tek bir büyük grup içinde) bir dizi psiko-politik diyalog düzenlemektir. Her iki taraftan on ila on beş katılımcı seçilir, ideal olarak nüfuzlu yetkililer ve politikacılar, kesinlikle gayriresmi bir kapasitede toplanırlar. Yılda birkaç kez dört gün boyunca bir araya geliriz ve bu tartışma grupları temsil ettikleri büyük gruplarda olup bitenler için bir “laboratuvar” haline gelir. Bu laboratuvarı kolaylaştırıcılar, büyük grup kimliklerini korumak için etkinleştirilen olayları görebilir ve tanımlamaya yardımcı olabilirler. Bu olayların bazıları düşmancıdır ve barış, iyileşme ve bir arada yaşama yolunda rasyonel ilerlemeyi engellerler.

Nüfuzlu Türkler ve Rumlar arasında Ege Denizi ve Kıbrıs üzerindeki çatışmaların tartışıldığı bir toplantının ilk gününde, katılımcılar “düşman”a dair algılarını ifade ettikleri için sinir bozucu duygular yüksekti. O akşam yemekte katılımcılar “arkadaş” olarak birbirleriyle keyifli vakit geçirdiler. Bir Yunan katılımcı, ertesi sabahki toplantıya katılırken kafasındaki karışıklıktan söz etti: Gün içinde kendini incinmiş ve öfkeli, akşam yemeğinde ise arkadaş ortamında hissetmişti. Nasıl davranması gerekiyordu? Daha sonra kolaylaştırıcılar, kişisel kimliğinin ve büyük grup kimliğinin nasıl bir süreklilik içinde olduğunu ve toplantı sırasında kaçınılmaz olarak büyük grubunun sözcüsü haline geldiğini, akşam yemeğinde ise bireysel kimliğinin hüküm sürdüğünü görmesine yardımcı oldular. O ve diğer Yunan ve Türk katılımcılardan, toplantılar sırasında büyük grup kimliklerinin bezini giysi olarak giymek üzere kendilerine izin vermeleri istendi. Türk-Yunan etkileşimlerinin psikodinamiklerini yakın mesafeden gözlemlemenin tek yolu bu olurdu. Başka bir

deyişle, CSMHI toplantılarda duygusal olarak medeni bir ortamı zorlamaya çalışmamış, bunun yerine kaygı ve öfke gibi duyguların uygun bir düzeyde ifade edilmesini sağlamayı amaçlamıştı. CSMHI ekibindeki klinisyenler, bu tür duyguların çatışmaya ilişkin içgörüler için yararlı olmaya devam etmesini hedeflerler ve duyguların yıkıcı düzeylere yozlaşmasını engellemek olduğu kadar, toplantı sırasında yalnızca kopuk entelektüel ifadelerin kullanılmasına yol açacak biçimde inkâr edilmelerinin önüne geçmeye de çalışırlar.

Psiko-politik diyaloglar, Ağaç Modelinin başarısının merkezinde yer alır. Psiko-politik diyalog sürecini karakterize eden belli başlı davranış kalıpları ve stratejiler vardır. Her dört günlük toplantıda ve ayrıca iki ila üç yıllık serinin tamamında daha geniş bir süreçte gelişir ve tekrarlanırlar. Aşağıda, her bir model ve stratejinin derinlemesine örneklerini vermeden bunları kısaca açıklayacağım. Amerikan Psikiyatri Birliği destekçiliğiyle gerçekleşen Arap-İsrail diyaloglarından ve CSMHI'nin diğer karşıt büyük grupların temsilcileriyle yaptığı çalışmalardan ayrıntılı örnekler daha önce yazdığım kitaplarda mevcuttur (Volkan, 1988, 1997, 1999a, 2006, 2013).

Daha Ufak Bir Çatışmayla Yer Değiştirme

Bazen, bir diyalog toplantısının başlangıcında, aniden yıkıcı bir durum gelişir ve tüm katılımcıların dikkatini ve enerjisini tüketir. Böyle bir durumda genellikle bir aciliyet duygusu belirgindir, ancak bu “krizin” içeriği, diyalog toplantısının düzenlenmesine neden olan büyük grup çatışmasının göze çarpan yönleriyle karşılaştırıldığında esasen önemsizdir. Bu tür durumlara “ufak çatışmalar” diyorum. Örneğin, üst düzey İsraililer ve Araplar arasındaki bir toplantıda, bir Arap delege İsraililerin

bariz düşmanı olan ölmüş bir Arap'ın anısına bir dakikalık saygı duruşunda bulunmayı talep etti. Herkesten ayağa kalkmasını ve sessizce zihinlerinde, kimi onurlandırmak istiyorlarsa onu onurlandırmalarını istedim. Ufak çatışma çözüldü.

Ufak çatışmalar, bir Elizabeth dönemi trajedisinde ilk başta çıkan ve oyunda daha sonra dramatik bir şekilde keşfedilecek olanı yoğun bir sembolizmle sezdiren maskelere çok benzerler. “... her kolaylaştırıcı ekibin lideri, diyalogun tonunu oluşturmak için gerçeklik ve tarafsızlık sınırları içinde bu ufak çatışmalar konusunda dikkatli olmalı ve bunları uzlaşma ruhu içinde çözmelidir” (Volkan, 2013, s. 58).

Yankı Fenomeni

Psiko-politik diyaloglar sırasında, çalışma grubunun üzerine bazı yeni askeri veya siyasi gelişmelerin gölgesinin düştüğünü ve uyumcu durumlara karşı direnci artıran duyguları daha da ateşlediğini gördüm. Ben buna yankı fenomeni diyorum. Daha sonra, olumlu müzakerenin devam edebilmesi için bu gölgeyi ve anlamlarını her iki taraf için kabul etmek ve özümsemek gerekli hale gelir.

Seçilmiş Travmaları ve Seçilmiş Zaferleri İfade Etme Yarışı

Resmi olmayan diyalog toplantılarında, özellikle başlangıçta şikayetleri listeleme zorlantısı istem dışı görünüyor. Diyalogdaki karşıt büyük grupların üyeleri, seçilmiş travmalar ve seçilmiş olanlar da dahil geçmiş zaferleri tarihsel meseleleri sıralamak için sıklıkla bir yarışa girerler. Karşı tarafın kayıpları ve yaralanmaları için eşduyum yoktur ve diğer tarafın zaferleri için takdir de yoktur. Bu nedenle, kolaylaştırıcı ekibin görevi, eşduyumlu dinleme için model olarak hizmet etmektir.

Yansıtma ve Yansıtımlı Özdeşleşme

Çatışma içindeki büyük grubun üyeleri, istenmeyen parçalarını düşmana dışsallaştırarak, istenmeyen düşüncelerini, algılarını ve isteklerini yansıtarak kimliklerini tanımlamaya çalışabilirler. Örneğin, ‘baş belası olan biz değiliz, onlar’ söylemi. Çoğu zaman karşı gruba yapılan yansıtımlar, katı konumların net bir “biz” ve “onlar” ikilemini yansıtır: Biz “iyiyiz”, onlar “kötü”. Bir diyalog dizisi sırasında, yansıtımların, Melanie Klein’in (1946) belirttiği gibi, psikanalistlerin bireysel hastalarda gördüğü yansıtımlı özdeşleşme düzeneğine benzer bir modelde, iki karşıt büyük grubun temsilcileri arasında daha karmaşık bir ilişkiyi nasıl içerebileceğini gözlemledik. Diyalog dizisinde bir ekip, karşı tarafa onların nasıl düşünmesi, hissetmesi veya davranması gerektiğine dair kendi isteklerini yansıtabilir. İlk ekip daha sonra yansıtımlarını barındıran Öteki ile özdeşleşir -bu Öteki, öncekinin beklentilerine göre hareket ediyormuş gibi algılanır. Gerçekte, bir ekip diğer ekibin “sözcüsü” olur ve bu süreç bilinçdışı gerçekleştiğinden, birinci ekip düşman hakkında söylediklerinin doğruluğuna inanır. Ancak ortaya çıkan “ilişki”, tek tarafın süreçlerine dayandığı için gerçek değildir. Kolaylaştırıcı ekip, yansıtımlı özdeşleşmenin gelişimini yorumlar veya müdahale eder, çünkü bir kez geliştiğinde algıların gerçekliği tehlikeye girer.

Akordiyon Fenomeni

CSMHI ekibi olarak, seçilmiş travmaların ve seçilmiş zaferlerin veya bunların türevlerinin bir miktar dışavurulmasından sonra ve daha eşduyumlu bir iletişim başladığında, karşıt büyük grupların temsilcilerinin bir yakınlaşma yaşadığını gözlemledik. Bu yakınlığı daha sonra birbirinden ani bir geri çekilme ve ardından tekrar yakınlık izliyordu. Bu örüntü defalarca

tekrarlandı. Bunu akordiyon çalmaya benzetiyorum -sıkıştırıp sonra ayırmaya. İlk mesafe, saldırgan tutumları ve duyguları kontrol altında tutmak için bir savunma manevrasıdır, çünkü rakipler bir araya gelirse, birbirlerine zarar verebilirler (en azından düşlemde) veya buna karşılık misilleme hedefleri haline gelebilirler. Hasım ekipler bir odaya kapatıldığında, bilinçli barış çabalarını paylaşıırken, bazen bir tür birlik olma yanılsamasına kapılıp saldırgan duygularını inkâr etmek zorunda kalırlar. Bu baskıcı hale geldiğinde tehlike çanları çalar ve mesafe tekrar ortaya çıkar. En gerçekçi tartışmalar, kolaylaştırıcı ekibin akordiyonun bir süre çalmasına izin verdikten sonra, sıkıştırma ve ayırma daha ılımlı hale gelebildiğinde gerçekleşir.

Küçük Farklılıklar

Karşıt gruplar arasındaki küçük farklılıkların, psikolojik olarak, dil veya din gibi büyük farklılıklarla başa çıkmaktan daha zor olduğunu fark ettik. Küçük farklılıklar direnç haline geldiğinde, kolaylaştırıcı ekip, küçük farklılıkların küçük kalması için her grubun kimlik duygusunu geliştirmeye ve pekiştirmeye çalışır.

Kişisel Öyküler

Diyaloglara katılanlar, her zaman, eldeki büyük grup çatışmasıyla ilgili kişisel öyküler getirirler. Başlangıçta, kişisel öyküler genellikle siyah beyaz bir şekilde “biz” ve “onlar” (veya “ben” ve “onlar”) psikolojisini yansıtır. Bu, klinisyenlerin kendilerini, yakınlarını ve onların zihinsel imgelerini ya tamamen “iyi” ya da tamamen “kötü” olarak deneyimleyen hastalarda gördükleri bölme düzeneğine benzer. Bununla birlikte, eşduyum geliştikçe, öyküler ambivalansları (çiftedeğerlilik) içermeye başlar. Ambivalansın varlığı, diğerinin kimliğini hem benzer hem de farklı,

sevilen ve sevilmeyen bütünsel bir varlık olarak kabul etmenin ilk adımıdır; Öteki daha insan haline gelmeye başlar.

Çatışmayı Simgeleştirmek ve Onunla “Oynamak”

CSTMHI ekibi, olarak karşıt büyük grupların aynı kişilerden oluşan temsilcileriyle iki veya üç yıl boyunca yılda birkaç kez bir araya geldikten sonra bu diyaloglardan çatışmanın önemli yönlerini temsil eden bir simge veya metaforun ortaya çıktığını gözlemledik. Örneğin, daha zayıf olan taraf, güçlü düşmandan fil olarak bahsederken kendisine fare diyordu. Ardından katılımcılar bu metaforla “oynamaya”, onu bir top gibi çevirmeye başladılar. Bu oyun devam ettikçe, zehirli duygular kaybolmaya yüz tuttu ve atışmalara sıklıkla kahkahalar eşlik eder oldu. Bunların ardından, sorunların ciddi ve gerçekçi bir şekilde tartışılması mümkün olabiliyordu. (Kolaylaştırıcı ekibin, katılımcıların oynaması için bir metafor ya da “oyuncak” bulmaması ya da üretmemesi gerektiğine dikkat etmek önemlidir -bu, katılımcıların kendileri tarafından bulunmalı ya da yaratılmalıdır.)

Katılımcıların diyalog dizisi sırasında simgeler ve metaforlar yaratmalarının ve bunlarla oynamalarının bir olumlu yan etkisi, büyük grup protosimgelerinin (temsil ettikleri ‘şey’ haline gelen şeyler) simgelere dönüşmesidir. Savaş benzeri durumlarda, büyük grupların kültürel yükselticileri, bir taraf veya her iki taraf tarafından protosimgeler olarak algılanır, sanki sadece simge değil gerçeklermiş gibi. Onları tekrar simgelere dönüştürmek bir ilerleme işaretidir.

Zaman Genişlemesi

Seçilen travmalar ve türevleri yeniden etkinleştirildiğinde, onlara ait duygu ve algılar, travma yakın zamanda yaşanmış gibi

hissedilir, şimdiye ait duygu ve algılarla kaynaşır ve hatta geleceğe yansıtılır. Anlaşılır bir şekilde, bu zaman çökmesi, eldeki çatışmaları çözme girişimlerini karmaşıktırır. Bu görüngüye karşı durabilmek ve zaman genişlemesini teşvik etmek amacıyla, CSMHI kolaylaştırıcıları, seçilen travmanın kendisi ve katılımcıların büyük grup çatışmasına ilişkin kişisel travmaları hakkında tartışmalar yapılmasına izin verir. Ardından geçmişe dair duygu ve sorunlarla mevcut sorunlar arasına mesafe koyulur ve birbirinden ayrılırlar, böylece daha yoğun gerçekçi müzakereler gerçekleşir.

Yeni Düşünme Biçimleri

Yukarıdaki süreçler diyaloglar sırasında ortaya çıktığında, CSMHI kolaylaştırıcı ekibi geçmiş gözlem ve birikimlerine dayanarak müdahale ederler ve psikolojik engelleri zayıflatmak veya ortadan kaldırmak için tartışmalara kılavuz olurlar. Bu, katılımcıların birbirleriyle daha gerçekçi iletişim kurmalarını sağlar. Zamanla, bu yeni düşünme ve etkileşim yollarını uygulamak ve ilerletmek üzere yaratıcı fikirler geliştirmeye başlarlar.

Kurum İnşası (Ağacın Dalları)

Ağaç Modelinin üçüncü bileşeni, diyaloglardan elde edilen içgörülerin ilgili büyük grupları etkileyen somut eylemlere aktarılmasını içerir. CSMHI metodolojisinde eğitilmiş diyalog katılımcıları ve yerel temaslarla iş birliği içinde, CSMHI ekibi, kaydedilen ilerlemeyi kurumsallaştırarak durgunluğu veya geriye kaymayı önlemeye çalışır. Yerel temas grubu, bir arada yaşama veya iş birliği için modeller oluşturmak amacıyla bu süreçlerin henüz başındaki toplumlarda çalışmak üzere eğitilmiş klinisyenleri içerir.

Örneğin Estonya'da, psikopolitik diyalogları takip eden üç yıl içinde, nüfusunun yarı Eston ve yarı Rus olduğu iki köyde

model ortak yaşam projeleri inşa edebildik. Ayrıca Eston ve Rus okul çocukları arasında entegrasyonu teşvik etmek için bir model oluşturduk ve Rusların Estonya vatandaşı olmaları için gereken dil sınavının gözden geçirilmesini sağladık (Volkan, 1997, 2006, 2013). Buradaki en önemli görev, insanlara siyasi güç elde etmeyi tabandan “öğretmek” ve yerel temas gruplarının etkili STK'lar olarak gelişmesine yardımcı olmaktır.

İstişareler

Ağaç Modeli, yansız bir üçüncü tarafın sistematik olarak yürüttüğü yeni bir önleyici veya düzeltici gayriresmi diploması türü için bir metodoloji olarak sunulmuştu. Ben Virginia Üniversitesi'nden emekli olduktan ve 2005 yılında Zihin ve İnsan Etkileşimi Çalışmaları Merkezi'nin (CSMHI) kapatılmasından sonra, Ağaç Modeli bir daha hiçbir zaman uluslararası bir soruna veya aynı büyük grup içindeki sorunlara uygulanmadı. Kuveyt, Malezya, Türkiye, Kolombiya gibi dünyanın çeşitli yerlerindeki yetkililere veya nüfuzlu kişilere danışmanlık yapmaya ve uğraştıkları büyük grup süreçlerinin hem bilinçli hem de bilinçdışı konularını araştırmaya davet edildim (Volkan, 2013). CSMHI ekibiyle on yıllarca süren çalışmalarımın bana öğrettikleri, Öteki'nin elinden çıkmış taze travmalara uyum sağlanması, barış içinde bir arada yaşamamanın yollarının bulunması ve toplumsal çatışmaların ortaya çıkmasının önlenmesi için yöntemler önerirken çok işe yaradı.

Bir büyük grup sorununa yardımcı olmam için 2019'da gelen en son talep beni gerçekten şaşırttı. Pitcairn Adaları'nda yaşayan insanların geleceğini tartışmak üzere Birleşik Krallık hükümeti tarafından atanmış iki kişiye adadaki görevleri boyunca danışmanlık yapmam istendi. İngiliz toprağı olan Pitcairn

Adaları, Pasifik Okyanusu'nun ortasındadır ve 1790'larda HMS Bounty gemisindeki isyancıların ("kaçırdıkları" dokuz Tahitili erkek ve on iki Tahitili kadınla) sığındığı ve yaşadıkları yer olmakla ünlüdür. Bugün, Pitcairn Adaları'nda çoğu o isyancıların soyundan gelen kırk beş kişi yaşıyor. Küçük bir grup memur (yönetici, polis, sağlık çalışanı, öğretmen) Kraliçenin Hükümeti tarafından bu coğrafyaya tayin ediliyor.

Çocukların işe karıştığı bir seks skandalı 2004 yılında bölgeyi sarsmış ve Pitcairn Adaları'nda altı erkeğin yargılanıp hapsedilmesiyle sonuçlanmıştı. Atanmış iki kişinin amacı, adalılara sürdürülebilir bir toplum için bir strateji geliştirmeleri veya bu mümkün olmayacaksa farklı bir strateji bulmaları için yardımcı olmaktı. Danışmanlığım, Pitcairn Adaları'nda paylaşılmış bir Bounty kimliğinin ne kadar değerli olduğunun fark edilmesine yardımcı oldu. Bu, adadaki küçük nüfusun güncel gerçekliklerine ve zorluklarına eğilmesine engel oluyordu. Pitcairn'li birçok kişi, kimliklerinin temel özelliklerini kaybetmekten endişe ediyordu. İki görevli, Pitcairn Adaları sorunuyla başa çıkmak için bir süreç başlatmayı başardı.

Uluslararası Diyalog Girişimi (International Dialogue Initiative -IDI)

Birinci Bölüm'de, 2008'de Uluslararası Diyalog Girişimi'ni (IDI) kurduğumu yazmıştım. İlk amacım, özellikle Ortadoğu ve Batı arasındaki uluslararası gerilimleri incelemek üzere farklı ülkelerden temsilcileri bir araya getirmekti. Yine bir psikanalist olan, o zamanlar Kuzey İrlanda'da yaşayan ve dünyanın o bölgesinde barışın yaratılmasında kilit rol oynayan Lord John Alderdice'nin yardımıyla, IDI üyeleri olarak çalışmak üzere Almanya, İran, İsrail, Rusya, Türkiye, Birleşik Krallık, Amerika

Birleşik Devletleri ve Batı Şeria'dan nüfuzlu bireylerle temas kurdum. Her seferinde üç gün olmak üzere yılda iki kez buluşmaya başladık.

Bugün IDI, Amerika Birleşik Devletleri'nde hayır kurumu statüsüne sahip bağımsız bir kuruluştur (www.internationaldialogueinitiative.com). IDI'nin kuruluşunda var olan üyelerin tamamı buluşmaya devam ediyorlar. Benim için bu toplantılar, karşıt büyük gruplardan insanlar konuşmayı başarırlarsa birbirlerini öldürmediklerini açıkça gösteren umutlu bir gelişmenin sembolü haline geldi.

IDI'nin şu anki başkanı, Austen Riggs Center'da Erik Erikson Eğitim ve Araştırma Enstitüsü'nün eski yöneticisi olan PhD Gerard Fromm'un önderliğinde, farklı ülkelerden seçilen “Volkan Öğrencileri” de IDI toplantılarına katılmaya başladılar.

IDI 2017 yılında geniş grup psikolojisini başlı başına bir alan olarak öğreten, katılımcılara geniş grup kimliğini kişisel yaşamlarında gözden geçirme fırsatı sunan ve büyük grup psikolojisi ilkelerini toplumsal çatışma üzerine gerçek saha çalışmalarına uyarlamak amacıyla farklı vakaları inceleyen iki günlük bir eğitim atölyesi sunmaya başladı. Viyana ve Cenevre'de gerçekleşen ilk üç eğitim programımız sırasında Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa, Ortadoğu, Çin ve Güney Sudan'dan katılımcılar arasında yönetim danışmanları, eğitimciler, çatışma çözümü uygulayıcıları ve psikanalistler yer aldı.

Bölüm Yedi

CHERRY HASTANESİ: IRKÇILIK ÜZERİNE KİŞİSEL GÖZLEMLER

Başlı başına bir alan olarak büyük grup psikolojisinin incelenmesi ırkçılığın da incelenmesini içerir. Irkçılık, “alt” ırkların üyelerinin kişilik, akıl ve kültürüne yansıdığı öne sürülen yetersizliklerinin, ırklar arasında belirli bir biyolojik eşitsizlik yarattığı inancına dayanan ayrımcılıktır. Modern ırkçı kuramlar, ırkları ayır tutmak ve onları şekillendirilemez olarak algılatmak için din, dil, aile ve sosyal yapı gibi daha geniş, daha antropolojik bir temele ve değer sistemlerine vurgu yapar. Irkçılık ve etnik nefretle, etnik kimlikle bağlantılı ırk kavramları arasında bir kafa karışıklığı olmuştur. Her ikisi de düşmanca veya habis önyargı biçimleri olarak görüldüğünde, ırkçılık ve etnosent-rizm arasındaki kafa karıştırıcı örtüşme göz ardı edilebilir.

Kıbrıs'ta çocukken adadaki etnik gruplar arasındaki farklılıkların farkındaydım. Daha sonra, eski oda arkadaşımın öldürülmesi ve ailemin on bir yıl boyunca bir anklavda ablukada tutulması dahil olmak üzere ölümcül etnik çatışmalar boyunca, Kıbrıs Rumlarına karşı derin bir düşmanlık hissettiğim olurdu. Ancak Kıbrıs Türkleri insan olduğu gibi onlar da insandı: “Alt” bir ırka ait değillerdi. Zaman geçtikçe böyle bir düşmanlığım kalmadı, artık Yunan dostlarımla arkadaşılığımın zevk alıyorum.

Çocukluğumda ve gençliğimde Afrika kökenli Kıbrıs Türklerinden sadece üç tanesini gördüğümü hatırlıyorum. İçlerinden

biri, bir ilkokul öğretmeni, ablalarımın arkadaşıydı. İkincisi evimizin önünden bisikletiyle geçerken bana ve sokaktaki oyun arkadaşlarıma “Merhaba” diyen bir adamdı. Üçüncüsü, izci grubumuzda benden çok daha küçük bir çocuktı. Hepsi siyah tenli Kıbrıslı Türklerdi. Bugün Afrika'dan yüzlerce öğrenci Kuzey Kıbrıs'taki üniversitelere gidiyorlar.

Psikiyatrist olduktan sonra, bir çocuğun üç aylıkken renkleri algılamaya ve bir yaşında renkleri ayırt etmeye başladığını öğrendim. Marjorie McDonald 1970 yılında ten rengi anksiyetesi üzerine yazdı. Farklı renkte bir insanla karşılaşan küçük bir çocuğun farkı hissedeceğini ve kaygı yaşayacağını belirtti. Çocukken ve ABD'ye gelip düşmanca ırkçılığın ne olduğunu öğrendikten sonra ten rengi kaygısı yaşadığımı hatırlamıyorum. Bu bölümde, düşmancıl ırkçılığa dair kişisel gözlemlerimi ve bunun üzerimdeki psikolojik etkisini anlatacağım.

1958'den 1961'e kadar Kuzey Carolina Üniversitesi'nde psikiyatri ihtisasımı yaparken, Kuzey Carolina Eyaleti'nden küçük bir burs aldım. Buna karşılık, 1961 yılının sonlarında eğitimimi bitirir bitirmez iki yıl bir devlet akıl hastanesinde çalışmayı kabul ettim. Yeni mezun bir psikiyatrist olarak Kuzey Carolina Goldsboro'daki Cherry Hastanesi'ne tayin edildim. Bu hastane Ağustos 1880'de açıldığında adı “Siyahiler Tımarhanesi” idi. Sadece Afrika kökenli Amerikalılar için kurulmuş ilk akıl hastanelerinden biriydi.

1845'te, Amerikan Tımarhaneleri Tıbbi Müfettişleri Derneği'nin (daha sonra Amerikan Psikiyatri Birliği haline gelen kurum) yöneticisi Dr. Francis Stribling, “Akılları bozuk siyahi insanlar” hakkında bir rapor yazmıştı. Şunları belirtiyordu:

Burada bu sınıftan hastaların rahat barınmaları için hiçbir düzenleme yapılmamış olduğundan, ara sıra özgür siyahlar ve sıklıkla

köleler adına bize başvurular yapılsa da onları yatırmayı hiçbir zaman pratik bulmadık. Biz sadece, birçok nedenden dolayı, siyahi insanlar için bir kurumun, deli beyazların yattığı hastanelerden tamamen farklı olmasının daha uygun olacağını belirteceğiz. (Davis, 2019, s. 9)

Afrika kökenli Amerikalılar için ilk akıl hastanesi, geçici olarak, 1870'te Richmond, Virginia yakınlarında açıldı. Kalıcı olanı 1885'te Petersburg, Virginia yakınlarında (Davis, 2019), Kuzey Carolina Goldsboro'daki "Siyahiler Tımarhanesi"nin kurulmasından beş yıl sonra faaliyete geçti. Goldsboro'daki hastane için birkaç isim değişikliği oldu. 1959 yılında adı Vali R. Gregg Cherry onuruna Cherry Hastanesi oldu. Cherry Hastanesi'nde yaklaşık iki yıl çalıştım, o zamanlar sadece Afrika kökenli Amerikalı hastalar için bir tedavi kurumuydu. Daha sonra Charlottesville, Virginia'ya taşındıktan sonra, Petersburg yakınlarındaki hastaneyi birçok kez danışman olarak ziyaret ettim. O sıralarda bu hastane artık sadece Afrika kökenli Amerikalı hastalar için olmaktan çıkmıştı.

Genç bir adam olarak, deyim yerindeyse Amerika'ya "altın" bulmaya gelmiştim. Benim için "altın" maddi değerle tanımlanmıyordu; zihnimi geliştirmek ve yüksek insan ideallerini kucaklamak arzusuydu benim altınım. Bunun yerine, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Cherry Hastanesi'nde başladığım ilk işimde kendimi, insan onurunun ayaklar altına alındığı bir ortamda bulmuştum. Yakın mesafeden düşmancıl ırkçılığı ve buna maruz kalan insanlar üzerindeki etkisini görmek üzereydim.

Şimdi hatırladığım kadarıyla 1960'ların başında Cherry Hastanesi'nde Amerika Birleşik Devletleri doğumlu tek bir beyaz doktor yoktu. Afrika kökenli Amerikalı akıl hastalarının bakımı tamamen, çoğu Litvanya veya Macaristan gibi komünist

yönetim altındaki ülkelerden kaçmış ve travmaya uğramış göçmen beyaz doktorlara verilmişti. Bize Cherry Hastanesi'ndeki binlerce hastamızın psikolojik sorunlarına tanı koymamız amacıyla okumamız için kitap ve makaleler verildi. Afrika kökenli Amerikalı hastalar arasında yaygın olan bir sanrı tipine birçok gönderme vardı: Beyaz olma sanrısı. Yazarların çoğu, "Amerikan zenci"nin "renk kompleksi" terimini icat eden adli psikiyatr John Lind'in (1914a, 1914b) yolunu izliyordu. Zamanının bir ürünü olan Lind, Afrika kökenli Amerikalıların psikolojik süreçlerinin beyazlardakinden daha az karmaşık olduğuna inanıyordu ve Afrika kökenli Amerikalıları, düşlerinin doğrudan istek doyurma işlevi gördüğü "küçük çocuklar" olarak algılıyordu. Lind, Afrika kökenli Amerikalıların rüyalarının onların beyaz olma arzusunu dile getirdiği sonucuna varmıştı; incelediği Afrika kökenli Amerikalı hastaların sanrılarında bu yoruma destek bulmuştu.

Afrika kökenli Amerikalı hastaların "renk kompleksi"ne odaklanan diğer birçok makale ve kitap, Afrika kökenli Amerikalı çocukların beyaz çocuklarla temasa geçtikten sonra kişisel değerlerini beyaz ten veya beyazların diğer özelliklerine yakınlık derecelerine göre nasıl ölçmeye başladıklarına örnekler veriyordu (Brody, 1963; Charles, 1942; Dai, 1953; Goodman, 1952; Kennedy, 1952; Myers & Yochelson, 1948; Vitols, Walters, & Keeler, 1963). Afrika kökenli Amerikalı hastalarımızın baskıcı anneleri ve genellikle ortada olmayan babaları ruhsal sorunlarından sorumlu tutuluyordu. Afrika kökenli Amerikalı hastaların semptomlarının gelişiminde düşmancıl ırkçılığın rolü hakkında ifade edilen ciddi bir düşünce yoktu. Önde gelen Afrika kökenli Amerikalı psikiyatristler Charles Pinderhughes ve Charles Wilkerson, ancak 1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başlarında,

beyaz Amerikalıların istenmeyen yönleri veya düşünceleri dışsallaştırmaları için bir rezervuar olma deneyimi üzerine makaleler yayınlamaya başladılar (Pinderhughes, 1969; Wilkerson, 1970). Bu bilim insanları, örneğin, sadece siyah çocukların değil, tüm yoksul çocukların okulda başarısız olmaya eğilimli olduklarını göstererek bazı mitlerin foyasını da ortaya çıkardılar.

Cherry Hastanesi'ndeki ilk görevim, kilitli bir koğuştaki 100 hastaya bakmaktı. Bu koğuşa ilk girdiğimde, oradaki tek beyazın ben olduğumu fark ettim. Afrika kökenli Amerikalı görevlilerin bana etrafı gezdirmeleri için uzun bir koridorda yürürken, bir noktada iri yarı bir adam, bir hasta bana saldırmaya çalıştı. Görevliler onu zaptettiler ve ben zarar görmedim ama çok korkutucuydu. Sonra görevlilerin gülümsediğini fark ettim. Bana zarar vermeye çalışan hastanın beyaz birini gördüğünde her zaman "çılgın ve vahşi" olduğunu söylediler. Yanına yalnız gitmemem konusunda beni uyarmak için bunu bana göstermek istemişlerdi. Açıklamaları, bir yandan benim iyiliğim için duydukları endişeyi aktarıyordu, ama yavaş yavaş bu Afrika kökenli Amerikalı hasta bakıcıların beni korkutmayı planlamış olma olasılığını düşünmeye başladım. Genç bir beyazın şefleri olarak atanmasıyla ilgili dile getirilmemiş hayal kırıklıklarını dolaylı yoldan gösterme biçimleri olarak bir Afrika kökenli Amerikalı tarafından korkutulmam gerekiyordu.

O günlerde Cherry Hastanesi'nde bir sabah rutini vardı. Yaklaşık 100 hasta elektroşok tedavisi almalıydı. Hastalar ikişer ikişer sıraya dizilir ve tedavi için sedyeye bağlandıkları odaya girmek için beklerlerdi. Hastanın alnına teller takılır ve nöbet sırasında dilini ısırmasını önlemek için bir hasta bakıcı hastanın ağzına bir bez parçası koyardı. Herhangi bir anestezi verilmezdi. Beyaz bir doktor, elektriği vermek için bir düğmeye basardı. Bana da

elektroşok tedavisi vermem “emredilmişti”; yoksa işimi kaybederdim. Bir gün, elektroşok tedavisi için bekleyen hasta sırasını, filmlerde gaz odalarına yönlendirilen Yahudi insanların girdikleri sıralarla açıkça ilişkilendirdim. Utanç ve suçluluk hissettim.

İki Doğum Lekesi Olan Adam

Psikiyatrist olarak ilk rotasyonumda, bazı Afrikalı kökenli Amerikalı hastaların ten rengiyle meşgul olduklarını ben de fark ettim. Örneğin, yirmi dokuz yaşındaki bir hastanın alnında yaklaşık beş santim çapında, pigment kaybına bağlı açık renkli bir leke vardı. Annesinin hamileyken “tatlı süt” içtiği söylenmişti; genç kadının canı daha çok süt içmek istediğinde eliyle alnını ovuşturmuştu. Sözde bu eylem nedeniyle hasta alnında beyaz bir lekeyle dünyaya gelmişti. Erken çocukluktan itibaren hastaya “Beyaz Leke” lakabı takılmıştı. Çocukken lökoderması hakkında ikircikli duygularla mücadele etmişti. Yaşlı bir Afrika kökenli Amerikalı kadın, lekeyi sütle yıkamanın onu yok edeceğini söylediği için ara sıra sütle yıkıyordu. Çocukluğundan beri beyaz bir babası olduğu iddia edilerek kendisiyle dalga geçilmişti.

Hasta annesini on bir yaşındayken kaybetmişti ve ölen annesi rastgele cinsel ilişkilere giren bir kadındı. Hasta babasını hiç tanımamıştı ve bu onun yarı beyaz olma düşlemini kolaylaştırıyordu. Dolunaya bakarken bir tür nöbet geçirdiği için Cherry Hastanesi’ne yatırılmıştı. Beş yıllık evliliğin ardından Afrika kökenli Amerikalı, karısı tarafından evinden kovulmasının birinci yıl dönümünde ilk nöbetini yaşamıştı. Ayın döngülerini gösteren bir takvimi yanından ayırmıyordu.

Bu hastanın ayla olan meşguliyetini merak etmesine yardımcı oldum. Yaklaşık beş ya da altı yaşındayken ay hakkında

bir efsane duyduğunu hatırladı. Ayda beyaz bir adamın aydaki çalıları ateşe verdiğini duymuştu, dolunayı parlak yapan buydu. Bir yetişkin olarak, bu tür bir efsaneye bilinçli aklıyla asla inanmıyordu, ancak şimdi tüm hayatı boyunca dolunaya bir adam (insan şekli) görmek için baktığını fark etmişti. Nöbetleri başlamadan önce birkaç uydu uzaya gönderilmişti ve hastaya bir Rus'un (beyaz bir “düşman” adam) aya çoktan indiği söylenmişti.

Deneyimsiz genç bir psikiyatrist olmama rağmen, bu hastanın ayı ve onu reddeden ve aşağı görenlere ait olan hayali beyaz bir babayı “beyaz lekesi” ile ilişkilendirmesine yardımcı olmayı başardım. “Kara lekesi”ni de Afrika kökenli Amerikalı annesinden gelen bir şey olarak görebildi. Bana ergenliğinden beri “kara lekesini” eski karısı dışında hiç kimseye göstermediğini anlattı. Eski eşi/anne figürü tarafından psikolojik olarak reddedildikten sonra, dikkatini düşman olarak gördüğü hayali “beyaz baba”ya çevirmişti. Hasta ben istemeden “kara lekesini” bana gösterdi. Sonra bir gece “nöbet” geçirmeden dolunayı izleyebildi. Cherry Hastanesi’nde üç ay kaldıktan sonra taburcu edildi.

Yavaş yavaş Cherry Hastanesi’ndeki deneyimlerim, çoğu hastanın beyaz olma “isteğine”, beyaz kan taşıma fikri konusundaki endişelerinin eşlik ettiğini fark etmemi sağladı. Bu hastaların hem kendilerini ezenlerle özdeşleştiklerini hem de ezenlerin kendilerine devrettiği, zihinsel olarak daha aşağı olma gibi “kötü” unsurlar için rezervuar olmanın acısını inkâr ettiklerini fark ettim. Çok sonra, büyük grup kimliğini betimleyen çadır metaforunu bulduğumda, Öteki tarafından düşmancıl ırkçılık veya etnosentrizmin attığı çamurların çadırın bezini nasıl lekelediğini kavradım.

Psikanalistler, Yahudi Soykırımından kurtulanların travmayı bir nesilden diğerine nasıl aktardığını araştırmaya başladıktan

sonra, psikanalizde ırk, renk ve travmayı göz ardı etmememiz konusunda uyarılmış olduk (Adams, 1996). Afrika kökenli Amerikalıların ataları 244 yıllık köleliğe ve neredeyse bir asırlık kurumsallaşmış terörizme katlanmışlardı. Aslen Ganalı olan psikanalist Maurice Apprey (1996, 1998), Amerika Birleşik Devletleri'ndeki "siyahların siyahlara karşı işlediği suçların" ve Afrika kökenli Amerikalılar arasındaki ergen gebelikleri gibi durumların kölelikle ilgili olduğu sonucuna varmıştır. Onlarca yılın ardından, mağdur grup asıl düşmanın kim olduğunu unutmuştu.

Amerikan Tarihinin Kölelik Döneminin "Yeniden Sahnelenmesi"

Cherry Hastanesi'ndeki ikinci yılımda, hastane arazisinin yanındaki bir çiftlikte bulunan ve "Çiftlik Evi" denilen bir binada hastalarla çalışmak üzere görevlendirildim. Bu bina Amerikan tarihinin kölelik döneminin "yeniden sahnelenmesi"ni gözlemlemek üzere bir tür "laboratuvar" olarak hizmet veriyordu. 1960'ların başında, Cherry Hastanesi'nin yanında meyve ağaçları, elma bahçesi, sebzeler ve şeker kamışı ekilen ve Cherry Çiftliği olarak bilinen domuz, tavuk, hindi ve ineklerden oluşan çiftlik hayvanlarının da bulunduğu 2.300 dönümlük bir arazi vardı. Çiftlik, hastanenin ihtiyacı olan süt, yumurta, domuz etinin tamamını ve hastanenin sığır eti ihtiyacının yüzde 70'ini karşılıyordu. Cherry Hastanesi'ndeki yemekler mükemmeldi. Sık sık diğer göçmen hekimler ve aileleriyle akşam yemeğinde buluşurdum. Çoğunlukla geride kalan akrabalarından bahsederlerdi; hastalarımız hakkında konuşmaya pek ilgi duymazlardı.

Çiftlik evinde yaşayan yirmili otuzlu yaşlarında elli erkek hasta vardı. Oraya ilk girdiğimde hepsinin fiziksel olarak çok sağlıklı görüldüğünü fark ettim. Ziyaret saatiydi ve genç hastalarla

sosyalleşen birçok anne, eş veya arkadaş ve akraba fark ettim. Ayrıca birçok çocuk vardı ve çok fazla gürültü ve kahkaha vardı. Burası normal bir akıl hastanesine benzemiyordu ve kendimi Pazar pikniğindeki ailelere tanık oluyormuşum gibi hissettim.

Çiftlik Evine gelmeden önce hastaların Cherry Çiftliği'nde çalışmalarının bir tür uğraşı terapisi işlevi gördüğünü varsaymıştım. Çiftlik Evinden sorumlu baş hasta bakıcı, hastaların aileleriyle biraraya gelmesini izleyen beyaz bir Amerikalı adamın varlığını fark ettiğimde çok şaşırdım. Çizme giyiyordu ve elinde ona bir aslan terbiyecisi havası veren bir kırbaç taşıyordu. Kendimi ona hastaların yeni “doktoru” olarak tanıttığımda bana pek ilgi göstermedi. Çiftliğindeki önemsiz bir ziyaretçi gibiydim.

Çiftlik Evinde her hastayla ayrı ayrı görüşmeye ve konuşmaya başladım. Çizme giyen ve kamçı taşıyan adam, “kölelerini” çiftlikteki işlerinden çok uzun süre uzak tutmadığım sürece bunu yapmama aldırmadı. Neredeyse tüm hastaların ortak bir “sanrı”yı paylaştığını fark ettim. Beyaz olmak bir “arzu” değildi. Kendilerini “Aygır” olarak görüyorlardı. “Aygır”ın ne anlamda kullanıldığı hakkında hiçbir fikrim yoktu, ancak kısa süre sonra kölelik sırasında, köle nüfusunu artırmak için köle kadınları hamile bırakmak üzere “aygır” adı verilen genç ve erkeksi kölelerin görevlendirildiğini öğrendim. Daha sonra çiftlikteki hastaların bir savunmaya yönelik uyumcu bir tutumu paylaştığını anladım. Sanki kölelik zamanlarında yaşıyorlardı ve çizmeli ve kamçılı beyaz bir kâhyanın gözetimi altında bir plantasyonda çalışıyorlardı. Acizliklerini ve aşağılanmışlıklarını cinsel üstünlükleri ve doğurganlıkları için seçildiklerine “inanarak” örtmeye çalışıyorlardı. Onları aileleri ve arkadaşlarıyla gördüğümde gerçekten de “Aygır” gibi davranıyorlardı. (“Aygır” hakkında daha fazla bilgi için bakınız: Andrews & Fenton, 2001; Fogel & Engerman, 1995; Follett, 2003).

Aniden Irk Ayrımının Kaldırılmasıyla Karşı Karşıya Kalan Dört Afrika kökenli Amerikalı Gencin Şiirleri

Cherry Hastanesi'nde çalışmaktayken, Kuzey Carolina'da “ayrımcılık sona erdirildi”. Böyle bir durumda siyahi insanlara ne olur? Bir gün beyaz bir kişinin yanında oturma “ayrıcalığı”na izin verilmiyor ve bir gecede yasa onlara izin mi veriyor? Ayrımcı yasalar defedildikten sonra örselenmiş kendiliğe ne olur?

Bir gün bana dört Afrika kökenli Amerikalı gencin “akut şizofreni” rahatsızlığıyla Cherry Hastanesi'nde yattıkları söylendi. Onlarla tanıştığımda ve onlarla konuştuğumda, “şizofrenilerinin” kendilerini birdenbire ayrımcılığın ortadan kalkmış olduğu bir durumda bulmalarından kaynaklandığını anladım. Kuzey Carolina'da yeni bir Çocuk Değerlendirme Merkezi kurulduğunda hem beyaz hem de Afrika kökenli Amerikalı erkek ve kadın gençler, ırk ayrımının devam ettiği başka yerlerden oraya nakledilmişlerdi. Yeni merkezde, yatakhaneler dışında hiçbir alanda ayrımcılık yoktu. Beyaz Amerikalıların ve Afrika kökenli Amerikalıların ayrı uyumak zorunda kalması, iki ırk arasındaki farkı hatırlatmaya devam ediyordu. Bir arada dans etmelerine izin vardı. Bu dört delikanlı, kendilerini beyaz erkeklerin yanında ve daha da endişe verici olan, beyaz kızlara yakın bulma konusundaki kafa karışıklıkları nedeniyle Cherry Hastanesi'ne gönderilmişlerdi.

Cherry Hastanesi'nin ortamında bu dört gencin hayatlarının ayrıntılarını öğrenmeye fazla vakit bulamadım. En büyüğü James on altı buçuk yaşındaydı. Kuzey Carolina'nın o zamanlar içki kaçakçılığı faaliyetleri ve çocuk suçluların fazlalığıyla tanınan bir kesiminden geliyordu. On kardeşin en büyüğüydü. Babası başka bir eyalette çalıştığı ve aileye maddi destek sağladığı için çoğu zaman evde değildi. En büyük çocuk olan hasta,

çoğunlukla kendi kafasına göre hareket etmeye bırakılmıştı. Bazen yetişkinler tarafından yasadışı olarak damıtılmış viski yapılmasına yardımcı olmak için ormana götürülüyordu. Dünyayı öfkeli ve tehditkâr olarak görmeye alışmıştı. Elinde bıçakla yakalandığı için Afrika kökenli Amerikalı erkek çocuklar için “Zenci ıslahevine” gönderilmişti. Daha sonra, ırk ayrımcılığının kaldırıldığı yeni Çocuk Değerlendirme Merkezi’ne transfer edilmişti. Bu yeni ortamda beyazlar hakkında daha da şüpheli olmuştu ve kavgalar çıkartmıştı. Şizofreni tanısı konarak Cherry Hastanesi’ne yatırılmıştı.

Nat on altı yaşındaydı ve rastgele cinsellik yaşayan bir kadının evlilik dışı çocuğuydu. Beş yaşına kadar annesi, küçük kız kardeşi ve “baba” dediği bir adamla birlikte kırsal bir bölgede yaşamıştı. Bu sırada aile, adamı geride bırakarak komşu bir şehre taşınmıştı. Nat’ın geride kalan adamdan ayrılmasına neden olan anneye kızdığını hissettim. Annesi, gencin erkeksi kimlik sürecine müdahale etmişti. Nat bana “hayatta kalmak için kötü davranması” gerektiğini söyledi. Kullanılmış araba satıcısından 12 dolar çaldığı için “Zenci ıslahevine” gönderilmişti. Birkaç ay sonra bu ıslahevinden, onu neyin beklediğinden habersiz biçimde ırk ayrımcılığının kaldırıldığı Çocuk Değerlendirme Merkezi’ne transfer edilmişti. Bu kurumda, yemekhanede oturup beyaz ve Afrika kökenli Amerikalı kızları izleyen beyaz erkekler ve Afrika kökenli Amerikalı erkekler hakkında rüyalar görmeye başlamıştı. Bir rüyasında Afrika kökenli Amerikalı bir kız, beyaz bir Amerikalı kız ve kendini görmüştü. Afrika kökenli Amerikalı kıza saçlarının güzel olduğunu söylüyordu. Sonra Afrika kökenli Amerikalı kız, beyaz Amerikalı kıza doğru yürüyor ve beyaz kızın saçını işaret ederek hastaya, beyaz Amerikalının

saçı hakkında ne düşündüğünü soruyordu. Böyle rüyalar görmek Nat'i endişelendiriyordu.

Üçüncü hasta on dört yaşında çok yakışıklı bir delikanlıydı. Altı kardeşin en küçüğüydü. Büyürken, babasını evlilikteki zayıf taraf olarak algılamıştı. Annesi ve en büyük abisi ona popüler kovboy filmlerinde oynayan çok ünlü bir beyaz film yıldızının adını vermişlerdi. Hastanın kendisine bu ismin neden verildiğine dair hiçbir fikri yoktu. İsmi konusunda hassastı. Ünlü “beyaz kovboy” ile bilinçli bir düzeyde ilişkilendirilmek istemese de ilk anıları ve çocukluk hayalleri, kovboylar ve atlarla ilgili meşguliyetlerle doluydu. Nat'ın ailesinin yaptığı gibi, bu hastanın ailesi de ben onu görmeden yaklaşık iki yıl önce kırsal bölgeden kentsel bir alana taşınmıştı. Bu hareket, yeni ortamında daha fazla beyazı fark etmesine ve ırkçılığa daha fazla maruz kalmasına neden olmuştu. Hasta, komşusundan yiyecek çaldığı için Afrika kökenli Amerikalı ıslahevine gönderilmişti. Buradan Çocuk Değerlendirme Merkezine nakledilmiş ve kısa süre sonra şizofreni teşhisi konmuştu. Benimle konuşmasında o da hem Afrika kökenli Amerikalı hem de beyaz Amerikalı kızlara yönelik cinsel arzularının sorunlarının merkezine koyuyordu.

Clarence on iki yaşındaydı. Annesi babasıyla hiç evlenmemişti. Clarence üç aylık olana kadar birlikte yaşamışlardı; o iki yaşlarındayken babası bir trafik kazasında ölmüştü. Clarence, annesi alkolik olduğu ve çoğu zamanı hapiste geçirdiği için pratikte anneannesi ve dedesi tarafından büyütülmüştü. Onunla tanışmamdan yaklaşık bir yıl önce annesi tekrar altı ay hapse mahkûm edilmişti. Clarence çok üzgündü. Büyükanne ve büyükbaba onunla başa çıkamıyordu, bu nedenle koruyucu bir eve yerleştirilmişti. Bu evden kaçtıktan sonra, Clarence Afrika

kökenli Amerikalı erkek çocukların ıslahevine gönderilmiş, daha sonra Çocuk Değerlendirme Merkezi'ne nakledilmişti.

Ayrımcılığın kaldırıldığı ortama gitmeden önce, beyazların kötü kalpli olduklarını düşünüyordu ve bu nedenle edilgenliğe sığınmıştı, değerlendirme merkezinde gördüğü her beyaza “nasılsınız” diyordu. Bir keresinde beyaz bir çocuk onun karnına yumruk atmıştı. Bundan sonra gastrointestinal semptomlar geliştirmiş ve bir erkek sesinin ona birinin öleceğini söylediği bir “işitsel varsanı” yaşadı. Benimle konuşurken, dedesinin ona beyazlardan ve beyazların evlerinden uzak durmasını söylediğini hatırladı; aksi takdirde dövülür, cezalandırılır veya linç edilirdi. Cherry Hastanesi'nde yapılan psikolojik testler psikoza dair hiçbir kanıt ortaya koymuyordu.

Bu dört genç, “Zenci ıslahevinde” birbirleriyle tanışmışlardı. Daha sonra, ırk ayrımcılığının kaldırıldığı merkeze gönderilen ilk on Afrika kökenli Amerikalı erkek “çocuk suçlu” arasında yer almışlardı. Onlarla görüşmeye başladıktan birkaç hafta sonra, içinde bulundukları zor durumda “aklı başında” kalabilmek için daha sonra “terapötik oyun” (Volkan, 2010) diyeceğim bir etkinlik içinde olduklarını fark ettim. Psikanalitik bir süreç sırasında evrilen “terapötik oyun” kelimelerle anlatılmaz. Tipik olarak günler, haftalar veya aylarca devam eden etkinliklerle ifade edilir ve hastanın temel zihinsel çatışmasının bir hikâyesini yansıtır. Bu dört delikanlı teker teker veya birlikte şiir yazıyorlardı. Ünlü “beyaz kovboy” un adını taşıyan on dört yaşındaki genç, liderleri gibi duruyordu. Bu gençler onun izniyle bana şiirlerini okudular.

Şiir 1

Bir zamanlar Doğu'dan gelen siyahi bir adam vardı,
Yüz Yirminci Sokaktan bir bilardo ustası olduğu belliydi
Bu beyaz adam ona bir oyun çakmak istedi
Ama siyah adamın oynama şekli onu utançtan ağlatacaktı.
Siyahi adam ilk atışı yaptı ve topları soktu
Beyaz adamın gözlerindeki ifadeden bütün oyunları kaybedeceğini
anlayabilirdin!
Siyahi adam, yap atışını, bir, iki ve üç
Şimdiye kadar gördüğün görebileceğin en güzel atışı
Dörde vurup beşi deliğe soktu
Beyaz adamın başından aşağı kaynar sular boşandı
Zorlu bir yolculukla altıncı ve yedinciye soktu deliğe
Kenarlara dokunmadan sekiz ve dokuzu vurdu
Büyük çark için on ve onbiri de aldı
Beyaz adam dedi ki, “Ey Zenci, ey Zenci, beni bir kez yenemezsin,
ikinci kez yenemezsin, dizlerinin üstüne çök ve bana zar at.”
Siyahi adam, “Zar oyununuz zor, Bana bir deste verin, sizinle biraz
kağıt oynayacağım” dedi. Beyaz adam as, joker, rua ve dam açtı
Siyahi adam desteyi öyle bir kesti ki, dünya benzerini daha önce hiç
görmemişti
O evsiz serseri*, orada kenarda oturuyor,
Oradan yan gözle baktı ve kesmeyi gördü, vırakladı ve öldü
Beyaz adam geri uzandı gözlerinde yaşlarla
Ve evsizin yanına düştü
Şimdi beyaz adam orada kaskatı yatıyor
Şeytan bile onu hayata geri döndürüp yeniden kumar oynatamaz.

* Çocuklar serserinin bir Afrika kökenli Amerikalı olduğunu ifade ettiler.

Şiir 2

1943'te görüp görebileceğiniz en komik kavgayı gördüm
 Bu beyaz adam ve bir siyahi adam bir peni için kavgaya ediyorlardı
 Beyaz adamın siyahi adama vurma şekli utanç verici ve zavallıydı
 Siyahi adam sendeledi ve dedi ki, "Senin yolun ölüm."
 Beyaz adam korktu ve tepinmeye başladı
 Herkesten ve her şeyden hızlı koştu
 Ama siyahi adam onu kışından yakaladı
 Karnının üzerinde süründü, debelendi ve düşüp öldü
 Siyah adam dedi ki: "Cehenneme kadar yolun var".
 Şeytan dedi ki, "Benim geçidimden geçmesini istemiyorum çünkü
 kışındaki tüm deriyi kestir." ^{*}
 Şeytan onu Tanrının yoluna gönderdi
 Tanrı ona yarı yolda durmasını söyledi.
 O, bir fiskeye gibi kanayarak yarı yolda kalakalmıştı,
 "Acaba devlet ne ödeyecek, bunu her gün yapmak zorunda kalırsam.
 Siyahi adam Jack Benny'nin ^{*} bir akrabası olmalı
 Çünkü beni bir peni için öldürdüğü kesin."

Şiir 3

Bir zamanlar ta kuzeyden gelen bir Yahudi vardı,
 Cimri olduğunu konuşmasından anlayabilirdin
 Zengin bir adamın ^{**} evine geldi, bir kuruş istedi
 Tanrı'nın onu öldürmesini umuyordu, bebeği ölmek üzereydi
 Adam dedi ki: Dokuza sayana kadar evimden çıkmazsan, ben senin
 Yahudi kışını kesmeye başlayacağım."
 Yahudi, kafasında bir şey varmış gibi üç adım geri gitti,
 "Seninle dövüşürdüm dostum, ama bu benim kuruşum değil."

^{*} Jack Benny, aşırı cimri numarası yapan meşhur bir beyaz Amerikalı komedyendir.

^{**} Zengin adamın beyaz olduğu söylendi.

Beyaz adam bıçak çekti, sallamaya başladı
Ama Yahudi tırstı ve kaçtı, ağlayan bir utançtı
Koştı, yuvarlandı ve debelendi ve öldü
O gün bu gündür cehennemde el yordamıyla yürüyor.

Şiir 4 ve 5

Ne yazık ki, artık 4. ve 5. şiirlerin tam metinlerine sahip değilim. 4. şiirde ABD'deki Yahudilere de atıfta bulunuluyordu. Bu şiirde “bir zamanlar güneyden aşağılarda siyahi bir adam vardı.” “Ağzının şekli” nedeniyle oral seks yapmasıyla tanınırdı. Bir Yahudi'nin evine gitti. Yahudi silahını çekti ve siyahi adam ölü olarak “yere düştü”.

Gençlerin benim için okudukları son şiir Nat tarafından yazılmıştı. Şiirde, Nat'ın şiirin bir yerinde “ben” olarak bahsettiği bir adam, bir Afrika kökenli Amerikalı fahişeyi ilişkiye girmek için bir çıkmaz sokağa götürür. Adam orada aynı kadınla cinsel ilişkiye girmek isteyen babasını ve erkek kardeşini görür. Beyazlık ve otorite ile ilişkilendirilen bir polis olay yerine gelir Afrika kökenli Amerikalı erkeklere cinsel ilişkiye son vermelerini emreder. Afrika kökenli Amerikalı kadın beyaz polisi aralarına katılmaya davet eder.

Dört genç şiirlere serbest çağrışım yapamadılar. Hepsi çok zorlu aile sorunları olan düşük sosyoekonomik koşullardan gelmişlerdi. Yazılarında açıkça ifade edilen bir tema, Afrika kökenli Amerikalı ve beyaz Amerikalılar arasındaki ölümcül kavgalardı. 1950'lerde ve 1960'ların başında “ayrımcılık faktörü siyah olmanın cezası olarak yorumlanır ve beyaz benlik idealini ister istemez düşmancıl hale getirirdi” (Kennedy, 1952, s.314). Bazı şiirlerde kazananın kim olduğunu bilmenin zor olduğunu hissettim. Şiir 1'de beyaz adam oyunlarda bir Afrika kökenli Amerikalı adama yenilir; ancak,

beyaz adam ölmeden önce başka bir Afrika kökenli Amerikalı olan serseri ölür. Ayrıca gençlerin ırk ayrımının birdenbire kaldırılmasıyla karşı karşıya kalmalarının ve beyaz-siyah çatışmasıyla meşgul olmalarının da temel kişilik zorluklarını gizlemek için psikolojik savunma düzeneklerinin bir parçası olarak kullanılıp kullanılmadığını merak ettim.

Amerikan Yahudilerine atıfta bulunmaları ilgimi çekmişti. Azınlık statülerini Amerika Birleşik Devletleri'ndeki beyaz insanlar olan başka bir azınlık grubuna mı dışsallaştırıyorlardı? Belki de Yahudi halkı, Güney'deki gençlerin aksine, ırk ayrımcılığının kaldırılmasını deneyimlemeyen, Kuzey'de yaşayan Afrika kökenli Amerikalıları temsil ediyordu. Aniden ırk ayrımcılığının kaldırılmasıyla karşı karşıya kalmanın, dört gencin kurban kendilikleriyle içselleştirilmiş zalimler arasındaki mücadeleyi alevlendirdiğini tahmin ettim.

Charlottesville'deki Hayatımın Başlangıcı

Dört Afrika kökenli Amerikalı genç bende çarpıcı bir izlenim bırakmıştı. İki ay içinde Cherry Hastanesi'nden taburcu edildiler ve ırk ayrımcılığının kaldırıldığı Çocuk Değerlendirme Merkezi'ne geri gönderildiler. Onlar hakkında daha fazla bilgim yok. Bu kitabın girişinde belirttiğim gibi, 1963 yılında Charlottesville, Virginia'ya geldim ve Virginia Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak yolculuğuma başladım. Bu, Kıbrıs'taki ailemin düşmanlarının ablukasındaki anklavda yaşamaya başladığı yıldır. 1968'de Amerikan vatandaşı oldum.

Virginia Üniversitesi Hastanesi'nde çalışmaya başladığımda, Afrika kökenli Amerikalı bir doktor veya başhemşireyle tanıştığımı hatırlamıyorum. Afrika kökenli Amerikalı, beyaz Amerikalı hastane çalışanlarıyla aynı yemekhanede yemek yemediklerini

hatırlıyorum. En azından gayriresmi olarak, bir tür renk veya statü ayrımı hâlâ devam ediyordu. Sanırım 1966'da ilk kez bir Afrika kökenli Amerikalı hasta Virginia Üniversitesi Hastanesi'nin psikiyatrik yatan hasta servisine kabul edildi. Profesyonel sporlarla bağlantıları olan oldukça popüler bir figürdü. Daha sonra hastane yetkilileri, Afrika kökenli Amerikalıları yatırmak rutin hale gelene kadar, psikiyatrik yatan hasta hizmetlerini yalnızca özel sigortalı veya nakit ödeme yapan seçilmiş Afrika kökenli Amerikalılara açtı.

O günlerde Charlottesville'deki bazı zengin beyaz aileler, yatan psikiyatri hastalarını konuk olarak kabul eder ve hastalar onların yüzme havuzlarını kullanabilirdi. Afrika kökenli Amerikalılar psikiyatrik hasta olarak kabul edilmeye başladıktan sonra, bazıları Afrika kökenli Amerikalı hastaların evlerini ziyaret etmesini ve yüzme havuzlarını kullanmasını reddetti. Toplumsal dönüşümün kabulü kolay olmadı.

Birkaç yıl sonra, Virginia Üniversitesi'nde öğretim üyesi olduktan sonra, kişisel analizimden geçmek ve Washington Psikanaliz Enstitüsü'nde psikanaliz eğitimi almak için Charlottesville ve Washington DC arasında yüzlerce ve yüzlerce kez seyahat ettim. Kendim psikanalist oldum. Bir yandan sağ kalan suçluluğu duyduğumun da farkındaydım: Ebeveynlerim, ablalarım, diğer akrabalarım ve Kıbrıs'taki arkadaşlarım insanlık dışı koşullar altında kalmaya zorlanırken ben Amerika Birleşik Devletleri'nde güven içinde yaşıyordum. Şu an, Cherry Hastanesi'ndeki daha önceki deneyimlerimle birleşen kişisel geçmişimin, çevremdeki “ezilen” Afrika kökenli Amerikalıları giderek daha fazla fark etmemi sağladığına eminim.

1977'de Virginia Üniversitesi Psikiyatri Bölümü'nün şef vekili olduğumda, bölümün sosyal etkinliklerine (çoğu Psikiyatri Bölümünde hastabakıcı olan) Afrikalı Amerikalıları davet

etmeme yönündeki geleneğini kırdım. 1978'de önceleri veremli hastaların kaldığı Blue Ridge Hastanesi Virginia Üniversitesi'ne verildiğinde, ben bu kurumun tıbbi direktörü olarak atandım. Blue Ridge Hastanesi, on sekiz yıl sonra yeni Üniversite Hastanesi inşa edildiğinde kapatılacaktı. Tıbbi direktör olarak, hastane müdürlüğüne Afrikalı Amerikalı bir kadını atadım. Beklediğim gibi, bu hastaneyi yönetmeme yardım etmek açısından etkili kişi olduğu ortaya çıktı. Uzun yıllar boyunca ayda en az bir kez tarihi kent merkezinde birlikte öğle yemeği yemeyi alışkanlık haline getirdik. Bu kalabalık mekândaki insanlara beyaz bir adamla Afrika kökenli Amerikalı bir kadının nasıl arkadaş ve eşit insanlar olabileceklerini göstermek istediğimin farkındaydım.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kölelik ve ırkçılığın nedenlerini ve son yirmi otuz yılda, bir Afrika kökenli Amerikalı olan Barack Obama'nın ABD Başkanı seçilmesi de dahil olmak üzere, ülke içinde insan çeşitliliğinin daha fazla kabul edilmesine yol açan birçok olumlu değişikliği araştırmak bu kitabın amacının ötesindedir. Öte yandan, bu kitabın girişinde, Ağustos 2017'de Charlottesville'de benim şehrimde ikamet etmeyen beyaz Amerikalılar tarafından ırkçılık ve etnosentrizmin dışavurumlarına yer verdim.

CSMHI üyesi, eski bir diplomat olan Joseph Montville, Washington DC yakınlarındaki George Mason Üniversitesi Çatışma Analizi ve Çözümü Okulu'na ait 'The Point of View (Bakış Açısı) Uluslararası Araştırma Merkezi'nde 2018 ve 2019 yıllarında 150. yılında Amerikan iç savaşına bakmak ve derin yaraları iyileştirmek üzere fikirler bulmak amacıyla üç toplantı düzenledi. Farklı Hristiyan mezheplerinden tanınmış kişiler ve tarih, ceza hukuku ve ihtilaf çözümü konularında uzmanlaşmış kişiler biraraya geldi. Bu toplantılardan ikisine katılabildim.

Beklendiği gibi, köleliğin tartışılması ve köleliğin Afrika kökenli Amerikalılar ve beyaz Amerikalılar tarafından nasıl farklı hatırlandığı ana konulardı. Bazı kişilerin hikâyeleri çok dokunaklıydı. Birçok Afrika kökenli Amerikalı gencin bir Virginia hapis-hanesindeki hayatlarını ve 2019'da onlara nasıl davranıldığını duyduğumda, 1962'de şiirler yazan dört hastamı bir kez daha hatırladım.

Sonraki bölümlerde Amerika Birleşik Devletleri'ndeki toplumsal bölünmeyi ve diğer ülkelerdeki benzer durumları incelemeye başlayacağım.

Bölüm Sekiz

ŞİMDİ BİZ KİMİZ?

1 995 yılında Avrupa eşi benzeri görülmemiş bir sosyal, ekonomik ve politik işbirliği çağının eşiğindeydi. Buna karşın, Batı Avrupa'da ırkçılık ve paylaşılmış düşmanlık ve habis önyargılar yeniden canlanmaya başlamıştı. Orta ve Doğu Avrupa'da, dağılan Sovyetler Birliği'nin birçok üyesi kendi aralarında etnik şiddete, savaşa ve soykırıma girişmişlerdi. O yıl Zihin ve İnsan Etkileşimi Araştırmaları Merkezi'nde (CSMHI) Yeni-Irkçılık Komitesi'ni kurdum. Dört yıl önce Avrupa Parlamentosu'nun Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını Soruşturma Komitesi, Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığına Karşı Ortak Bildirge yayınlamıştı. Bu raporun Giriş bölümünde okuyucu şu ifadeyi okuyabilir: "Irkçılık ve yabancı düşmanlığı, bireyin geleceğe ilişkin korku ve güvensizliğinden kaynaklanır ve işsizlik ve yoksulluktan beslenir. Bu faktörlerin ortadan kaldırılması, Avrupa Topluluğu'nun yanı sıra Avrupa'nın ulusal ve yerel yönetim idarecileri için temel bir politika hedefi olmalıdır." Bu ifade, ırkçılık ve yabancı düşmanlığının basite indirgeyici bir şekilde kavramsallaştırılmasıdır. CSMHI komitesini kurma amacım, özellikle Avrupa'da yeni-ırkçılığı psikolojik bir açıdan derinlemesine araştırmaktı. Komitenin üyeleri arasında Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye, İsrail, Finlandiya, Almanya ve Rusya'dan tarih, sosyoloji ve diplomasi gibi diğer alanlardan akademisyenlerin yanı sıra psikanalistler de yer alıyordu.

ABD'den iki psikanalist, aslen Gana ve Hindistan kökenliydi-ler. İki yıl boyunca Charlottesville'de ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Müsteşar Yardımcısı ve Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin desteğiyle Ankara'da toplantılarımız oldu.

Bazı tarihçilere göre, Avrupa'da düşmancıl önyargı ve zul- mün kökleri ta onuncu yüzyıla uzanır ve Orta Çağ boyunca daha da görünür olmuştur. Yahudiler, Katharlar, cüzamlılar, ca- dılar ve benzerleri doğaları gereği tehdit edici ve iblis olarak al- gılanıyorlardı ve çeşitli şekillerde zulme uğratıldılar. CSMHI komitesinin çalışması sırasında, Sovyetler Birliği'nin çöküşünün sadece eski “düşmanın” ortadan kaldırılmasına değil, aynı za- manda siyasi kargaşadan kaçan göçmenlerin sayısında ani bir ar- tışa neden olduğunu gözlemledik. Bu rakamlar, güneye ve do- ğuya “Hristiyan olmayan” ülkelerden gelen göçmenlerin ve özellikle Almanya'daki misafir işçilerin istatistiklerine eklen- mişti (Thomson, Harris, Volkan ve Edwards, 1995).

CSMHI komitesinin katılımcılarından biri, merhum Prin- ceton Üniversitesi tarihçisi Norman Itzkowitz, yirminci yüzyı- lın sonlarında Avrupa'daki duruma ‘etnik uyanış çağı’ olarak atıfta bulunmuştu. Bizim “İyi” ya da “kötü”, savaş ya da savaş benzeri bir durum olarak kabul edip etmememize bakılmaksı- zın, politik bir sistemin dağılmasının veya büyük bir devrimin gerçekleşmesinin ardından halk arasında giderek daha çok so- rulan şu mecazi soruya odaklanmaya başladım, “Şimdi biz ki- miz?” CSMHI'nin komite çalışması sırasında, sömürgecilerin Afrika'dan ayrılmasının, Doğu Almanya'nın 1990'da Batı Al- manya ile yeniden birleşmesinin, 1991'de Sovyetler Birliği'nin ve eski Yugoslavya'nın çöküşünün, Avrupa'da “Şimdi biz

kimiz?” mecazi sorusunun gelişmesinde nasıl önemli bir rol oynadığını fark ediyorduk.

Bu bölümdeki odak noktam, aynı mecazi sorunun küresel olarak günümüzde yayılması ve dünyanın “Şimdi Biz Kimiz Uygarlığı”na girmesi (Volkan, 2018c, 2019). Şimdi, böyle bir uygarlığı hangi faktörlerin yarattığını ve birçok ülkede toplumsal bölünmeyi, duvarların inşasını ve birçok bireyin, büyük grup kimliğinin korunmasına ve eski zaferleri geri getirmeye odaklanacağını umdukları bir siyasi lider arayışını içeren gözlemlenebilir semptomlarını açıklayacağım.

Eşi Görülmemiş Bir Hızda ve Ölçekte Değişiklikler

Yirmi birinci yüzyılda iletişim, sinyal gücü, görüntüsel istihbarat ve seyahat teknolojilerindeki inanılmaz ilerlemeler ve ulusal sınırların ötesine genişleyen finansal piyasalar, farklı büyük grup kimliklerine sahip insanları daha yüksek derecede ve daha hızlı bir şekilde etkileşime soktu. Ben çocukken Çin aklımda ulaşılmaz bir yerdi ve oradaki hayatı sadece hayal edebiliyordum. Şimdi neredeyse seyahat ettiğim her yerde Çinlileri görüyorum. Geçen yıl Virginia'daki evimde oturup bilgisayarımın bir düğmesine basarak yüzlerce Çinli öğrenciye psikanalitik konularda bir düzine seminer verdim. Kuzey Kıbrıs'ta bu kitabı yazdığım sıralarda, Lefkoşa'da bir tıp fakültesinin mezuniyet törenine katıldım. Mezun olan iki öğrenci, sınıflarının en başarılı öğrencileri olarak tanıtıldı. Nijeryalıydılar. Kıbrıs Türkü bir arkadaşım, yeni emekli oldu ve eşiyle birlikte adada sahile yakın bir eve taşındı. Yeni evini çevreleyen tüm evlerde artık Rusların yaşamakta olduklarını fark etti. Yüzlerce Rus artık Kuzey Kıbrıs'ta ev veya apartman dairesine sahip. Arkadaşım evinin önünden geçen komşularına selam vermek istemişti. Ancak Ruslar

onu görmezden gelmişti. Şoke olmuştu. Komşuları Kıbrıs Türkleri olsaydı, onlarla ilişkisi çok farklı olurdu. Bu, büyük grup kimliği sorunlarıyla bağlantılı değişik alışkanlıkları fark ettiğimizde, önyargıların yanı sıra kıskançlıkların ortaya çıkışını gösteren basit bir örnektir.

Tarihçi ve psikanalist Peter Loewenberg (1995), Amerika Birleşik Devletleri, İsrail ve Brezilya gibi farklı kültür ve dinlerden insanların bir araya gelip “sentetik uluslar” yaratması üzerine çalışmıştır. Mevcut dünyamızda, etnik olarak saf bir ulusal kimliğe sahip olmak ya da yalnızca seçilmiş yerlerden gelen seçilmiş insanlardan oluşmuş “sentetik bir ulus” olmak bir yanılsamadır.

Son yirmi-otuz yılda, modern bir “küreselleşme” biçimi, akademik olduğu kadar siyasi çevrelerde de moda kavram haline geldi. Bu kavram, bir fikri kişileştirir ve ekonomik, teknolojik, ekolojik ve sosyokültürel unsurları standartlaştırarak ve dünyanın her yerine siyasi demokratik özgürlük getirerek toplumlar için varlık ve refahı artırma çabasını anlatır. Psikolojik açıdan bakıldığında, uluslararasıılığın bu arzu edilen biçimi, “Ötekilik”in büyük ölçüde silinmesi anlamına gelir, ki bu imkânsız bir misyondur. Bu arada, mevcut iletişim teknolojileri ile aşırı meşgul olan genç nesiller, ne yaptıklarının farkında olmadan dünya çapında yaşlı nesillerin kültürünü değiştirmeye başladılar (Arnett, 2002; Twemlow & Sacco, 2008). Bu nedenle, modern küreselleşmenin sağladığı avantajlar, çeşitli kültürlerin geleneksel yönlerine ilişkin bazı kayıpları da beraberinde getirmektedir. Unutulmaması gereken en önemli şey, insan doğasının saldırgan yönü ile büyük grup kimliği adına Ötekilerin öldürülmesinin aynı kalmasıdır. Yirmi birinci yüzyılda teknolojinin sunabildiği şeylerin başında, büyük grup kimliklerini korumak adına ötekileri yok edecek askeri kapasiteleri artırmak gelir.

Genetik Araştırmalar

Çeşitli türlerdeki soy DNA testleri dünya çapında popüler hale geldi ve bazı insanların ataları hakkında kafaları karıştı. Küçükken bana Türk atalarımın Orta Asya'dan geldiği öğretilmişti. Modern araştırmalar, hepimizin Afrika'da bir yerlerde ortak bir doğum yerimiz olduğunu ve bu nedenle genetik bilgimizin çoğunu paylaştığımızı söylüyor (Cann, Stoneking ve Wilson, 1987; Yu, Fu ve Li, 2002). Kıbrıs Türkleri ve Kıbrıs Rumlarının çok benzer DNA sonuçlarını paylaştıklarını gösteren bilgiler var (Baysal ve diğerleri, 1992). Adadaki bazı insanların bu gerçeği duymak istemediğini ve büyük grup kimliği karmaşası yaşadıklarını gözlemledim.

Amerikan Sosyoloji Derneği'nin Ağustos 2017'de Montreal'deki 112. yıllık toplantısında, Los Angeles Kaliforniya Üniversitesi Toplum ve Genetik Enstitüsü'nden Aaron Panofsky, meslektaşlarıyla birlikte beyaz üstünlükçüler arasında karışık ataları olanlar bulunduğunu gösteren bulgularını sundu. Bunu takiben haber medyası, beyaz üstünlükçülerin bir inkâr mekanizmasına nasıl tutunduklarını ve araştırmacıları Yahudi komplocular olmakla nasıl suçladıklarını epey didikledi.

27-28 Kasım 2018 tarihlerinde Hong Kong'da düzenlenen İkinci Uluslararası İnsan Genomunu Düzenleme Zirvesi'nin arifesinde, eğitiminin bir kısmını ABD'de almış olan He Jiankui adlı Çinli bir araştırmacı, Ekim ortalarında çift yumurta ikiz kız bebeklerin genomlarını değiştirdiğini iddia ederek dünyayı şok etti. Kızların genomları kalıcı olarak değiştirilmişti, bu nedenle kızların çocukları olursa bu değişiklik aktarılacaktı. Bu değişiklik, kızların hücrelerini HIV enfeksiyonuna karşı dirençli hale getirmeyi amaçlıyordu. Ancak, bazı genler modifikasyondan kurtulmuştu. Yani kızlar hâlâ HIV kapabilirler. He Jiankui'nin

sorumsuz davranışı, tüm dünyadaki bilim insanlarının görüş birliğinde olduğu etik kuralı ihlal etmişti. Gelecekte, etik koşullar altında daha fazla insan genomu düzenlemesinin olacağını öngörebiliriz. Böyle bir gelişmenin nasıl bir büyük grup kimliği karmaşası yaratacağı da büyük merak konusu.

Robotlar

Temmuz 2018'de Massachusetts, Boston'daki Tufts Üniversitesi, Amerika Birleşik Devletleri'nin insan-robot etkileşimi alanındaki ilk yüksek lisans programını duyurdu. Tufts Üniversitesi, öğrencilere sınıf içinde ve dışında dönüştürücü deneyimler yoluyla entelektüel ve kişisel gelişim için fırsatlar ve kaynaklar sağlamayı ve aynı zamanda toplumun ihtiyaçlarını karşılamayı umuyordu. Genç torunlarımdan biri bana bir video gönderdikten sonra bu gelişmeyle çok ilgilenmeye başladım. Washington DC'de bir müzeye gitmişti. Video, onun müzede bir robotla dansını gösteriyordu. Marslıların Dünya'ya gelip farklı ırklardan veya etnik kökenlerden insanları ortak bir düşmana karşı biraraya gelmeye zorlamasıyla ilgili şakamı hatırladım. Yakında robotlar tarafından "istila edileceğiz". Bu, büyük grup kimliği sorunları üzerinde ciddi bir etki yaratacaktır.

İnsan zihni, ileri teknolojiye kaynaklanan inanılmaz değişimlere ayak uyduramaz. Ayrıca bu gelişmeler, olumlu yönleri yanında siber saldırılara da yol açmış, büyük gruplar arasında çatışmalar yaratmış, büyük grup kimliklerinde kafa karışıklığı ve yüzleşmelere neden olmuştur. İnsan zihninin teknolojik olarak geliştirebileceği şeylere aşırı ilgi ve gerekli finansman vardır, ancak insan zihninin çevredeki hızlanan değişikliklere uyumunu incelemek için fonlara ilgi daha az hatta bazen hiç yoktur.

Sığınmacılar, Göçmenler ve Uluslararası Terörizm

Yirmi birinci yüzyılın başlarında, modern küreselleşmenin olumsuz yönleri ve terörizmle bağlantısı, henüz biz El Kaide ve IŞİD dehşetlerine tanık olmadan önce farklı bilim insanları tarafından ele alınmıştı (örneğin bakınız: Çevik, 2003; Kinnvall, 2004; Stapley, 2006). Biri Fin tarihçi Jouni Suistola ile 2017 yılında yayınladığım iki kitap sığınmacılar ve terörizm üzerinedir (Suistola & Volkan, 2017; Volkan, 2017b). Bu kitapta sığınmacıların, zorunlu veya gönüllü göçmenlerin psikolojisi ve birkaç ülkede yeni göçmenlerle yaptığım çalışmalara girmeyeceğim. Ayrıca terörizmin tarihine veya dinin terörizme alet edilmesine ya da günümüzün terörist faaliyetlerine de yer vermeyeceğim.

Avrupa bir “sığınmacı krizi” ile karşı karşıya. Ama benzer bir durum başka birçok yerde de var. Örneğin Kenya, Kenya-Somali sınırındaki dünyanın en büyük sığınmacı kampına ev sahipliği yapıyor. Buradaki sığınmacıların çoğu, içsavaşın parçaladığı Somali’den geliyor. Kamboçya, Kızıl Kmerler’den gelen sığınmacılarla dolu; aslında ne yazık ki katliam yıllarından sonra tüm ülke sığınmacı konumunda. Türkiye’de Suriye’den kaçan iki buçuk milyondan fazla insan, ülke için büyük pratik, siyasi ve kültürel sorunlar yarattı. Daha önceki çalışmalarımda, birçok travmaya, tıbbi soruna, yasal, politik, finansal ve diğer pratik konulara ve güvenlik kaygılarına karşı toplumsal tepkilere hem sığınmacılar hem de ev sahibi ülkenin yerlileri tarafından büyük grup kimliğine artan bir yatırımın daima eşlik ettiğini belirtmiştim.

Nisan 2013’te Boston’da, Kasım 2015’te Paris’te, Aralık 2015’te San Bernardino’da, Mart 2016’da Brüksel’de, Temmuz 2016’da Nis’te ve Aralık 2016’da Berlin’de gerçekleşen terör saldırıları ve o zamandan bu yana yaşanan diğer benzer olaylar terörizmi yalnızca yalnız kurt yeni göçmenlerle ilişkilendirmekle

kalmadı, aynı zamanda genel olarak Batı dünyasındaki sığınmacılarla da bağlantılandırdı. Unutulmamalıdır ki, Batı dünyasında meydana gelenlerden daha fazla sayıda terör olayı dünyanın başka yerlerinde meydana gelmiştir: Ankara, Bağdat, Bingazi, Kabil, Madagali, Kabil ve onlarca ve onlarca başka yerde. El Kaide ve IŞİD tarafından yaratılan trajediler, Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasındaki büyük grup kimliği ayrımını gözler önüne serdi. Bu tür ayrımlar diğer dinler arasında da meydana gelmiştir. Vatansız bir Hint-Aryan etnik grubu olan ve çoğunluğu Müslüman, azınlığı Hindu olan Rohingya halkı, Myanmar'ı terk etmeye ve Bangladeş'e girmeye zorlandı. Aşırı milliyetçi Budistlerin nefretini ve dinî hoşgörüsüzlüğünü fark ettik. Aynı zamanda, bir büyük grubun kimliğini “istikrarlı hale getirmek” üzere diğer dinlerin sembollerinin silinmesi yoluyla dünya çapında arındırma faaliyetleri (örneğin kiliselerin, sinagogların veya camilerin bombalanması) görüyoruz.

Ev sahibi ülkelerdeki birçok kişi, sığınmacıları Öteki olarak algılar ve yeni gelenlere karşı iyi huylu, düşmanca veya habis önyargılar geliştirirler. Psikolojik açıdan konuşursak, asıl korku, büyük grup kimliklerinin Öteki'nin kimliği tarafından kirletilmesidir. Bireysel kimliklerini büyük grup duygularının etkisinden koruyabilenlerin, mecazi büyük grup çadırını açmaya ve çok sayıda sığınmacıyı kabul etmeye daha istekli olduklarını kolayca hayal edebiliriz. Sığınmacıları, mecazi çadırın bezini (büyük grup kimliğinin sınırı) yırtan ve dolayısıyla zarar verenler olarak algılayanlar, kaygıya kapılır ve büyük göçmen nüfusunu büyük bir tehdit olarak algılar.

Bir ülkedeki ciddi toplumsal/siyasi bölünmeleri daha derinden anlamak için, bir siyasi partiyi veya siyasi/ideolojik bir örgütü (Ku Klux Klan veya Amerika Birleşik Devletleri'ndeki

diğer beyaz üstünlükçü hareketleri veya PEDİGA- Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Avrupalı Vatanseverler gibi) Üçüncü Bölüm'de tanımladığım gibi yetişkinlikte gelişen büyük grup kimliği olarak düşünmeli, ya da en azından bu tür büyük grup kimliğine benzetmeliyiz.

Temel Güven ve Körü Körüne Güven

Erik Erikson (1985), bir çocuğun kendi güvenliğini bir bakıcının ellerine teslim ederek rahat hissetmeyi nasıl öğrendiğini tanımlamak için “temel güven” terimini kullanmıştır. Temel güven geliştirmekle çocuk kendisine de nasıl güveneceğini keşfeder. Normal koşullarda, kendilerine ve başkalarına güvenmeyi öğrenmiş yetişkinler, insanlardaki farklılıkların güzelliğini kaygı duymadan görebilirler.

Antonius Robben (2000), ülkenin 1976'dan 1983'e kadar süren “Kirli Savaş”ından sonra Arjantin'deki aileleri incelerken, temel güvene yönelik saldırıya iyi bir örnek verdi. Ertesi yıl Slavica Jurcevic ve Ivan Urlic (2001) Hırvatistan'da 1991-1995 savaşında oğulları kaybolan aileler üzerine bir araştırma yaptılar. Ben sırasıyla diktatörleri Enver Hoca ve Nikolay Çavuşesku düştükten sonra Arnavutluk ve Romanya'yı inceledim (Volkan, 1997, 2004) ve bu ülkelerde temel güvenin nasıl kaybolduğunu anlattım. Sözgelimi, o devirde, çocuk okulda annesinin o sabah aldığı ekmeğin bayatlığından şikâyet ettiğini söylese, o Arnavut anne sürgüne gönderilebilirdi. Okullarda Enver Hoca'nın casusları, öğrencilerin yetişkin aile üyeleri hakkında anlattıklarına kulak veriyorlardı. Ebeveynler kendi çocuklarına “güvenemez”lerdi. Bu tür toplumsal koşullar altında Arnavutluk ve Romanya'da birçok insan korku ve kaygıdan kurtulmak için diktatörlere “körü körüne bir güven” geliştirmişlerdi.

Enver Hoca ve Nikolay Çavuşesku, takipçileri için yetişkinliklerinde ait olacakları yeni bir büyük grup kimliği yaratmış, demokratik süreçleri ve insan haklarını sekteye uğratmış ve toplam nüfus içinde ciddi bölünmelere neden olmuştur. Toplu intiharlar, toplu katliamlar olmasa da Arnavut ve Rumen ailelerin “iyi” ve “kötü” diye ikiye ayrıldığını, insanların evlerinden sürüldüklerini, muhaliflerin işkence gördüğünü, hatta öldürüldüğünü öğrendim.

Muhafazakârlık ve Liberalizm

Siyasi muhafazakârlık, bilinçli veya bilinçdışı olarak, eski bir ihtişamı geri getirmek veya korumak ve üyelerin ortak benlik saygısını artırmak amacıyla büyük grup kimliğini toplumsal, dinî, ekonomik ve eğitimsel uygulamalara yoğunlaştırır. Devam etmeden önce muhafazakârlığın “kötü” bir kelime olmadığını belirtmeliyim. Dünyanın her yerinde var. Bununla birlikte, bir toplumdaki birçok birey, bu durumun farkında olsun ya da olmasın, büyük grup kimliğine yönelik tehditler algıladığında muhafazakârlığın doğası değişir. Otoriter muhafazakâr lider, iktidarda kalabilmek için, siyasi propaganda yoluyla ortak mağduriyet ve haksızlığa uğrama beklentisini pekiştirir (Prince, 2018; Volkan, 2014a). Böyle bir gelişme, aynı ülkede otoriter liderin takipçisi olmayan insanlar da dahil olmak üzere, Öteki'ne karşı paranoid beklentileri ve düşmancıl önyargıları artırır.

Günümüzde “biz kimiz uygarlığı”, dünyanın farklı yerlerinde birçok bireyin temel güvenini sarsmış, yerini muhafazakâr ve otoriter ‘dönüştürücü’ bir lidere “körü körüne güvene” bırakmıştır. Böyle bir lider, siyasi parti veya örgütü, takipçileri için ikinci tip bir büyük grup kimliği haline getirmeye çalışır. Birçok yerde sağ siyasi partilerde artış görüyoruz. Macaristan'da

FIDEZS (Fidezs-Macaristan Sivil İttifakı) ve Jobbik (Daha İyi Bir Macaristan Hareketi), İngiltere'de UKIP (Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi), Almanya'da AfD (Almanya için Alternatif), İsveç'te SD (İsveç Demokratları), Finlandiya'da PS (Finler Partisi), Polonya'da PiS (Hukuk ve Adalet Partisi), Fransa'da RN (Ulusal Birleşim), Avusturya'da FPÖ (Özgürlük Partisi), Hollanda'da PVV (Özgürlük Partisi) ve Sırbistan'da SRS (Sırp Radikal Partisi), Avrupa'daki örneklerdir. Bu siyasi partilerin liderlerinin toplumları üzerindeki etkisini yakından incelemedim. Ben bu kitabı yazarken, Brexit yanlısı politikacı Boris Johnson, iktidardaki muhafazakâr partinin lideri olarak seçildi ve Birleşik Krallık'ta başbakan oldu. Donald Trump gibi, ülkesine geçmişin ihtişamını geri getireceğine söz veriyordu.

Demokratik davrandığını iddia eden, muhaliflerine işkence etmekten ve onları öldürmekten uzak duran bazı otoriter liderler, yine de “ruh katli” işleyebilirler. Leonard Shengold (1991) ilk olarak “ruh katli” terimini, çocukları kimliklerinden ve hayattan zevk alma yeteneklerinden yoksun bırakan istismar veya ihmali ifade etmek için kullanmıştır. Burada onun terimini, otoriter bir siyasi liderin/rejimin birçok vatandaşın hayatını nasıl çaresizlik ve korku ile doldurduğunu ve onların günlük faaliyetlerden aldıkları zevke müdahale ettiğini ve hatta bunu yok ettiğini göstermek için kullanıyorum. Kendilerini ifade ve savunma yetenekleri çok zayıflamış hatta kaybolmuş olabilir. Günümüz Türkiye'sinde liberal görüşlü birçok insan “ruh katli”ne maruz kalıyor (Suistola ve Volkan, 2017).

Muhafazakârlıktan bahsettiğim için liberalizm hakkında da birkaç şey söyleyeceğim. Genel olarak, liberalizm bireysel özerkliği, medeni hakları, ırk ve cinsiyet eşitliğini, laikliği ve konuşma özgürlüğünü destekler. Paylaşılmış politik liberalizm, daha önce

incelediğim gibi, herkesin çocuklukta geliştirdiği ve hiçbir insanı küçük düşürmeyen “normal” büyük grup kimliği duygusuna ve “iyi huylu” önyargıya karşıt bir güç haline gelirse, toplumsal zorluklara neden olabilir.

Duvar İnşası

Uluslararası Diyalog Girişimi (IDI) üyesi Deniz Ülke Arıboğan (2018), dünya genelinde fiziki duvar ve çit sayısındaki önemli artış hakkında bizi bilgilendirdi. Örneğin, Macaristan göçmenlere karşı barikatlar kurdu ve Avusturya Slovenya sınırı boyunca bir çit oluşturmaya karar verdi. Pakistan ile Bangladeş arasında, Birleşik Arap Emirlikleri ile Umman arasında, Botsvana ile Zimbabve arasında ve Malezya'nın Limbang bölgesi ile Brunei arasında yeni duvarlar yükseldi. Arıboğan, dünyanın dört bir yanında dikilen yeni duvar ve çitlerin geçmişin sınır tahkimatlarından farklı olduğunu ortaya koydu. Günümüz dünyasında bu duvarlar kimlikleri ve toplumsal-politik amaçları yeniden tanımlamak için inşa edilmektedir.

Başkanlık kampanyası sırasında Donald Trump, kendisini “Bay Brexit” olarak tanıtıyordu. Brexit, İngiltere'ye yalnızca seçilmiş bir tür insanın yerleşmesine izin vermek olarak anlaşılabilir. Donald Trump rolünü, ABD kimliğini istenmeyen Ötekilerden arındırmak olarak sundu. Trump, soul şarkıcısı ve radikal Afrika kökenli Amerikalı aktivist Oscar Brown Jr. tarafından 1963'te yazılan ve 1968'de şarkıcı Al Wilson tarafından bir şarkı olarak piyasaya sürülen “*Yılan (Snake)*” şiirini okumuştur. *Yılan*, yarı donmuş bir yılan gören yumuşak yürekli bir kadının öyküsünü anlatır. Kadın onu ipek bir beze sarar ve hemen evine götürür. Yılanı iyi bakar ve hayatını kurtarır. Ama daha sonra yılanı öpüp kucakladığında yılan onu haince sokar. Başkan, şiiri

kendi propagandası için kullanıp Oscar Brown'ın insanlığa duyduğu derin saygıyı aşağıladığında, Oscar Brown'ın kızları Donald Trump'a hiddet püskürmüşlerdi.

Donald Trump'ın ABD-Meksika sınırında bir duvar inşa etmeye odaklanması, belirli ülkelerden insanların ABD'ye girmesini engelleme vaadi ve “Önce Amerika” demeçleri, Amerika Birleşik Devletleri'nin 45. başkanı seçilmesinde önemli unsurlardı (Volkan, 2018b, 2019).

Siyasi Liderin Kişiliği

Bir siyasi liderin kişilik özellikleri, toplumsal ve siyasi süreçleri başlatabilir ve/veya bunlarla iç içe geçebilir ve halkın “şimdi biz kimiz?” mecazi sorusuna verdiği yanıtları alevlendirebilir veya yatıştırabilir. “Kişilik” terimi, bir bireyin olağan koşullar altında “birey ve çevresi arasında istikrarlı bir karşılıklı ilişkiyi sürdürmek için bilinçli ve bilinçdışı olarak kullandığı gözlemlenebilir ve tahmin edilebilir tekrarları tanımlar. Yani kişilik, bireyin hem içruhsal (intrapsişik) hem de kişilerarası uyumu sürdürmek için düzenli olarak kullandığı öz-düzenleyici ve çevreyi-değiştirici benlik işlevleriyle ilişkilidir” (Volkan, Akhtar, Dorn, Kafka, Kernberg, Olsson, Rogers ve Shanfield, 1998, s.152). İki ek kavram, mizaç ve karakter, genellikle kişilik şemsiyesi altında yer alır. Mizaç, genetik ve bünyesel olarak belirlenmiş duygusal-motor eğilimleri ifade eder. Karakter, bireyin gelişim yıllarında içruhsal çatışmaları uzlaştırmak için kullandığı modlar tarafından oluşturulur. Mizaç ve karakter birleştğinde yetişkin kişiliği oluştururlar.

Kişilik kavramı, kimlikle aynı şey değildir; kimlik başkaları tarafından gözlemlenmez, yalnızca birey tarafından algılanır. Kimlik, bireyin içsel aynılık duygusuna, kişiselleştirilmiş geçmiş, şimdi ve gelecek sürekliliğine ve sabit beden ve cinsiyet

imgelerine atıfta bulunur (Akhtar, 1992). “Kişilik” terimi aynı zamanda, bir psikanalistin hastasının kendilik örgütlenmesinin (veya kişilik örgütlenmesinin) nasıl geliştiğine ve bunun kuramsal olarak kendilik ve nesne imgeleriyle, bunların yanı sıra altbenlik talepleri, benlik işlevleri ve üstbenliğin etkileriyle nasıl bağlantılı olduğuna dair metapsikolojik tanımlamasına atıfta bulunan yaygın bir psikanalitik terim olan “kendilik temsili” teriminden de ayrılmalıdır.

Klinik çalışmamızda çeşitli kişilik tiplerini gözlemliyoruz ve onları saplantılı (obsesif), narsisistik, depresif vb. şeklinde adlandırıyoruz. Örneğin huy olarak dogmatik, inatçı, ikircikli, “temiz”, katı ve esnemez mimikler sergileyen ve duygularını özgürce ifade edemeyen bir hasta gördüğümüzde, bu hastanın saplantılı bir kişiliğe sahip olduğunu söyleriz.

Siyasi liderlerimizin kişilikleri, genel anlamda (ama ille de psikanalitik anlamda değil) seçimler, krizler veya skandallar sırasında daima dikkatle incelenir. Yetişkin bir birey yaşamı boyunca, başkaları tarafından gözlemlenebilen alışılmış davranış ve düşünce kalıpları, duygusal ifadeler, konuşma biçimleri ve bedensel hareketler sergiler. Siyasi liderler halkın göz önünde çok fazla zaman geçirdiklerinden ve hayatlarının büyük bir kısmına ve kişisel alışkanlık kalıplarına medya aracılığıyla herkesin ulaşmasına izin vermekten başka seçenekleri olmadığından, bazen kişiliklerini analiz etmeye yönelik girişimlerde bulunulur.

1993'te bir grup psikiyatristle bazı siyasi liderlerin kişilik özelliklerini ve karar verme süreçlerinin psikodinamiklerini incelemek üzere bir ekip kurduk. Beş yıl boyunca yılda iki kez bir araya geldik ve bulgularımızı yayınladık (Volkan, Akhtar, Dorn, Kafka, Kernberg, Olsson, Rogers, & Shanfield, 1998). Saplantılı kişilik örgütlenmesine sahip bir liderin tipik olarak “doğru

cevabı” sağlayacak bazı kurallar, ilkeler veya dış zorunluluklar arayışı üzerinden bir çözüm bulmaya çalıştığını gözlemledik. Böyle bir lider, bürokrasiye aşırı değer verebilir ve özellikle kriz zamanlarında çok fazla kararı kurallar ve düzenlemeler temelinde almaya çalışarak gerekli yaratıcılığı, özerkliği ve siyasi çeşitliliği azaltabilir. Bir lider elbette “normal” saplantılı özelliklere sahip olabileceği gibi, kesinlikle saplantılı kişilik sorunları da var olabilir. İyi işleyen bir saplantılı tarzın uyumcu niteliklerini sergileyen bir lider örneği olarak Başkan Woodrow Wilson'a atıfta bulunduk. Wilson, fikirlerini araştırmak, organize etmek ve iletmek için ciddi bir akademik kapasiteye sahipti. Yazım üslubunda kendini mükemmelleştirmeyi hedef almıştı. Konuşmaları Amerikan başkanlarının en iyileri arasında sayılıyor. Ancak saplantılı kişiliğinin sorunlara da yol açtığını belirtmiştik. Saplantılı kişiliğe sahip bir başka siyasi lider olarak İsraili Menahem Begin'den bahsettik.

Paranoid kişiliğe sahip siyasi liderleri de inceledik ve şu sonuca vardık:

İlimli derecelerde paranoid düşünce, kendini hep haklı görme ve toplumsal bir dava biraraya geldiğinde siyasi olarak uyumcu bir teknik ortaya çıkabilir. Bu tür kişilikteki liderler, takipçilerinde liderle ve benimsenen hedeflerle bir özdeşleşme yaratma ve bu amaçları gerçekleştirmenin bir yolunu buldurma yeteneğine sahiptir. Bu nedenle, paranoid bir özelliğin varlığı her zaman anormallik anlamına gelmez. (Volkan, Akhtar, Dorn, Kafka, Kernberg, Olsson, Rogers, & Shanfield, 1998, s. 155)

Seçkin siyaset kuramcısı Robert Tucker'ın Joseph Stalin üzerine yazdığı biyografi mükemmeldir. Tucker, Stalin'in bir meslektaşına, “En büyük zevk, düşmanını mimlemek, bütün hazırlıkları yapmak, öcünü sonuna kadar almak ve sonra uyumak”

dediğinin rivayet edildiğini yazar (1973, s. 211). Daha sonra Stalin'in iki özel tercümanı Valentin Berezhkov ve Zoya Zaru-bina ile röportaj yapma şansım oldu (Volkan, 1991b, 2013). Bana, Stalin'in yorumlarını beğenmediği zaman sigarasıyla in-sanları yakmak da dahil olmak üzere özel hayatı hakkında çeşitli hikâyeler anlattılar. Stalin kesinlikle yıkıcı, paranoid ve habis bir dönüştürücü liderdi.

Şizoid kişiliğe sahip liderleri de merak ettik. 1860'lardan 1890'a kadar Avrupa'da baskın bir figür olan Prusyalı devlet adamı Otto von Bismarck'ın gözlemlenebilir davranış kalıpla-rını inceledik ve şizoid kişiliğe sahip olabileceği sonucuna var-dık. Manevi ve mistik meseleler genellikle bu tür liderler için büyük bir çekiciliğe sahiptir. Hünerli bir uzdillikle beceriksiz, anlaşılmaz bir hitabet tarzı arasında gidip gelirler.

Şizoidlerin kopuk duruşlarının altında son derece hassas ve duy-gusal açıdan muhtaç bir kendilik yatar. Böyle bir kendiliğe sahip olmak, kişilerin grup çalışmalarında huzursuz olmalarına ve ge-nellikle yalnız meslekleri yeğlemelerine sebep olsa da bazen bu tür bireyleri liderlik rollerine doğru itebilir -sanki liderlik yoluyla bağımlılık ihtiyaçlarını karşılayabilirlermiş gibi. (Volkan, Akh-tar, Dorn, Kafka, Kernberg, Olsson, Rogers, & Shanfield, 1998, s. 156)

Amerika'nın Donald Trump'ın kişiliğine olan takıntısı

Amerika Birleşik Devletleri'nde, bazı psikiyatristler de dahil olmak üzere birçok bilim insanı ve haber medyasından insanlar, Donald Trump'ın narsisistik bir kişiliğe sahip olduğunu açıkça öne sürdüler. Onun nasıl zorlantılı biçimde rakiplerine hakaret edip onları aşağılarken, kendisini her zaman “bir numara” ve “en büyük” olarak sunmakla meşgul olduğunu tanımladılar.

Kendisi gibi Amerika'nın da “büyük” olmasını ve bir “sınır” tarafından korunmasını istiyordu. Michael D'Antonio'nun (2016) yazdığı Donald Trump biyografisi de onun büyük başarılarına yönelik bitimsiz taleplerini anlatırken, rakipleri veya etrafındakilerle eşduyum yapma yeteneğinden nasıl yoksun olduğunu da ortaya koyar.

Bu kitabın girişinde Donald Trump'ın hem Charlottesville'deki Nazi bayraklı protestocular hem de karşı protestocular arasında “çok iyi insanlar” ve “nefret, bağnazlık ve şiddet” bulunduğunu yazmıştım. Büyük grup psikolojisi devreye girdiğinde ‘iyi’ insanların da ‘kötü’ eylemlere karışabileceğini biliyoruz, ancak açık ki Trump bu sözleri meselenin psikolojik boyutunu vurgulamak üzere değil beyaz üstünlükçülerin oylarını almak amacıyla kullanıyordu. Yaşanan acının çok taze olduğu bir aşamada bu sözlerinin bölünmeye yol açtığının farkında olsa bile, bu üstünlükçü grubun kendisine hayran kalmasını ve onu desteklemesini istiyordu. Böylelikle Trump Amerikan halkının önünde “Şimdi biz kimiz?” sorusunu alevlendiriyor ve Amerika Birleşik Devletleri'nde toplumsal/siyasi bir bölünmenin sürdürülmesinde çok önemli bir rol oynuyordu.

Amerika Birleşik Devletleri'nde silahlı şiddete yatkınlık iyi bilinmektedir (Volkan, 2016). Bu kitabı yazdığım sırada, 2019'daki 250. toplu katliam 3 Ağustos'ta Teksas, El Paso'da gerçekleşti. Bu bir nefret suçuydu. Bir kişinin bu türden katil olmasında kendi iç dünyasındaki psikolojik etkenler rol oynar. Bir ülkenin cumhurbaşkanı bir aktarım figürüdür. Birçok kişi, El Paso'daki silahlı adamın Donald Trump'ın Latin istilasına ilişkin söyleminden etkilenip etkilenmediğini merak etti.

Donald Trump'ın psikobiyografisini yazmam için teklifler aldım. Bunu yapmayı reddettim. Modern Türkiye'nin

kurucusu Kemal Atatürk'ün psikobiyografisini yazmak, yazar tarihçi dostum Norman Itzkowitz ve benim yedi yılımızı aldı (Volkan & Itzkowitz, 1984). Itzkowitz, ben ve ayrıca Andrew Dod, Richard Nixon'ın biyografisini tamamlamak için üç yıl çalıştık (Volkan, Itzkowitz, & Dod, 1997). Biyografilerin öznelere hayattayken onları tanıyan birçok kişiyle röportaj yapabildik. Bu kişilerin çocukluklarından, erken travmalarından, büyümeyi tetikleyen deneyimlerinden ve ergenlik döneminde kişilik örgütlenmelerinin kristalleşmesinden elde edilen bilgileri inceledik. Tüm yaşamlarına psikanalitik bir merceklerle gelişimsel olarak bakıldı. Divanımda olmayan birinin psikobiyografisini yazmayı ciddi ve zor bir görev olarak görüyorum. Donald Trump'ın hayatını incelemek için hiçbir hazırlığım yok.

ABD'de Donald Trump'ın kişiliğine ve başka yerlerde abartılı narsisizmi olan liderlere çok fazla ilgi olduğu için, bir sonraki bölümde meslektaşlarımla ve benim narsisistik kişilik hakkındaki klinik bulgularımızı sunacağım ve bu kişiliğe sahip bireylerin tipik olarak sergilediği çeşitli davranış kalıplarını örnekleyeceğim.

Bölüm Dokuz

ABARTILI NARSİSİZMİ OLAN KİŞİLER

Narsisizm, kendini sevmeyi ifade eder ve kendini koruma ile bağlantılıdır. İnsanın psikolojik işleyişinde cinsellik, saldırganlık ve kaygı kadar normaldir (Rangell, 1980; Volkan & Ast, 1994; Weigert, 1967). Tıpkı seks, saldırganlık ve kaygı gibi, değişkenliğe tabidir. Bireyin kendi algısına göre “sağlıklı” veya “sağlıksız” olabileceği gibi, bireyin iç dünyasını araştıran klinisyenin yargısına göre de “sağlıklı” veya “sağlıksız” olabilir. Sağlıklı narsisizmin gelişimine birçok faktör engel olabilir ve bazı insanlar abartılı narsisizm geliştirirken, diğerleri az ya da çok tükenik bir narsisizme tutunup kalırlar.

1960'larda ve 1970'lerde, Amerikan psikanalitik çevrelerde abartılı narsisizmi olan hastaları incelemek için yoğun bir çaba vardı. Heinz Kohut (1966, 1971, 1977), otoerotizmden narsisizm yoluyla, uyarlanabilir ve kültürel olarak değerli daha yüksek bir narsisizm biçimine doğru giden bağımsız bir gelişim çizgisi ortaya koydu. Annenin eksiklikleri, çocukta üst düzey narsisizmden daha düşük bir düzeyde bir saplanmaya (fiksasyon) yol açar ve çocuk, Kohut'un büyüklenmeci (grandiyöz) kendilik olarak adlandırdığı, büyüklenmeci ve teşhirci bir kendilik imgesi geliştirir. Annelik kusurları çok büyük değilse, büyüklenmeci kendilik, olgun azmi ve özsaygısı olan bir kendiliğe dönüşür.

Kohut narsisizmin metapsikolojisi üzerine çalıştığı sıralarda, Edith Jacobson'ın (1964) izinden giden Otto Kernberg (1975,

1976, 1980) narsisistik kişiliğe sahip, ana savunma düzeneği olarak kendilik ve nesne imgelerini bölmeyi (split) kullanan bireyler tanımlamıştır. Kernberg ayrıca, bu tür hastaların açıkça sergilediği kendiliğin tümgüçlü kısmını tanımlarken “büyüklenmeci (grandiyöz) kendilik” terimini kullanmıştır.

Kernberg'in grandiyöz kendiliği üç unsurun kaynaşmasından oluşur: gerçek kendilik, ideal kendilik ve ideal nesne. Gerçek kendilik, çocuğun çevresinde annelik işlevleri olan diğer önemli kişilerle ve anneye olan erken deneyimleriyle pekiştirilen ‘özel’ olma durumudur. İdeal kendilik, çocuğun çevresinin normalleştirme çabalarının yarattığı hayal kırıklığını telafi etmek için güç, güzellik veya zenginlikle donatılmış kendilik imgesidir; ideal kendilik imgesi, çocuğun öfke ve haset gibi endişe verici ve zor erken duyguları yönetmesine de yardımcı olur. İdeal nesne, sınırsız bir şekilde veren anne figürünün düşlemsel imgesidir.

Aynı zamanda, çocuğun kendilik temsilinin (psikolojik beslenmeye) “aç” olan kısmı, gerçek kendiliğin kabul edilemez yönleriyle ve değersizleştirilmiş nesne imgeleriyle kaynaşarak, bölme yoluyla büyüklenmeci kendilikten ayrılır. Narsisistik kişiliğe sahip tipik bir insanda abartılı narsisizmin olduğu kısım aleni iken, “aç” olan kısım örtük biçimde mevcuttur. Gelişim yılları boyunca bireyler, gelişmekte olan kişiliğin aç kısmını yadsımak veya dışsallaştırmak için bilinçdışı çabalar gösterirler, çünkü bu ‘aç’ yönün özellikleri, kırılgan ve bağımlı, öfkeli, hasetli ve/veya hayal kırıklığına uğramış bir kendilik deneyiminin işaretleridir.

Kohut'un ve Kernberg'in kuramsal konumlarını tanımlamak ve karşılaştırmak bu kitabın kapsamı dışındadır. Bir dönem, Kohut'un takipçileri ile Kernberg'in bulgularını uygulamaya geçirenler arasındaki tartışmaların canlılığı psikiyatri camiasında ilgi odağı oldu. 1979'da Amerikan Psikiyatri

Birliği'nin (APA) Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (DSM), kendini önemseme veya benzersiz olma duygusu olarak tanımlanan Narsisistik Kişilik Bozukluğunu resmen tanıdı: sınırsız başarı düşlemleri ile meşgul olma; sürekli dikkat ve hayranlık için teşhir ihtiyacı; özsaygıya yönelik tehditlere karşı karakteristik tepkiler; ve her şeye hakkı olduğu duygusu, kişilerarası patlayıcılık, aşırı idealleştirme ve değersizleştirmenin uç noktaları arasında değişen ilişkiler ve eşduyum eksikliği gibi kişilerarası ilişkilerde karakteristik rahatsızlıklar. APA kılavuzunun tanımı, abartılı narsisizme uygundu.

Abartılı narsisizmle ilgili sorunların çeşitliliğini göz önünde bulundurarak, neyin patolojik olarak adlandırıldığını ve neyin patolojik olmadığını değerlendirirken bir ölçüde esnekliğe izin vermeliyiz. Alman psikanalist Gabriele Ast ve ben (Volkan & Ast, 1994), narsisistik kişiliğin bir yelpazede var olduğunu ve “başarılı” olmaktan “habis” olmaya kadar uzandığını gözlemledik. ‘Başarılı’ olanlar, hayran olunan popüler ikonlar, örgüt liderleri ya da nüfuzlu politik figürler olmayı başardıklarında, hayatta “bir numara” ve diğerlerinden daha üstün olma şeklindeki abartılmış içsel öz-sevgilerinin, yüzlerce, binlerce ya da milyonlarca insan tarafından doğrulandığı bir konuma gelirler. Bilinçdışı “kurtarıcı” düşlemleri olan ve bazı yüceltmelere muktedir olan bu tür bireyler belli bir zekaya sahip olduklarında, psikolojik istekleri ile tapınma, hak etmişlik ve büyüklük ihtiyaçları ile dış dünyadan aldıkları tepkiler arasında bir “uyum” sağlamada ve sürdürmede başarılı olurlar. Yelpazenin diğer ucunda, eşsiz, güçlü, yetkin ve savunmacı biçimde tümgüçlü hissetmek için kendiliklerinin “aç” yönlerini ve tehdit edici değersizleştirilmiş nesne imgelerini temsil eden ötekilere karşı tekrar tekrar saldırgan zaferler kazanmaya mecbur hisseden kişiler vardır.

Narsisizmleri paranoid beklentilerle kirlenmiştir. Bunlar yıkıcı narsisistik kişiliklerdir. “Başarılı” ya da “yıkıcı” narsisistik kişilik organizasyonuna sahip bireyler, psikanalitik tedavi aramayı düşünmezler. Dışsal bir olay narsisizmlerini tehdit ettiğinde kafa karışıklığı ve depresyon yaşayabilirler, ancak o zaman bir psikanalistle görüşmeyi düşünebilirler.

Bir önceki bölümde, bir psikiyatrist ekibiyle 1993'te başlayan çalışmalarımı ve narsisistik olanlar da dahil, çeşitli kişilik tiplerine sahip siyasi liderler üzerine incelemelerimi anlatmıştım. Daha önce, 1975 ile 1981 arasında, içlerinde abartılı narsisizmi olanlar da bulunan vakaları tartışmak üzere bir grup genç meslektaşımınla haftalık olarak bir araya gelmiştik. Abartılı narsisizmi olan hastalarımızın hiçbirisi politikacı değildi. Kendimize Charlottesville Psikanalitik Çalışma Grubu adını verdik. Yıllarca daha sonra abartılı narsisizm geliştiren hastaların aile geçmişi hakkında formülasyonlar yaptık.

Annenin Soğukluğu ve Tümgüçlülük Düşlemleri

Sonraları narsisistik kişiliğe sahip olacak bir birey, bebekliğinde ve çocukluğunda soğuk bir anne tarafından duygusal olarak aç bırakılmış olabilir, ancak bu deneyim, daha sonra sınırda ve hatta psikotik kişilik geliştiren benzer şekilde yoksun bırakılmış başka bir bebek/çocuğa kıyasla daha az örseleyicidir. Arnold Modell (1975) ile, çocuk kendi kimlik duygusunu inşa ederken maruz kaldığı psikolojik travmanın, tümgüçlülük düşlemleri tarafından desteklenen erken gelişmiş ve kırılgan bir özerklik duygusunun yerleşmesine yol açabileceği konusunda hemfikirdik. Kişisel kimlik sorunları ve narsisizmin dağılımındaki sorunlar her zaman birbiriyle ilişkilidir. Kimlik bütünlüklü olmadığında, öz sevginin yanı sıra başkalarına (nesnelere) duyulan sevginin

dağılımıyla ilgili sorunlar bulmayı bekleriz. Modell'in tanımladığı gibi bu tür çocuklar, kendilerini aşırı anne müdahaleciliğine karşı savunmak zorunda kalmış olabilirler.

Böyle bir hastanın annesi soğuk ve kendinden bir şey vermez olmasına rağmen, çocuğu “özel” biri, belki de diğer kardeşlerden daha güzel bir çocuk, aile adının kurtarıcısı ya da annenin kendi narsistik amaçlarını elde etmek için bir araç olarak görüyordu. Çocuğun doğumu sırasında annenin kendisinin veya ailenin koşulları, annenin (ve/veya annelik yapan diğer kişinin) yenidoğanın “özel” olduğu hissini uyandırmasında rol oynuyordu. Örneğin, karmaşıklaşmış yas içindeki bir anne, küçük çocuğunu ölü kardeşleriyle bir bağlantı olarak görüyordu; çocuk ölümsüz ve tümgüçlü olarak algılanıyordu. Karmaşık yas süreci onu soğuk bir anne haline getirirse de çocukla yoğun bir ilişki içindeydi; bu ilişki, çocuğun annenin psikolojik ihtiyaçlarını karşılaması için yoğun bir baskı altında olduğu bir ilişkiydi. Başka bir durumda, depresyona yatkın bir Katolik anne, kendisine idealize edilmiş bir baba arayışı içinde, oğlunu ‘özel’ sayıyordu ve onun büyüyüp Papa (idealize edilmiş baba) olacağını hayallerini kuruyordu. Çocuğun benzersiz olduğuna dair algısı, anne-çocuk etkileşimi yoluyla bebeğin gelişen kimliğine emanet edilmişti. Otto Kernberg'in (1975, 1976) ifadesini kullanırsak, bu tür etkileşimler ona özel bir “gerçek kendilik” sağlıyordu. Büyüklenmeci kendiliğin idealize edilmiş kendilik ve idealize edilmiş nesne imgeleri sonradan kendiliğe dahil edilirken, değersizleştirilmiş kendilik ve soğuk anne ile etkileşimi yansıtan diğer değersizleştirilmiş nesne imgeleri bölünüp dışlanmıştı. Demek ki, bir yetişkin olarak bireyin davranışı, altında “aç” bebeğin bölünmüş yönünün bulunabileceği büyüklenmeci bir kendiliği yansıtır.

Böyle bir çocuk ödipal yaşa geldiğinde ve bir yanda tüm-güçlü bir kendilik temsilini, diğer yanda ise “aç” bir kendilik temsilini koruduğunda, çocuk ödipal ebeveyn imgelerinin yanı sıra kendi ödipal kendilik imgelerini de savunma amaçlı bölmeye uğrattır. Bu, çocuğun uyumlu bir üstbenlik geliştirmesini engeller. Baba “tehlikeli” biriye veya öyle algılanıyorsa, çocuğun aşağılanma korkuları iğdiş edilme düşlemleriyle iç içe geçebilir. Bununla birlikte, bir çocuğun yetişkin olarak narsisistik bir kişiliğe sahip olmasından öncelikle pre-ödipal meseleler sorumludur.

Birden Çok Anne

Aile ortamında narsisistik (veya sınırda) kişilik örgütlenmesinin gelişimi için temel hazırlayabilecek başka bir etmen daha vardır. Bir çocuğun gelişim yıllarında “birden çok anne” ile yaşadığı deneyimden bahsediyorum. Charlottesvile’de psikanalist olarak çalışmaya başladığımda, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki bazı zengin beyaz ailelerin hâlâ Eski Güney geleneklerini sürdürdüklerini ve çocuklarını hem biyolojik beyaz anne hem de Afrika kökenli Amerikalı bir dadı ile büyüttüklerini fark etmiştim. Bazı ailelerde beyaz anneler, kendi psikolojik/kültürel motivasyonları nedeniyle, Afrika kökenli Amerikalı dadılara ikinci sınıf insan muamelesi yaparlardı. Dadılar, beyaz çocuklara sadece bodrumda, mutfakta veya dışarıda bakım verebilir ve sevebilirlerdi. Bu çocuklar kelimenin tam anlamıyla iki ayrı “anneye” sahip olurlar ve bir annenin hem iyi hem de kötü yönleriyle yüzleşme ve onun karşıt imgelerini bütünleştirme mücadelesinin çoğundan mahrum kalırlardı. Bir nesnenin temsilinin karşıt taraflarını birleştirmek onlar için zordu çünkü bir anne figürü tarafından hüsrana uğradıklarında, diğer anneden doyum

arayabileceklerini ve bu arada bir anneyle olan deneyimlerini diğeriyle olan deneyimlerinden saklayabileceklerini erkenden deneyimliyorlardı. Karşılık gelen kendilik temsillerini de onarmak zordu ve narsistik veya sınırda kişilik örgütlenmesi geliştirme olasılıkları vardı. Bunun yanı sıra, içerisinde büyüdükleri ağırlıklı olarak beyaz çevreye uyum sağlamak için, belirli koşullar altında bu tür beyaz çocuklar, Afrika kökenli Amerikalı “anne” ile son derece iyi deneyimleri reddetmek zorunda kalıyorlardı. Beyaz anne imgesine narsistik yatırımı abartmak durumundaydılar. Buna karşılık kendilerini özel çocuklar olarak hissediyorlardı. Beyaz ve Afrika kökenli Amerikalı “anneleri” olan iki vakayı başka bir kitapta ele almıştım (Volkan, 2010; Volkan & Fowler, 2009).

Geniş aile veya ‘sülaleler’in yaygın olduğu Ortadoğu’daki Arap ülkelerinde veya Türkiye’de bu kültürün egemen olduğu ailelerde çocukta narsistik veya sınırda kişiliklerin gelişmesi ihtimali azalır, çünkü kültür genellikle onlara birden fazla anne/bakıcıyı geniş ailenin içinde duygusal bir sürekliliğe koymaları için yardımcı olur. “Çoklu anneler” aynı sosyal veya etnik kökenden gelseler bile birbirleriyle sürekli kavga ediyor ve psikolojik olarak anlaşamıyorlarsa, bu durum yine çocuğun benliğinin bütünleştirici işlevlerini zorlar.

İkame Çocuk Kavramına Yeniden Bakış

Çatışan kendilik ve nesne imgelerinin onarılmasını engelleyebilecek başka bir görüngü daha dikkatimizi çekti. Ölü bir çocuğun veya ölü bir akrabanın oldukça iyi biçimlendirilmiş ve idealize edilmiş bir zihinsel temsiline sahip olan bir anne, bu zihinsel temsili yaşayan çocuğa emanet edebilir ve böylece çocuğun kendilik temsiline bir parçasını bütünleşmemiş özel bir

‘depo’ haline getirebilir. Tüm ikame çocukların ille de psikopatoloji geliştirmediğini eklemek isterim. Bu çocuklar, kendilerine emanet edilenleri bütünleştirebildiklerinde, güçlü bir nesilsel devamlılık duygusuna ve aileye ve kültüre güçlü bir aidiyet duygusuna sahip olurlar. Sonuçta bu da özgüveni sağlıklı bir şekilde artırabilir. Bazı ikame çocuklar, ‘emanetçileri’ tarafından ileri derecede idealize edilerek depolanmış imgeleri özümstediklerinde, aslında hayatta çok sağlıklı misyonları olan yetişkinler olabilirler.

“Bir Numara” Olma Gereksinimi

Narsisistik kişiliği olan birisinin psikolojik olarak “bir numara” olması gerektiğinden, bazılarının siyasi liderlik arayışında olması şaşırtıcı değildir. Richard Nixon’ın yetişkin yaşamının bir incelemesi, narsisizmini desteklemek amaçlı saplantılı (obsesyonel) uğraşları da olmasına rağmen, kişiliğinin baskın yönünün narsisizm olduğunu ortaya koymaktadır (Volkan, Itzkowitz ve Dod, 1997). Richard Nixon bir “ilkler” koleksiyoncusuydu. Karısına göre, kolejde tanıştıkları zamandan beri Nixon her zaman “20-30 kulübün ya da şu veya bu grubun başkanıydı (Mazo & Hess, 1967, s. 30). Lisede sınıf başkanlığından başlayarak on üç seçimde adaylığını koydu ve sadece üçünü kaybetti. Otuz üç yaşında ABD Kongresi’ne seçildi, otuz yedi yaşında ABD senatörü ve otuz dokuz yaşında ABD’nin en genç ikinci başkan yardımcısı oldu. Başkan olarak “ilkleri” toplamaya devam etti. Bunlar arasında, Çin ile ilişkileri normalleştirmenin tanınması gibi bazıları önemliydi. Bazıları önemsizdi. Örneğin, kütüphaneye isminin verildiği törenin, dört Başkan eşinin (First Lady) varlığıyla onurlandırılan ilk olay olduğu konusunda ısrarcıydı. Yardımcısı John

Ehrlichman'a göre, "Seçim kampanyalarında daima espri konusuydu: Olan her şey 'tarihi bir ilk'ti" (Volkan, Itzkowitz ve Dod, 1997, s. 94).

Narsisistik bir liderin büyüklenmeciliği, örtük biçimde kırılan bir öz saygıyı maskeler. Böyle bir liderin büyüklüğünü veya "ilkler" koleksiyonlarını tehdit eden herhangi bir şey, utancı tetikler ve bu da ona karşı koymak için olağandışı kararlara yol açabilir (Akhtar, 1992; Kernberg, 1975, 1976; Volkan ve Ast, 1994).

Bir cam balonun içindeki büyüklenmeci kendilik

Arnold Modell (1975) narsisistik kişiliğe sahip kişilerdeki koza düşlemlerine değinmiştir. Bu tür düşlemlerde hastalar "kozalarda" yalnız yaşarlar. Kendi pratiğinde narsisistik kişilikli tipik hastaların bir cam balonun içinde yaşama düşlemleri olduğunu belirtmiştim (Volkan, 1979b, 2010). Cam balon benzetmesinin daha kullanışlı olduğunu düşünüyorum; çünkü bu, balonun içindekinin dışarıdaki dünyayı sınırları ihlale uğramadan değerlendirmesine izin veren ve bu sayede hastanın tümgüçlülük ve kendi kendine yeterlilik duygusunu artıran şeffaf bir muhafazayı tanımlar. Narsisistik kişiliğe sahip hastalar kendileriyle aşırı meşgul olsalar da başkalarıyla da yoğun ilişkiler içindedirler; öteki onlara tapacak mı yoksa değersizleştirecek mi diye insanları cam balonlarından izlerler. Bu tür hastalar, ötekilere bilinçli ve bilinçdışı değerlendirmelerine göre tepki verirler ve dışarıda yalnız krallıklarına zarar verebilecek tehlikeli nesneler olup olmadığını hep bilmek isterler. En tehlikeli nesne, değersizleştirilmiş ama içselleştirme yoluyla büyüklenmeci benliği kirletebilen nesnedir. Cam balon, etkin bir bölme sağlamanın hizmetindedir.

Kendilerini (gerçekte, büyülenmeci kendiliklerini) “camın arkasında” tutmak, tipik durumlarda görülen kişilerarası ilişki türlerini de belirler. Cam gibi soğuk ve geçirimsiz bir malzeme, başkalarıyla etkileşime girerkenki sıcaklık eksikliğini temsil eder. Bu da soğuk bir anneye sahip olmuş olma olasılığını yansıtır. Hem bilinçli hem de bilinçdışı diğer anlamlar da genellikle cam balon düşleminde yoğunlaşır. Tipik bir anlam, hastanın bilinçdışında annesinin tek çocuğu olma ve onun tüm sevgisini alma arzusunu ifade eder. En derin düzeyde, cam balon, hastanın idealize edilmiş temsilinin bulunduğu ve diğer kardeşlerin girmesini yasaklayan anne rahmi düşlemini temsil eder.

Hastalarımın biri kendini, tam da bu sözcükleri kullanarak, camın altında güzel bir çiçek olarak tanımlıyordu (Volkan, 2010). Ancak “cam balon” daha ziyade simgelerle ortaya çıkar; örneğin, kendisini sık sık Cuma'sı olmayan bir Robinson Crusoe olarak hayal eden kişinin durumunda olduğu gibi. Hasta kendisinin tümgüçlü olduğuna inandığı için Cuma'nın etrafta olmasına gerek yoktu; Juan Fernandez Adası'nı çevreleyen deniz, bir “cam balon” işlevi görüyordu.

Aşağıdaki örnek, kırklı yaşlarının başında cam balon düşlemini gerçekleştirmiş bir analizana örnektir. Analizi sırasında, tedavi büyülenmeci benliğine dokunmaya başlayınca endişelendi. Bu noktada, Florida'daki Disney World'de isteyen müşterilerin kiralayabileceği, suya daldırabileceği ve sualtı ortamını camdan izlemek için kullanabileceği “tek kişilik bir denizaltı” hakkında bir habere rastladı. Hasta kendi kendine yeterliliğini ve kimseye ihtiyacı olmadığı yanılmasını desteklemek üzere Florida'ya uçup tek kişilik bir denizaltı kiralamak, derine dalmak ve denizdeki balıklara ve diğer şeylere camın ardından bakmak gereksinimi duydu. Daha sonraları bu geziyi tekrarladı.

Narsisistik kişiliğe sahip bireyler bazen psikanalistin divanında cam balon düşlemlerini devreye sokarlar, öyle ki seanslar sırasında psikanalist sözlerinin bir kalkana çarptığını ve hastanın zihnine girmediğini hissedebilir. Hasta cam kalkanı indirene kadar analistin buna tahammül etmesi gerekir.

Şimdi, tarihi bir arenada bir “cam balon”un yaratılış aşamalarını göstermek istiyorum.

Adolf Hitler'in Etrafında Yaratılan “Cam Balon”

Yahudi Soykırımı için emirleri veren adamın zihnini anlamak için birçok girişimde bulunuldu ve akademisyenler, Hitler'in kişiliğinin oluşumu üzerindeki çeşitli olası psikolojik etkileri gözden geçirdiler (Volkan, Ast ve Greer, 2002). Hitler ve Nazi Almanyası hakkında çok şey bilindiği için, Hitler'in bir psikobiyoğrafisini sunmaya çalışmayacağım. Sadece *Kavgam (Mein Kampf)* (1927) gibi yazılarına yansıyan kişilik örüntülerine değineceğim. Bildiğimiz şey, onun ideolojisinin, propagandasının ve faaliyetlerinin iki topluluk yaratmayı amaçladığıdır: Birincisi, sert, büyükenmeci, üstün ve güçlü olması gereken Naziler; ikincisi, Yahudiler, Romanlar ve alt-insan, hatta insansayılmayan diğerleri. Sadece ikinci grubun yok edilmesi gerektiği düşüncesi bile, bizi Hitler'in kişiliğinin habis narsisizmin iç örgütlenmesine çok uygun olduğu sonucuna götürür.

Hitler'in özellikle yetenekli bir işbirlikçisi vardı: 1928'de Nazi propagandasının başına atadığı ve Üçüncü Krallığın Propaganda ve Halk Aydınlanması (Propaganda und Volksaufklärung) Bakanı olduğu sırada “Führer efsanesini” yaratmasıyla tanınan Joseph Göbbels. 1940 yılında Naziler tarafından tutuklanan ve sonraki beş yılını Nazi hapishanelerinde geçiren Avusturyalı tarihçi Victor Reimann, “Hitler/Göbbels kombinasyonu dünya

tarhinde belki de benzersizdir” (1976, s. 2) gözlemine yapmıştı. Göbbels, Führer hakkında şaka yapılmasını yasakladı ve Hitler'in kişisel zayıflıklarını gizlemeye çalıştı: Hitler'in yeniyetme bir sanatçı olduğu günlerden kalma çizimleri ve suluboyaları, hiç kimşenin Hitler'in sanatçılığını eleştirmesine fırsat vermemek amacıyla toplattı. Göbbels, Propaganda Bakanlığı'nın izni olmadan Hitler'in *Kavgam*'ından alıntıların kullanılmasını bile yasakladı. “Führer” unvanının kullanılmasını zorunlu hale getirdi ve “*Heil Hitler*” selamını icat etti.

Göbbels, Hitler'in büyüklenmeci benliğini muhafaza edebildiği ve Nazi gaddarlıkları ile kirlenmemiş, hatta onlardan izole kalabileceği ve böylece gün ışığına çıkan herhangi bir vahşetten ötekilerin suçlanabileceği “cam balonun” mimarıydı. “Ah Führer'in de bundan haberi olsaydı, ifadesi Naziler arasında bir alay konusu haline gelmişti” (Reimann, 1976, s. 6). Hitler'in “cam balonunda” iyiliksever bir tanrı olarak imajı, 1919 Versay Antlaşması ile hem maddi hem de duygusal olarak aşağılanmış olan Almanlara sunuluyordu.

Psikanalist Water Langer (1972), Alman basınında çıkan “[Hitler] konuşurken, Tanrı'nın mantosunun odanın içinde hışırdadığı işitiliyordu” kabilinden yazılara dikkat çeker. Bir Alman kilise cemaati daha da ileri giderek, “Hitler'in sözü Tanrı'nın yasasıdır, onu temsil eden kararnameler ve yasalar ilahi otoriteye sahiptir” diyen bir karar bile çıkardı” (Langer, 1972, s. 64). Parti, Hristiyan inançlarını açıkça yankılayan bir akideyi benimsemişti: “Hepimiz bu dünyada Führer'imiz Adolf Hitler'e inanıyoruz ve Nasyonal Sosyalizmin ülkemize kurtuluş getiren tek inanç olduğunu kabul ediyoruz” (Langer, 1972). s. 64). Eylül 1937'deki Nürnberg mitinginde, Hitler'in dev bir fotoğrafının altındaki yazıda, Yuhanna İncili'nin açılış dizesi

“Başlangıçta Söz vardı...” yazıyordu. Bir defasında da Berlin’deki Unter den Linden caddesi üzerindeki büyük sanat galerilerinin hepsinin vitrinlerinde Hitler’i başında bir haleyle gösteren portre fotoğrafları boy gösterdi (Langer, 1972, s. 64).

Demokratik ülkelerdekiler de dahil olmak üzere diğer siyasi liderler de bazen “yanaşmalara” veya liderin etrafında bir “cam balon” işlevi görmek üzere konuşulmayan görevler verilmiş özel insanlara ihtiyaç duyarlar. Bu tür “yanaşmalar” veya özel insanlar, liderin büyülenmeci benliğinin güvenli ve aşılmaz olmasını garantilerler. “Nixon Yöntemi” Başkanlık olarak bilinen şey, bir “cam balon” sendromunu yansıtıyordu. Nixon’ın maiyetindeki bazı kişiler, örneğin H. Robert Haldeman ve John Ehrlichman, Nixon’ın mutlak bir yalıtılmışlık ihtiyacına yanıt olarak gerçek siyasi görevlerinin çok ötesinde işlevler üstlendiler. Bu insanların liderin yalnız içsel krallığını çevreleyen “Berlin Duvarı” olarak adlandırılmalarına şaşmamalı.

Donald Trump’ın etrafındaki birkaç kişiyi kovmasının, “cam balonunu” işlevsel tutma çabasıyla ilgisi olup olmadığını sorabiliriz. Duvar inşa etme takıntısının bir “cam balon” düşlemleriyle bağlantılı olup olmadığını da sorabiliriz.

Dilsel Özellikler ve Gerçekliğin Bulandırılması

Charlottesville Psikanalitik Çalışma Grubu’ndaki analistler tarafından tedavi edilen narsisistik kişiliğe sahip bireyler, ötekileri kendilerine hayran olan ve olmayanlar şeklinde ikiye ayırıyorlardı. İlk gruptakileri takıntılı biçimde “şahane”, “inanılmaz”, “müthiş” veya “mükemmel” gibi kelimeler kullanarak tanımlarken, ikinci gruptakileri “sahte”, “abartılı”, “aptal” veya “cahil” buluyorlardı. Hastalarımız gerçek ya da hayal ürünü zaferler biriktirerek sıradanlığı ortadan kaldırmaya çalışıyorlardı.

Büyüklenmeciliği korumak için yalan söylemek onlar için “normal” bir davranış örüntüsüydü.

Donald Trump'ın *tweet*lerinde ve konuşmalarında (özellikle onun okuması için daha önce bir metin yazarı tarafından hazırlanmış olmayanlarda) özdeş bazı dil özelliklerini fark etmenin, birçok Amerikalının onu abartılı narsistik biri olarak düşüncesine yol açtığına inanıyorum. Bir haberde günde ortalama yirmi üç yalan söylediği ifade ediliyordu.

Duygular

Narsistik kişiliğe sahip bireyler haset, açgözlülük ve hiddete eğilimlidirler; bunlar üstü örtük olan aç kendilikle ilişkilendirilen duygulardır ve aynı zamanda büyüklenmeci benliğe yönelik tehditlerle de ilişkilidirler. Sanki aslında onların hak ettiklerini çalmışlar gibi, daha fazla ösıygyıya veya maddiyata sahip ötekilere haset ederler. Bu hastalar ayrıca kendi büyüklenmeci kendilikleri tehdit edildiğinde başkalarına karşı hiddet duyarlar. “Rakiplerinin” üstün güce, güzelliğe veya zekaya sahip olabileceği gerçeğini kolayca inkâr edemezler ve kaçamazlarsa, paranoya benzeri bir düşünce geliştirebilirler veya utanç ve aşılanma hissedebilirler.

Ek olarak, narsistik kişiliğe sahip bireyler, belirli duyguları tam olarak geliştiremez veya ifade edemezler. Böyle bir kişiliğe sahip hasta divandayken psikanalist buna tanık olacaktır. Bu tür hastaların göstermeyecekleri duyguların başında üzüntü, pişmanlık ve minnet gelir. Bunlar, başkalarını önemsemek, onlara güvenmek ve onları değersizleştirmek istememekle ilgili duygulardır. Büyüklenmeci kendiliklerine tutunan hastalar bu tür duyguları kullanmazlar. Birçok kişi, ortalığı yıkıp geçiren kasırgadan

sonra Porto Riko'daki insanlara kâğıt havlu attığında Donald Trump'ın hiçbir üzüntü ve eşduyum duymadığını algılamışlardı.

Baklava Metaforu

2004'te narsisistik liderlerin kişiliklerinin içsel haritasını ve onları onarıcı, yıkıcı veya her ikisini birden sergileyen insanlar haline getiren süreçlerin psikodinamiklerini göstermek için bir tepsi baklava metaforunu ortaya atmıştım (Volkan, 2004). Tepsiyi masaya koyarken masadaki sirke şişesinin devrilip bir parça sirkenin baklavanın küçük bir kısmına döküldüğünü düşünelim. Baklavanın yenilebilir ve büyük kısmını korumak için tadı bozulmuş olan dilimleri tepsinin kenarına iteriz. Büyük, yenilebilir parça, narsisistik liderin büyüklenmeci benliğini simgeliyor; daha küçük, sirkeyle tadı bozulmuş parça, bireyin değersizleşmiş kendilik ve nesne imgelerini (aç kendilik) temsil eder. Narsisistik kişiliğe sahip kişiler, kendilerinin şişirilmiş, büyüklenmeci yanlarını, değersizleştirilmiş, aşağılanmış yönleriyle bütünleştiremedikleri için, “iyi” parçanın “bozulmuş” parçaya dokunmaması (bölünme) elzem hale gelir.

Narsisistik kişiliğe sahip bir siyasi lider, siyasi karar verme sürecine, lider-takipçileri veya lider-“düşmanları” etkileşimlerine ve tarihsel süreçlere yansiyacak şekilde, bozulmuş baklava dilimiyle başa çıkmak üzere çeşitli benlik ödevleri oluşturur. Bozulmuş baklava parçasını belli bir tarzda ele almak, narsisistik bir lideri “onarıcı” yapar. Baklava metaforumuza dönersek, onarıcı lider, sirke dökülmüş kısmı silmeye veya onu tatlandırmaya ve bozulmamış parçayla aynı tabakta kalmasına ve belki de ona dokunmasına izin verecek kadar iyileştirmeye çalışır. Böyle bir lider, takipçilerinin, kendi parlayan kendilik imgesini yansıtmalarını ve onun üstünlüğünün uzantıları olmak üzere hayal edilen

ve umulan yüksek düzeyde bir işlevsellik elde etmelerini ister. Onarıcı bir narsisistik liderin zıttı, bozulmuş baklava dilimini yok etmeye kararlı olandır. Bu yıkıcı lider için, bozuk baklava dilimini aynı tabaktaki iyi kısımdan daha uzağa itmek, hatta başka bir tabağa “dışsallaştırmak” yeterli olmayabilir. Bozulmuş dilim yok edilmelidir.

Modern Türkiye'nin kurucusu Kemal Atatürk kendini diğer insanlardan üstün görüyordu ve takipçileri de onu öyle algıladılar. Bununla birlikte, üstün kalmak amacıyla değersizleştirmek veya yok etmek üzere hayali düşmanlar veya alt gruplar arayışına girmişti. Narsisizmi kendini oldukça farklı bir şekilde ifade etmişti:

Ben, bu kadar yıllık yüksek öğrenim gördükten, sosyal ve uygar hayatı inceledikten sonra neden halk seviyesine ineyim? Onları kendi seviyeme çıkarırım. Ben onlar gibi değil, onlar benim gibi olsunlar. (Aydemir, 1969, s. 482)

Atatürk, onarıcı liderlerin en iyi örneklerinden biridir.

Adolf Hitler'e geri dönelim. Onun bile bazı onarıcı nitelikler gösterdiğini varsayabiliriz. Nazilerin kendileri, Judith Stern'in terimleriyle, Hitler'i taklit ederek “küçük tanrılar” haline getirildiler (Stern, 2001). Bir anlamda Hitler, takipçilerinin özgüvenini artırmaya çalıştı. Ancak, habis bir narsisist olarak, bu onarıcı faaliyet ancak insanlık dışılaştırılmış ve yok edilmiş diğer grupların pahasına gerçekleşebilirdi. “Küçük tanrılar” haline getirilen bu takipçilere aslında kişisel “özgürlükleri” verilmedi, ancak liderin “cam balonunu” pekiştirmek için kullanıldılar.

SON SÖZLER

Her okul çocuğu, bir yüzyılın 100 yıl sürdüğünü bilir, ancak her yüzyılın ne zaman başlayıp ne zaman bittiği tamamen başka bir konudur. İster 1789'dan, ya da 1815'ten 1914'e, ister 1950'ye kadar, on dokuzuncu ve yirminci yüzyılları Milliyetçilik Çağı başlığı altında tek bir zaman diliminde birleştirmek üzere argümanlar vardır. Veya sınırları ne olursa olsun, on dokuzuncu yüzyılımıza Milliyetçilik Çağı: I. Kısım ve yirminci yüzyıla da Milliyetçilik Çağı: II. Kısım adlarını verebiliriz. Yirmi birinci yüzyıl için, nereden başlamak isterseniz, örneğin İngiliz, Fransız ve Hollanda imparatorluklarının gerilemesinden veya Sovyetler Birliği'nin çöküşünden başlayıp istediğiniz yere kadar gelelim; ırkçılığın güçlü bir varlık göstermeye başladığını, çağımızın merhum tarihçi dostum ve birlikte dört ortak kitap yazdığımız Norman Itzkowitz'in Etnisite Çağı dediği şeye evrildiğini görebiliriz. Itzkowitz, etnisitenin halklar arasındaki ilişkilerde ille de öldürücü bir unsur olarak ortaya çıktığını söylemek istemiyordu. Tarihsel durumların ortaya çıkmasında etnisitenin oynadığı role dair önemli örnekler bulmak için tarihte çok gerilere gitmemize gerek yok. Oliver Cromwell'in İrlanda'yı fethinde etnisitenin rolünü tanımamak kesinlikle yanlış olur ve bu etnik çatışmanın Yeni Dünya'daki müteakip etkisini görmemek de aynı derecede yanlıştır. Amerika'da ilk İngiliz yerleşiminin kurulmasında kilit rolü olan John Smith gibi önde gelen sömürgecilerin çoğu için İrlanda'nın fethi ateşten gömlek olmuştu. O etnik çatışmadan aldıkları

dersleri de beraberlerinde getirdiler. Onlara göre, yerli halklar genellikle başka kılıklara bürünmüş İrlandalılarıdır.

Bu kitapta, iletişim ve seyahat teknolojilerindeki inanılmaz gelişmelere, DNA testlerine, robotlara, ulusal sınırların ötesine uzanan ve sürekli genişleyen finansal piyasalara, gönüllü ve zorunlu göçe, sığınmacı krizlerine, teröre ve *tweet*lerin propaganda ve diplomasi için kullanılmasına atıflarda bulundum. Bu olaylar mecazi “şimdi kimiz?” sorusunun küreselleşmesine katkıda bulundular. Artık bir “Biz şimdi kimiz uygarlığı”na dönüştüğümüzü öne sürdüm. Onu gömme çabalarına rağmen, büyük grup kimliği (kesinlikle etnik kimlik, ama aynı zamanda ulusal, dinî ve ideolojik kimlikler) hep vardı, hâlâ var ve öngörülebilir gelecekte de var olmaya devam edecek.

Avrupa'da odak noktasının “beraberlik” olduğu Mayıs 2006'ya dönelim. 25 Mayıs'ta Macaristan'ın Budapeşte kentindeki Avrupa Kültürlerarası Grup Analizi Derneği'nde (EATGA) bir açılış konuşması yaptım. Bu toplantının düzenleyicilerinde, büyük grup kimliğinin Ötekinin büyük grup kimliğiyle karşı karşıya geldiğinde gücünü gösterdiği, benim “deney” dediğim şey vardı. Bu toplantıya, halihazırda Avrupa Birliği'nin (AB) tam üyesi olan Macaristan, Avusturya, Birleşik Krallık, İtalya ve Fransa gibi çeşitli Avrupa ülkelerinden ve ayrıca o zamanlar AB'nin tam üyesi olmak isteyen Romanya Hırvatistan, Sırbistan gibi Doğu Avrupa ülkelerinden katılımcılar gelmişti.

Katılımcılar onar kişilik gruplara ayrıldı ve AB'ye dair kendi algılarını ve ülkelerinin AB'ye katkılarını anlatmaları ödevi verildi. Başka bir deyişle, her küçük grubun üyelerinin ödevi kendi büyük grubunun doğrudan veya dolaylı sözcüsü olmalarıydı. Her küçük gruba bir lider atandı. Bu toplantı için resmi olarak

kabul edilen dil İngilizce idi. Gözlemlediğim küçük bir grubun katılımcıları, ruh sağlığı alanında tanınmış uzmanlardı.

AB'nin harikaliğine ve birçok büyük grup kimliği için ortak ve idealize edilmiş bir şemsiye sağlama misyonuna atıfta bulunarak başladılar. On beş-yirmi dakika geçmeden, “Ötekilik” her katılımcının birincil büyük grup kimliğine karşı bir tehdit olarak algılanmaya başladı ve duygular alevlendi. İlk olarak, bir katılımcı İngilizce olarak Avrupa Birliği çatısı altında tüm dillere eşit önem ve saygı gösterilmesi gerektiğini belirttiikten sonra Fransızca konuşmaya başladı. Sıradaki katılımcı İtalyanca konuştu ve kargaşa çıktı.

Şu sıralarda, büyük grup kimliği çatışmalarının çoğuna dair derinlemesine bilgi sahibi değilim. Özellikle son yirmi yıldır yazlarımı adada geçirdiğim için Kıbrıs'taki bitimsiz gibi duran etnik sorunlara çok aşinayım. Gürcistan Cumhuriyeti'nin ayrılıkçı Güney Osetya ve Abhazya eyaletleriyle ve Rusya ile olan büyük grup kimliği sorunlarını yakından takip ediyorum çünkü Zihin ve İnsan Araştırmaları Merkezi'nin diğer üyeleriyle birlikte birçok kez Gürcistan Cumhuriyeti'ne gittim. Etkileşim (CSMHI) 1998'den 2002'ye kadar sürdü ve o zamandan beri Gürcü arkadaşlarımla iletişim halindeyim. 2009'dan 2012'ye kadar Türkiye'de Türkler ve Kürtler arasında bir dizi gayriresmi diyalog yürüttüm. Her görüşmeden sonra o dönem Türkiye'nin Cumhurbaşkanı olan Abdullah Gül ile görüştim. Bugün Türkiye'deki sözde “Kürt sorunu” haberlerini üzüntüyle izliyorum. Bu kitapta, Pitcairn Adası'ndaki sorunlara çözüm bulma konusundaki beklenmedik katılımımı anlattım. Uluslararası Diyalog Girişimi'nin (IDI) başkanı Gerard Fromm ve ben ve IDI'nin diğer iki üyesi eğitim seminerleri vermeye başlamamızdan sonra, katılımcılardan başka büyük grup kimliği sorunlarının ve

trajedilerin ayrıntılarını öğrendim; örneğin Güney Sudan’da olup bitenler gibi.

Bugün Brexit’le, Birleşik Krallık Avrupa Birliği’nden ayrılıyor. “Grexit” tartışmaları sürüyor. Avrupa’da İspanya’da ve 25 Eylül 2017’de Irak Kürdistan’ı için yapılan bağımsızlık referandumunun ortaya koyduğu gibi dünyanın diğer birçok yerinde çeşit çeşit büyük grup kimliği sorunları yaşanıyor.

Büyük grup psikolojisinin psikanaliz enstitülerinde zorunlu bir ders haline geleceğini umuyorum. Psikanalistlerin ülke ve dünya meselelerinde ciddi söz sahibi olabilmeleri için geniş grup psikolojisini ayrı bir başlık altında, kendi başına bir alan olarak incelemeleri ve geliştirmeleri bir zorunluluk. Ayrıca, resmi diplomasi camiasının büyük grup psikolojisinin katkılarının daha barışçıl bir dünyaya evrilmek üzere ne kadar yararlı olabileceğini fark etmelerini diliyorum.

EK: COVID-19, PSİKANALİZ VE BÜYÜK GRUP PSİKOLOJİSİ

Donald Trump'ın 11-12 Ağustos 2017'de Charlottesville, Virginia'da meydana gelen olaylarla ilgili açıklamaları beni bu kitabı yazmaya yöneltti. Bu sözler toplumsal bölünme için bir hazırlık olarak algılandı. Bu tür bölünmelerin nedenlerinin incelenmesi, 2019 yazında Kuzey Kıbrıs'tayken yazdığım bu kitabın odak noktası oldu.

Başkan Donald Trump'ın görevden azli kararı 18 Aralık 2019'da verildi. Amerika Birleşik Devletleri Temsilciler Meclisi, görevi kötüye kullanma ve Kongre'yi engelleme suçlamalarıyla ilgili görevden alınma maddelerini onayladı. Senato, 5 Şubat 2020'deki azil davası sonunda Donald Trump'ı beraat ettirdi. Neredeyse oybirliğiyle siyasi parti çizgisinde de beraat etti. Amerika Birleşik Devletleri'nde derinleşen siyasi bölünmeye tanık olduk. Bu dönemde Donald Trump, kişilik örgütlenmesinin karakterini bir kez daha yansıttı.

Kitabın son düzenlemesi devam ederken, küresel COVID-19 salgını insanlık için beklenmedik bir “düşman” haline geldi. Mart 2020'nin ilk haftasında Litvanya Dışişleri Bakanlığı'nın konuğu olarak Vilnius'taydım. Litvanya'nın Sovyetler Birliği'nden ayrılmasının otuzuncu yıldönümü kutlamalarının bir parçası olan uluslararası bir toplantıya katıldım. Virginia Üniversitesi Zihin ve İnsan Etkileşimleri Çalışmaları Merkezi'nden (CSMHI) disiplinlerarası ekibim ve ben ilk olarak 1992 yılının nisan ayında Litvanya'ya gitmiştik. O sırada, Litvanya

hükümetinin temsilcileriyle görüşmüş ve ardından Litvanya, Letonya, Estonya ve Sovyetler Birliği'nden katılımcılarla bir toplantıda kolaylaştırıcılık yapmıştık. Bu, Baltık ülkelerinde, çoğunlukla Estonya'da yedi yıllık çalışmamızın başlangıcıydı. Barışçıl bir şekilde bağımsızlıklarını geri kazanma çabalarında Baltık devletlerine yardım ve destek sağlamaya çalıştık. Mart 2020 yaklaşırken özellikle seyahat yoluyla korona virüsüne yakalanma tehlikesinin farkındaydım. Ancak Litvanya ve diğer Baltık Devletleri'ndeki çalışmalarımızla ilgili anılar, bu tehlikeyi göz ardı etmeme neden oldu. Devlet destekli bu toplantıya katılmak istedim. Toplantıyı düzenleyenlerin bu toplantının “diplomasi ve psikanaliz arasında bir evlilik” olmasını istemeleri beni de heyecanlandırmıştı.

Litvanya eski Cumhurbaşkanı Valdas Adamkus tarafından açılan toplantıya Litvanya'nın yanı sıra diğer ülkelerden tanınmış akademisyenler, diplomatlar ve sanatçılar katıldılar. Litvanyalılar, sindirilmemiş Sovyet geçmişlerinin bireysel ve toplumsal travmalarını hatırladılar. Devam eden Rusya korkularını kolayca duyabiliyordum. Bu toplantı aynı zamanda Litvanya'ya 1941'de Litvanyalı Yahudilere ne olduğunu incelemesi için bir kapı açtı. O dönemde Litvanya'da yaklaşık 250.000 Yahudi vardı, toplam nüfusun %10'u. Alman işgali sırasında bunların 206.800'ü Naziler ve Litvanyalı işbirlikçiler tarafından öldürülmüştü.

Ben Litvanya'dayken toplantıda, pazarlarda ve sokaklarda insanların zihninde sosyal mesafe inkâr ediliyor gibiydi. Amerika Birleşik Devletleri'ne dönerken uçak değiştirmem gerekti ve Amsterdam Uluslararası Havalimanı'nda dört saat beklemek zorunda kaldım. Bu kalabalık ortamda artık inkâr düzeneğim devre dışı kalmıştı. Amerika Birleşik Devletleri'ne geldikten

sonra, ilk on dört gün herhangi bir COVID-19 semptomum olup olmadığını kontrol ettiğimi fark ettim. Ardından korona virüs pandemisinin bireyler ve büyük gruplar üzerindeki etkisine dair gözlemlerimi biriktirmeye başladım.

COVID-19'un yayılmasından sonra, Uluslararası Psikanaliz Birliği (IPA) ve diğer psikanaliz dernekleri, telefon veya çevrimiçi teknolojilerden yararlanarak uzaktan tedavi için kılavuzlar geliştirdiler. Şu anda, farklı ülkelerdeki dokuz genç psikanaliste süpervizyon veriyorum. Tedavi ettikleri on altı hastanın yaşam öykülerini ve iç dünyalarını ayrıntılı olarak biliyorum. Bazı hastalar evlerindeki divana yatmaya başladılar. Analisti sadece internet üzerinden seanslarının başında ve sonunda görüyorlar ve terapötik seansın geri kalanında görüntüyü kapayarak analistle konuşuyor ve onu dinliyorlar.

Gözlenebilir inkâr, korku, kaygı ve yıkıcı acının ardındaki virüs pandemisinin bireyler üzerindeki ilk etkisine ilişkin ayrıntılı örnekler vermek bu kitabın kapsamı dışındadır. Sadece on altı analizanın pandemiye ve psikanalistlerinden sosyal mesafeye nasıl tepki verdiğine dair bazı gözlemlerimi paylaşmak istiyorum. Bilinçli ve bilinçdışı olarak çocukluklarındaki kayıplara, yeniden deneyimledikleri kaygılara ve bu kayıplarla bağlantılı eski savunma düzeneklerine ve düşlemlerine geri döndüler.

Beş orta yaşlı hasta, çevrelerinde ve şehirlerindeki yaşlı insanlara karşı açık bir öfke dile getirdiler. Bu beş kişi erken çocuklukları boyunca iyi bir ebeveynlik görmemişlerdi. Ebeveynlerine karşı duydukları öfke nedeniyle açık ve gizli suçluluk duyguları yaşamışlardı. Analizleri sırasında cinai düşlemlerini su yüzüne çıkarmakta zorlanıyorlardı. Artık gerçek katil olmayacakları için ebeveyn figürlerini temsil eden yaşlı insanlara karşı öldürücü öfkelerini açıkça ifade

edebileceklerdi, ne de olsa katil COVID-19 olacaktı. O zaman kendilerini suçlu hissetmekten kurtulurlardı.

Ayrıca, bir bireyin refahına yönelik büyük bir ortak tehdidin, bu bireyin büyük grup geçmişiyle nasıl bağlantı kurabileceğini de gözlemledim. Otuzlarının başındaki bir adam, COVID-19 pandemi haline geldiğinde dört yıldır analizdeydi. O ve ataları, Holokost'tan doğrudan etkilenmedikleri bir ülkedeki oldukça küçük bir Yahudi topluluğundandılar. Analisti ile yaptıkları ilk uzaktan seans sırasında, Anne Frank ile olan özdeşleşmesine atıfta bulunarak saatini doldurdu. Analistin ofisine gelemeyince, Anne Frank'ın yaptığı gibi saklanmak zorunda kaldığını hissetmişti. Evde de sürekli İsrail'deki virüs durumuyla ilgili haberlerle meşgul oluyordu.

Psikanalistlerin kendileri, bir yandan ofislerinde veya başka bir özel yerde yalnız kalarak bilgisayar aracılığıyla analizanlarıyla çalışmaya devam ederken diğer yandan kendi yalnızlıkları için destek aramaya başladılar. Örneğin, bir psikanalist balkonunda iki güvercin fark etti. Onları beslemeye başladı. Sonra onlar için bir yuva yaptı ve balkona açılan kapısını açık tutmaya başladı. İki hafta içinde bu iki kuş onun ofisine girmeye başladı ve o uzaktan psikanaliz yürütürken psikanalistin masasında kuş yemi yemeye başladılar. Şunu da eklemeliyim ki hastalarından biri evde aile üyelerinden uzakta seansı için bir divanda yatarken kedisini sımsıkı tutmaya başlamıştı. Ayrıca süpervizör olarak, süpervizyon verdiğim analistler için kaygısız, sabit bir nesne olarak kalmamın ne kadar önemli olduğunu ve çok dikkatli olmam gerektiğini anladım.

Şimdi COVID-19 pandemisine verilen ilk toplumsal/politik tepkilere bakalım. Koronavirüs haber güncellemelerini dinledikçe, bunların bu kitapta ele alınan temalarla nasıl bağlantılı

olduğunu anlıyorum. Sınır psikolojisi, toplumsal bölünmeler, ırkçı tutumlar ve siyasi liderlerden beklentiler, tıbbi, ekonomik ve diğer gerçekçi konularla birlikte nasıl büyük grupların birincil meşguliyeti haline geliverdi. Bunu, farklı türdeki büyük ortak felaketlere kısaca bakarak inceleyelim.

Bazı büyük travmalar depremler, tropik fırtınalar, seller, orman yangınları, volkanik patlamalar ve diğer doğal sebeplerden kaynaklanır. Doğa öfkesini gösterdiğinde ve insanlar acı çektiğinde, etkilenenler nihayetinde olayı kader veya Tanrı'nın iradesi olarak kabul etme eğilimindedir. İnsan elinden çıkma kaza meydana gelen felaketlerin ardından hayatta kalanlar, dikkatsizlikleri için az sayıda kişiyi suçlarlar. Hem doğal hem de kaza sonucu oluşan felaketler (atmosfere tonlarca radyoaktif toz saçan 1986 Çernobil kazası gibi olmadığı sürece) genellikle etnik, ulusal veya dinî sınır konularını aklımıza getirmez. Bazen, ABD'de John F. Kennedy, İsrail'de Yitzhak Rabin, İsveç'te Olof Palme, Gürcistan Cumhuriyeti'nde Giorgi Chanturia ve Lübnan'da Rafik el-Hariri gibi büyük grubun üyeleri için bir “aktarım figürünün” suikasti, travmatik toplumsal tepkiler doğurur. Suikastçi ve öldürülen lider aynı büyük grup kimliğine ait olduğunda, sınır psikolojisi üzerinde hiçbir etkisi yoktur.

Diğer büyük travmalar, etnik, ulusal, dinî ve politik ideolojik çatışmalar, ırkçılık, terörizm, savaşlar ve soykırımlar gibi bir düşman grubun kasıtlı eylemlerinden kaynaklanmaktadır. Bu kitabın başlarında, yalnızca Öteki'nin elinden oluşan bazı büyük travmaların seçilmiş bir travma olarak gelişebileceğini yazmıştım. Bununla birlikte, Öteki tarafından kasıtlı olarak teşvik edilen tüm sosyal travmalar, ortaya çıkar çıkmaz geniş grup kimliği sorunlarını ve sınır psikolojisini alevlendirir. Metaforik

büyük grup çadırının bezinin korunması ve bakımı, ortak bir meşguliyet haline gelir.

Sekizinci Bölüm'de, Dünya'ya gelen ve farklı ırklardan, etnik ve dinsel kökenlerden insanları ortak bir düşmana karşı bir araya gelmeye zorlayan Marslılara dair bir düşlemi yazdım. Görünmez bir düşman olarak COVID-19, Mars'tan gelmedi. Ama hayali Marslılar gibi tüm insanları tehdit ediyor: yaşlılar, gençler, zenginler, fakirler, ünlüler ve sığınmacılar. Bu tehdit, hemen ülkeler ve aynı ülke içindeki bazı yerler arasındaki fiziksel sınırların korunması ihtiyacını doğurdu. Her büyük grubun kendini koruması gerektiği için bu, beklenen ve gerçekçi bir gelişmeydi. Ancak bu gelişme, lider-takipçi psikolojisi, büyük grup kimliği ve politik temalarla bağlantılı hale geldi. Donald Trump'ın “Çin virüsü” terimini kullanması buna bir örnektir. Fiziksel sınırlara ve sosyal mesafeye artan ilgi, aynı ülke içinde, örneğin yaşlılar ve gençler ve beyazlar ve Asya kökenli kişiler arasında olduğu gibi, toplumsal bölünmeler ve ırkçı tutumlar da yarattı.

İlginç bir şekilde, inanılmaz iletişim teknolojisi, fiziksel sınırlarda artan psikolojik “delikler” yaratmaya başladı. Örneğin, birçok ülkede tanıştığım ve normal zamanlarda benimle iletişim halinde olmayan kişilerden e-postalar almaya başladım. Aynı “düşmanı” paylaşmanın bizi yeniden bir araya getirdiğini hissettirdi. Çin'den ruh sağlığı çalışanlarına sosyal travma, kayıp ve yas üzerine bir Zoom semineri verme daveti aldım. Bunu 3 Nisan 2020'de isteyerek yaptım. 8.000 kişinin beni dinlediği bilgisi verildi. Seminerim sona erdiğinde dinleyicilerden sorular alacak zaman vardı. Bana sordukları ilk sorunun tıbbi bir soru olmadığını fark ettim. Donald Trump'ın neden COVID-19'u “Çin virüsü” olarak adlandırdığını bilmek istediler. Büyük grup kimliği endişesinin öne çıkan bir endişe olduğunu fark ettim.

Altıncı Bölüm'de, Uluslararası Diyalog Girişimi (IDI) toplantılarının benim için nasıl bir sembol haline geldiğini, psikolojik olarak bilgilendirilmiş diyalogların birbirleri hakkındaki irrasyonel görüşleri ortadan kaldırmada ve farklı geniş grup kimliklerine sahip insanlar arasında tefekkürlü bir iletişim alanı açmadaki önemini göstererek yazdım. 5 Nisan 2020'de IDI üyeleri, IDI Başkanı Gerard Fromm liderliğinde telekomünikasyon aracılığıyla ilk uzaktan toplantımızı gerçekleştirdik. Filistinli üyemiz teknik sorunlardan dolayı aramıza katılamadı. Yedi farklı ülkeden diğer yirmi iki üye kişisel deneyimlerini, işle ilgili endişelerinin doğasını, yas sürecinin ve ritüellerin etkilerini ve yetkin olmayan otorite figürlerinin ihanetine karşı öfkelerini paylaştı. IDI'nin diğer üyelerini dinleyerek, bir kez daha büyük grup kimliği ve toplumsal bölünmeler (özellikle de örgütlü dinler tarafından desteklenenler) hakkındaki endişeleri fark ettim. Bazı yerel dinî liderler ve dinî kuruluşlar tarafından COVID-19'un tehlikesine ilişkin derin bir inkârın dünya çapında gerçekleştiğini anladık. İlk IDI telekomünikasyon toplantımızın ertesi günü, Gürcistan Cumhuriyeti'ndeki bir meslektaşımın haber aldım. Hükümetin Ortodoks Kilisesi'ne müdahale etmeye cesaret edememesinin siyasi nedenlerini anlattı. Kilise üyeleri ortak bir kâsedan şarap içmeye ve aynı haçı öpmeye devam ediyorlardı.

Donald Trump'ın 11-12 Ağustos 2017'de Charlottesville'deki olaylarla ilgili sözleri beni bu kitabı yazmaya yöneltmişti; şimdiki zamanda, Nisan 2020'de onun kullandığı dil kalıplarının ABD'de nasıl toplumsal bölünmeyi kışkırtmaya devam ettiğini fark ederek Ek'i bitireceğim. Trump'ın günlük virüs bilgilendirmelerinde “inanılmaz” ve “harika” gibi sözcükleri tekrar tekrar duyuyoruz. Bazen bir dakika içinde üç kez “inanılmaz”

diyor. Bu kelimeyle bağlantılı neredeyse tüm temaları, kendisinin ve takipçilerinin “büyüklüğüne” atıfta bulunuyor. Bu arada, hemen hemen her demeçte, onun üstünlük duygusunu sorgulayanları sözlü olarak değersizleştirmeye devam ediyor.

Bazı bilim insanları, 14. yüzyılda Avrupa'da zirveye ulaşan ve Avrasya ve Kuzey Afrika'da 75-200 milyon insanın ölümüne neden olan Kara Veba gibi, tarih boyunca yaşanan ölümcül belalara bakarak, Covid-19 pandemisi bittiğinde büyük sosyal, ekonomik ve teknolojik değişiklikler bekliyorlar. Bu “düşmanın” büyük grup psikolojisini ve uluslararası ilişkileri nasıl etkileyeceğini psikolojik açıdan değerlendirmek için beklememiz gerekecek.

16 Nisan 2020

- Abse, D. W., & Jessner, L. (1961). The psychodynamic aspect of leadership. *Daedalus*, 90: 693–710.
- Achen, C. H., & Snidal, D. (1989). Rational deterrence theory and comparative case studies. *World Politics*, 41: 143–169.
- Adams, M. V. (1996). *The Multicultural Imagination: "Race", Color, and the Unconscious*. London: Routledge.
- Ainslie, R. C., & Solyom, A. E. (1986). The replacement of fantasied oedipal child: A disruptive effect of sibling loss on the mother-child relationship. *Psychoanalytic Psychology*, 3: 257–268.
- Akhtar, S. (1992). *Broken Structures: Severe Personality Disorders and Their Treatment*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Akhtar, S. (1999). *Immigration and Identity: Turmoil, Treatment, Transformation*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Allison, G. T. (1971). *The Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. Boston, MA: Little Brown.
- Andrews, S. C., & Fenton, J. P. (2001). Archeology and the invisible man: the role of slavery in the production of wealth and social class in the Bluegrass region of Kentucky, 1820 to 1870. *World Archeology*, 33: 115.
- Anzieu, D. (1971). L'illusion groupale. *Nouvelle Revue de Psychanalyse*, 4: 73–93.
- Anzieu, D. (1984). *The Group and the Unconscious*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Apprey, M. (1996). Broken lines, public memory, absent memory: Jewish and African Americans coming to grips with racism. *Mind and Human Interaction*, 7: 139–149.
- Apprey, M. (1998). Reinventing the self in the face of received transgenerational hatred in the African American community. *Mind and Human Interaction*, 9: 30–37.

- Arıboğan, D. U. (2018). *Duvar: Tarih Geri Dönüyor* [Wall: History is Repeating]. Istanbul: İnkilap.
- Arnett, J. J. (2002). The psychology of globalization. *American Psychologist*, 37: 774–783.
- Atik, F. (2019). *A Psychoanalyst on His Own Couch: A Biography of Vamık Volkan and His Psychoanalytic and Psychopolitical Concepts*. London: Phoenix.
- Aydemir, Ş. S. (1969). *Tek Adam* [The Singular Man], Vol. 3. Istanbul: Remzi Kitabevi.
- Barner-Barry, C., & Rosenwein, R. (1985). *Psychological Perspectives of Politics*. Engelwood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Baysal, E., Indrak, K., Bozkurt, G., Berkalp, A., Aritkan, E., Old, J. M., Ioannou, P., Angastiniotis, M., Yuregir, G. T., Kılınç, Y., & Huisman, T. H. J. (1992). The β -thalassaemia mutations in the population of Cyprus. *British Journal of Haemathology*, 81: 607–609.
- Bernard, W. W., Ottenberg, P., & Redl, F. (1973). Dehumanization: A composite psychological defense in relation to modern war. In: N. Sanford & C. Comstock (Eds.), *Sanctions for Evil: Sources of Social Destructiveness* (pp. 102–124). San Francisco, CA Adams, M. V. (1996). *The Multicultural Imagination: "Race", Color, and the Unconscious*. London: Routledge: Jossey-Bass.
- Bloom, P. (2010). *How Pleasure Works: The New Science of Why We Like What We Like*. New York: W. W. Norton.
- Blos, P. (1962). *On Adolescence*. New York: Free Press.
- Blos, P. (1967). The second individuation process of adolescence. *Psychoanalytic Study of the Child*, 22: 162–186.
- Boyer, L. B. (1986). One man's need to have enemies: A psychoanalytic perspective. *Journal of Psychoanalytic Anthropology*, 9: 101–120.
- Brenner, I. (2014). *Dark Matters: Exploring the Realm of Psychic Devastation*. London: Karnac.
- Brenner, I. (Ed.) (2019). *The Handbook of Psychoanalytic Holocaust Studies: International Perspectives*. New York: Routledge.
- Brody, E. B. (1963). Color and identity conflict in young boys. *Psychiatry*, 26: 188–201.

- Burns, J. M. (1984). *The Power to Lead: Crises of the American Presidency*. New York: Simon & Schuster.
- Cain, A. C., & Cain, R. C. (1964). On replacing a child. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 3: 443–456.
- Cann, R. L., Stoneking, M., & Wilson, A. C. (1987). Mitochondrial DNA and human evolution. *Nature*, 3: 31–36.
- Cevik, A. (2003). Globalization and identity. In: S. Varvin & V. D. Volkan (Eds.), *Violence or Dialogue: Psychoanalytic Insights to Terror and Terrorism* (pp. 91–98). London: International Psychoanalysis Library.
- Chakotin, S. (1939). *The Rape of the Masses: The Psychology of Totalitarian Political Propaganda*. New York: Haskell House, 1971.
- Charles, C. V. (1942). Optimism and frustration in the American Negro. *Psychoanalytic Review*, 29: 270.
- Chasseguet-Smirgel, J. (1984). *The Ego Ideal*. New York: W. W. Norton.
- Dai, B. (1953). Some problems of personality development among Negro children. In: C. Kluckhohn & H. A. Murray (Eds.), *Personality in Nature, Society and Culture* (pp. 565–566). New York: Alfred A. Knopf.
- D'Antonio, M. (2016). *The Truth About Trump*. New York: St. Martin's Press.
- Davis, K. (2019). Digital archive traces admissions to country's first mental hospital for Blacks. *Psychiatric News*, 54(8): 10–12.
- Emde, R. (1991). Positive emotions for psychoanalytic theory: Surprises from infancy research and new directions. *Journal of the American Psychoanalytic Association* (Supplement) 39: 5–44.
- Erikson, E. H. (1956). The problem of ego identity. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 4: 56–121.
- Erikson, E. H. (1985). *Childhood and Society*. New York: W. W. Norton.
- Faimberg, H. (2005). *The Telescoping of Generations: Listening to the Narcissistic Links Between Generations*. London: Routledge.
- Fogel, R. W., & Engerman, S. L. (1995). *Time on the Cross: The Economics of American Negro Slavery*. New York: W. W. Norton.
- Follett, R. (2003). Heat, sex, and sugar: Pregnancy and childbearing in the slave quarters. *Journal of Family History*, 28: 510–539.
- Foulkes, E. (1973). *S. H. Foulkes: Selected Papers*. London: Karnac.

- Freud, A., & Burlingham, D. (1942). *War and Children*. New York: International Universities Press.
- Freud, S. (1905d). *Three Essays on the Theory of Sexuality*. *S. E.*, 7: 130–242. London: Hogarth.
- Freud, S. (1912–13). *Totem and Taboo*. *S. E.*, 13: 1–164. London: Hogarth.
- Freud, S. (1917e). Mourning and melancholia. *S. E.*, 14: 237–260. London: Hogarth.
- Freud, S. (1918a). The taboo of virginity. *S. E.*, 11: 191–208. London: Hogarth.
- Freud, S. (1921c). *Group Psychology and the Analysis of the Ego*. *S. E.*, 18: 67–143. London: Hogarth.
- Freud, S. (1926d). *Inhibitions, Symptoms, and Anxiety*. *S. E.*, 20: 77–174. London: Hogarth.
- Freud, S. (1930a). *Civilization and Its Discontents*. *S. E.*, 21: 64–145. London: Hogarth.
- Freud, S. (1933b). *Why War?* *S. E.*, 22: 197–215. London: Hogarth.
- Freud, S. (1940a). *An Outline of Psycho-Analysis*. *S. E.*, 23: 211–253. London: Hogarth.
- Friedman, R. (2008). Dream telling as a request for containment—three uses of dreams in group therapy. *International Journal of Group Psychotherapy*, 58: 327–344.
- Furman, R. (1998). The pilgrims: Myth and reality. *Mind and Human Interaction*, 9: 5–17.
- Goodman, M. E. (1952). *Race Awareness in Young Children*. Cambridge, MA: Addison-Wesley.
- Green, N., & Solnit, A. (1964). Reactions to the threatened loss of a child: A vulnerable child syndrome. *Pediatrics*, 34: 58–66.
- Greenacre, P. (1969). The fetish and the transitional object. In: *Emotional Growth, Vol. 1* (pp. 315–334). New York: International Universities Press.
- Greenspan, S. (1989). *The Development of the Ego: Implications for Personality Theory, Psychopathology and Psychotherapeutic Process*. Madison, CT: International Universities Press.

- Halperin, C. J. (2009). *The Tatar Yoke: The Image of the Mongols in Medieval Russia*. Bloomington, IN: Slavica.
- Harari, Y. N. (2014). *Sapiens: A Brief History of Humankind*. London: Vintage.
- Herzfeld, M. (1986). *Ours Once More: Folklore, Ideology, and the Making of Modern Greece*. New York: Pella.
- Hitler, A. (1927). *Mein Kampf*. Boston, MA: Houghton Mifflin, 1962.
- Hopper, E., & Weinberg, H. (Eds.) (2011). *The Social Unconscious in Persons, Groups, and Societies. Vol. 1: Mainly Theory*. London: Karnac.
- Horowitz, D. L. (1985). *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Jacobson, E. (1964). *The Self and the Object World*. New York: International Universities Press.
- Janis, I. L., & Mann, I. (1977). *Decision-making: A Psychological Analysis of Conflicts, Choice, and Commitment*. New York: Free Press.
- Jervis, R., Lebow, N., & Stein, J. (Eds.) (1985). *Psychology of Deterrence*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Jowett, G. S., & O'Donnell, V. (1992). *Propaganda and Persuasion*. New York: Sage.
- Jurcevic, S., & Urlic, I. (2001). Linking objects in the process of mourning for sons disappeared in war: Croatia 2001. *Croatian Medical Journal*, 43: 234–239.
- Kakar, S. (1996). *The Colors of Violence: Cultural Identities, Religion, and Conflict*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Kennedy, J. A. (1952). Problems posed in the analysis of Negro patients. *Psychiatry*, 15: 313–327.
- Kernberg, O. F. (1975). *Borderline Conditions and Pathological Narcissism*. New York: Jason Aronson.
- Lehtonen, J. (2003). The dream between neuroscience and psychoanalysis: Has feeding an infant impact on brain function and the capacity to create dream images in infants? *Psychoanalysis in Europe*, 57: 175–182.
- Lewis, B. (2000). Propaganda in the Middle East. Paper presented at the International Conference in Commemoration of the 78th Birthday of Yitzhak Rabin: *Patterns of political discourse: propaganda, incitement and freedom of speech*, February 29.

- Lind, J. E. (1914a). The dream as a simple wish-fulfillment in the Negro. *Psychoanalytic Review*, 1: 295-300.
- Lind, J. E. (1914b). The color complex in the Negro. *Psychoanalytic Review*, 1: 404-414.
- Loewenberg, P. (1995). *Fantasy and Reality in History*. London: Oxford University Press.
- Luke, H. (1952). *The Ottoman Province—The British Colony—1571-1948, Vol. IV*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mahler, M. S. (1968). *On Human Symbiosis and the Vicissitudes of Individuation*. New York: International Universities Press.
- Mahler, M. S., Pine, F., & Bergman, A. (1975). *The Psychological Birth of the Human Infant*. New York: Basic Books.
- Markides, K. C. (1977). *The Rise and Fall of the Cyprus Republic*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Mazo, E., & Hess, S. (1967). *Nixon: A Political Portrait*. New York: Popular Library.
- McDonald, M. (1970). *Not by the Color of Their Skin*. New York: International Universities Press.
- Mitscherlich, A. (1971). Psychoanalysis and aggression of large groups. *International Journal of Psychoanalysis*, 52: 161-167.
- Modell, A. H. (1975). A narcissistic defense against affects and the illusion of self-sufficiency. *International Journal of Psychoanalysis*, 56: 275-282.
- Moses, R. (1990). On dehumanizing the enemy. In: V. D. Volkan, D. A. Julius, & J. V. Montville (Eds.), *The Psychodynamics of International Relations, Vol. 1*. Lexington, MA: Lexington.
- Murphy, R. F. (1957). Ingroup hostility and social cohesion. *American Anthropologist*, 59: 1018-1035.
- Myers, H. J., & Yochelson, L. (1948). Color denial in the Negro. *Psychiatry*, 11: 39-46.
- Niederland, W. G. (1961). The problem of the survivor. *Journal of the Hillside Hospital*, 10: 233-247.
- Niederland, W. G. (1968). Clinical observations of the "Survivor Syndrome." *International Journal of Psychoanalysis*, 49: 313-315.

- Ohlmeier, D. (1991). The return of the repressed: Psychoanalytical reflections on the unification of Germany. Paper presented to the Sandor Ferenczi Society, Budapest, June 7.
- Olinick, S. L. (1980). *The Psychotherapeutic Instrument*. New York: Jason Aronson.
- Parens, H. (1979). *The Development of Aggression in Childhood*. New York: Jason Aronson.
- Pinderhughes, C. A. (1969). The origins of racism. *International Journal of Psychiatry*, 8: 934–941.
- Pines, M., & Lipgar, R. (Eds.) (2002). *Building on Bion*. London: Jessica Kingsley.
- Poznanski, E. O. (1972). The “replacement child”: A saga of unresolved parental grief. *Behavioral Pediatrics*, 81: 1190–1193.
- Prince, R. M. (2018). The lonely passion of the “people.” *American Journal of Psychoanalysis*, 78: 445–462.
- Purhonen, M., Kilpelainen-Lees, R., Valkonen-Korhonen, M., Karhu, J., & Lehtonen, J. (2005). Four-month-old infants process own mother’s voice faster than unfamiliar voices: Electrical signs of sensitization in infant brain. *Cognitive Brain Research*, 3: 627–633.
- Rangell, L. (1971). The decision-making process: A contribution from psychoanalysis. *Psychoanalytic Study of the Child*, 26: 425–452.
- Rangell, L. (1980). *The Mind of Watergate*. New York: W. W. Norton.
- Reimann, V. (1976). *Goebbels: The Man Who Created Hitler*. S. Wendt (Trans.). New York: Doubleday.
- Reisman, A. (2006). *Turkey’s Modernization: Refugees from Nazism and Atatürk’s Vision*. Washington, DC: New Academia.
- Reppen, J. (Ed.) (1985). *Analysts at Work: Practice, Principles and Techniques*. Hillsdale, NJ: The Analytic Press.
- Ritvo, S., & Solnit, A. (1958). Influences of early mother-child interactions on the identification process. *Psychoanalytic Study of the Child*, 13: 64–85.
- Robben, C. G. A. (2000). The assault on basic trust: Disappearance, protest, and reburial in Argentina. In: A. C. G. Robben & M. M. Suarez-Orozco (Eds.), *Cultures Under Siege: Collective Violence and Trauma* (pp. 70–101). Cambridge: Cambridge University Press.

- Rochau, A. L. von (1853). *Grundsätze der Realpolitik: angewendet auf die staatlichen Zustände Deutschlands*. Truro, UK: HardPress, 2018.
- Rokeach, M. (1984). Belief system theory of stability and change. In: S. L. Ball-Rokeach, M. Rokeach, & J. W. Grube (Eds.), *The Great American Values Test: Influencing Behavior and Belief Through Television* (pp. 17–38). New York: Free Press.
- Rosenthal, G. (1997). *Der Holocaust im Leben von drei Generationen: Familien von Überlebenden der Shoah und von Nazi-Tätern* [Holocaust in the Life of Three Generations: Families of Survivors of Shoah and Nazi Perpetrators]. Giessen, Germany: Psychosozial-Verlag.
- Schutzenberger, A. A. (1998). *The Ancestor Syndrome: Transgenerational Psychotherapy and the Hidden Links in the Family Tree*. New York: Routledge.
- Šebek, M. (1996). The fate of the totalitarian object. *International Forum of Psychoanalysis*, 5: 289–294.
- Sells, M. A. (2002). The construction of Islam in Serbian religious mythology and its consequences. In: M. Schatzmiller (Ed.), *Islam and Bosnia* (pp. 56–85). Montreal, Canada: McGill University Press.
- Shengold, L. (1991). *Soul Murder: The Effects of Childhood Abuse and Deprivation*. New York: Ballantine.
- Simmons, M. (2015). *The British and Cyprus*. Stroud, UK: The History Press.
- Spitz, R. (1965). *The First Year of Life*. New York: International Universities Press.
- Stapley, L. (2006). *Globalization and Terrorism: Death of a Way of Life*. London: Karnac.
- Stein, J. (1988). Building politics into psychology: The misperception of threat. *Political Psychology*, 9: 245–271.
- Stern, D. N. (1985). *The Interpersonal World of the Infant: A View from Psychoanalysis and Developmental Psychology*. New York: Basic Books.
- Stern, J. (2001). Deviance in the Nazi society. *Mind and Human Interaction*, 12: 218–237.
- Streeck-Fischer, A. (1999). Naziskins in Germany: How traumatization deals with the past. *Mind and Human Interaction*, 10: 84–97.

- Suistola, J., & Volkan, V. D. (2017). *Religious Knives: Historical and Psychological Dimensions of International Terrorism*. Durham, NC: Pitchstone.
- Tahka, V. (1984). Dealing with object loss. *Scandinavian Psychoanalytic Review*, 7: 13–33.
- Thomson, J. A., Harris, M., Volkan, V. D., & Edwards, B. (1995). The psychology of Western European neo-racism. *International Journal of Group Rights*, 3: 1–30.
- Tucker, R. (1973). *Stalin as Revolutionary*. New York: W. W. Norton.
- Twemlow, S., & Sacco, F. (2008). *Why School Anti-Bullying Programs Don't Work: A Guide to Improving School Climates*. New York: Routledge.
- Vitols, M. M., Walters, H. G., & Keeler, M. H. (1963). Hallucinations and delusions in white and Negro schizophrenics. *American Journal of Psychiatry*, 120: 472–476.
- Volkan, V. D. (1972). The “linking objects” of pathological mourners. *Archives of General Psychiatry*, 27: 215–222.
- Volkan, V. D. (1976). *Primitive Internalized Object Relations: A Clinical Study of Schizophrenic, Borderline and Narcissistic Patients*. New York: International Universities Press.
- Volkan, V. D. (1979a). *Cyprus—War and Adaptation: A Psychoanalytic History of Two Ethnic Groups in Conflict*. Charlottesville, VA: University of Virginia Press.
- Volkan, V. D. (1979b). The glass bubble of a narcissistic patient. In: J. LeBoit & A. Capponi (Eds.), *Advances in Psychotherapy of the Borderline Patient* (pp. 405–431). New York: Jason Aronson.
- Volkan, V. D. (1980). Narcissistic personality organization and “reparative” leadership. *International Journal of Group Psychotherapy*, 30: 131–152.
- Volkan, V. D. (1981). *Linking Objects and Linking Phenomena: A Study of the Forms, Symptoms, Metapsychology and Therapy of Complicated Mourning*. New York: International Universities Press.
- Volkan, V. D. (1988). *The Need to Have Enemies and Allies: From Clinical Practice to International Relationships*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Volkan, V. D. (1991a). On “chosen trauma.” *Mind and Human Interaction*, 3: 13.

- Volkan, V. D. (1991b). An interview with Valentin Berezhevskiy: Stalin's interpreter. *Mind and Human Interaction*, 2: 77–80.
- Volkan, V. D. (1992). Ethnonationalist rituals: An introduction. *Mind and Human Interaction*, 4: 3–19.
- Volkan, V. D. (1996). Bosnia-Herzegovina: Ancient fuel of a modern inferno. *Mind and Human Interaction*, 7: 110–127.
- Volkan, V. D. (1997). *Bloodlines: From Ethnic Pride to Ethnic Terrorism*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Volkan, V. D. (1999a). The Tree Model: a comprehensive psychopolitical approach to unofficial diplomacy and the reduction of ethnic tension. *Mind and Human Interaction*, 10: 142–206.
- Volkan, V. D. (1999b). Nostalgia as a linking phenomenon. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 1: 169–179.
- Volkan, V. D. (1999c). *Das Versagen der Diplomatie: Zur Psychoanalyse nationaler, ethnischer und religiöser Konflikte* [The Failure of Diplomacy: The Psychoanalysis of National, Ethnic and Religious Conflicts]. Giessen, Germany: Psychosozial-Verlag.
- Volkan, V. D. (1999d). Psychoanalysis and diplomacy, part two: Large-group rituals. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 1: 223–247.
- Volkan, V. D. (2004). *Blind Trust: Large Groups and Their Leaders in Times of Crisis and Terror*. Charlottesville, VA: Pitchstone.
- Volkan, V. D. (2006). *Killing in the Name of Identity: A Study of Bloody Conflicts*. Charlottesville, VA: Pitchstone.
- Volkan, V. D. (2010). *Psychoanalytic Technique Expanded: A Textbook on Psychoanalytic Treatment*. Istanbul: Oa Press.
- Volkan, V. D. (2013). *Enemies on the Couch: A Psychopolitical Journey Through War and Peace*. Durham, NC: Pitchstone.
- Volkan, V. D. (2014a). *Psychoanalysis, International Relations, and Diplomacy: A Sourcebook on Large-Group Psychology*. London: Karnac.
- Volkan, V. D. (2014b). Father quest and linking objects: A story of the American World War II Orphans Network (AWON) and Palestinian orphans. In:
- P. Cohen, M. Sossin, & R. Ruth (Eds.), *Healing in the Wake of Parental Loss: Clinical Applications and Therapeutic Strategies* (pp. 283–300). New York: Jason Aronson.

- Volkan, V. D. (2016). Guns and violence in the international arena. *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 13: 102–112.
- Volkan, V. D. (2017a). Preface. In: G. Leo (Ed.), *Fundamentalism and Psychoanalysis* (pp. 13–44). Lecce, Italy: Frenis Zero Press.
- Volkan, V. D. (2017b). *Immigrants and Refugees: Trauma, Perennial Mourning, and Border Psychology*. London: Karnac.
- Volkan, V. D. (2018a). From earthquakes to ethnic cleansing: Massive trauma and its individualized and societal consequences. In: A. Hamburger (Ed.), *Trauma, Trust, and Memory: Social Trauma and Reconciliation in Psychoanalysis, Psychotherapy, and Cultural Memory* (pp. 5–12). London: Karnac.
- Volkan, V. D. (2018b). Refugees as the Other: Large-group identity, terrorism and border psychology. *Group Analysis*, 51: 343–358.
- Volkan, V. D. (2018c). Mourning, large-group identity, and the refugee experience. In: T. Wenzel & B. Drozdek (Ed.), *An Uncertain Safety: Integrative Health Care for the 21st Century Refugees* (pp. 23–35). New York: Springer.
- Volkan, V. D. (2019). Large-group identity, who are we now? Leader–follower relationship and societal-political divisions. *American Journal of Psychoanalysis*, 79: 139–155.
- Volkan, V. D., Akhtar, S., Dorn, R. M., Kafka, J. S., Kernberg, O. F., Olsson, P. A., Rogers, R. R., & Shanfield, S. (1998). The psychodynamics of leaders and decision-making. *Mind and Human Interaction*, 9: 129–181.
- Volkan, V. D., & Ast, G. (1994). *Spektrum des Narzißmus: Eine klinische Studie des gesunden Narzißmus, des Narzißtisch-masochistischen Charakters, der Narzißtischen Persönlichkeitsorganisation, des Malignen Narzißmus und des Erfolgreichen Narzißmus* [Spectrum of Narcissism: A Clinical Study of Healthy Narcissism, Narcissistic-Masochistic Character, Narcissistic Personality-Organization, Malignant Narcissism, and Successful Narcissism]. Gottingen, Germany: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Volkan, V. D., & Ast, G. (1997). *Siblings in the Unconscious and Psychopathology*. Madison, CT: International Universities Press.

- Volkan, V. D., Ast, G., & Greer, W. (2002). *The Third Reich in the Unconscious: Transgenerational Transmission and Its Consequences*. New York: Brunner-Routledge.
- Volkan, V. D., & Fowler, J. C. (2009). *Searching for a Perfect Woman: The Story of a Complete Psychoanalysis*. New York: Jason Aronson.
- Volkan, V. D., & Itzkowitz, N. (1984). *The Immortal Atatürk: A Psychobiography*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Volkan, V. D., & Itzkowitz, N. (1994). *Turks and Greeks: Neighbours in Conflict*. Huntingdon, UK: Eothen Press.
- Volkan, V. D., Itzkowitz, N., & Dod, A. (1997). *Richard Nixon: A Psychobiography*. New York: Columbia University Press.
- Volkan, V. D., & Zintl, E. (1993). *Life After Loss: Lessons of Grief*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Waelder, R. (1936). The principle of multiple function: Observations on overdetermination. *Psychoanalytic Quarterly*, 5: 45–62.
- Weber, M. (1925). *Wirtschaft und Gessellschaft*. 2 vols. Tübingen, Germany: J. C. B. Mohr.
- Weigert, E. (1967). Narcissism: Benign and malignant forms. In: R. W. Gibson (Ed.), *Crosscurrents in Psychiatry and Psychoanalysis* (pp. 222–238). Philadelphia, PA: Lippincott.
- Werman, D. S. (1988). Freud's "narcissism of minor differences": a review and reassessment. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis and Dynamic Psychiatry*, 4: 451–459.
- Wilkerson, C. B. (1970). Destructiveness of myths. *American Journal of Psychiatry*, 126: 1087–1092.
- Williams, R. M., & Parkes, C. M. (1975). Psychosocial effects of disaster: Birth rate in Aberfan. *British Medical Journal*, 2: 303–304.
- Winnicott, D. W. (1953). Transitional objects and transitional phenomena. *International Journal of Psychoanalysis*, 3: 89–97.
- Winnicott, D. W. (1969). Berlin walls. In: C. Winnicott, R. Shepherd, & M. Davis (Eds.), *D. W. Winnicott: Home is Where We Start From* (pp. 221–227). New York: W. W. Norton.
- Yu, N., Fu, Y. X., & Li, W. H. (2002). DNA polymorphism in a worldwide sample of human x chromosomes. *Molecular Biology and Evolution*, 19: 2131–2141.

DİZİN

- Abdülhamid, 44
Abse, D. W., 40, 99
Achen, C. H., 95
Adamkus, V., 176
Adams, M. V., 124
Ağaç Modeli, 7, 42, 104, 105, 108, 113, 114
Ainslie, R. C., 16, 20, 44
Akhtar, S., 52, 149, 150- 152, 163
Akordiyon Fenomeni, 110
Allenby Köprüsü, 86, 87
Allison, G. T., 94
Andrews, S. C., 125
Anzieu, D., 50
Apprey, M., 124
Arafat, 42, 97
Arındırma, 17, 19, 81, 82, 90, 92, 103, 144, 148
Arnett, J.J., 140
Ast, G., 44, 55, 66, 157, 165
Aştatürk K., 16, 21, 37, 89, 154, 170
Atik, F., 48, 97, 104
Aydemir, Ş. S., 170

Bağdadi, E. B., 93
Bağlantı nesnesi, 68-71
Barner-Barry, C., 94
Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Avrupalı Vatanseverler (PEDIGA), 145
Baysal, E., 141
Begin, M., 151
Beit Atfal al-Sumud, ([sebatkâr] Çocuklar Evi) 79, 80
Benny, J., 131

Berezhkov, V., 152
Bergman, M. S., 54
Berlin Duvarı, 84, 167
Bernard, W. W., 79, 101
Beyaz üstünlükçü, 23, 25, 77, 141, 145, 153
Birinci Dünya Savaşı, 44, 102
Bismarck, O. von, 152
Bloom, P., 54
Blos, P., 58
Blue Ridge Hastanesi, 23, 135
Boyer, L. B., 2, 59
Brenner, I., 66
Brexit, 27, 147, 148, 174
Brody, E. B., 120
Brown, O., 148, 149
Burlingham, D., 65
Burns, J. M., 98
Büyükleme (grandiyöz) kendilik, 155, 156, 159, 163-169

Cain, R. C., 44
Cam balon, 163-167, 170
Cann, R. L., 141
Carter, J. 2, 42, 97
Chakotin, S., 100
Chanturia, G., 179
Charlottesville Psikanalitik Çalışma Grubu, 158, 167
Chasseguet-Smirgel, J. 50
COVID-19, 20, 175, 177, 178, 180-182
Cromwell, O., 171

Çadır metaforu, 61, 62, 123
 Çavuşesku, N., 42, 97, 145, 146
 Çevik, A., 143

 D'Antonio, M., 153
 Dai, B., 120
 Davis, K., 119
 Denктаş, R., 43, 97
 Dışsallaştırma için uygun hedefler, 56, 58
 Dod, A., 154, 162, 163, 193
 Dorn, R. M., 149, 150-152
 Dönüştürücü, 98, 99, 103, 146, 152
 Düşmancıl, 57, 107, 118, 119, 120, 123, 132, 137, 138, 146

 Earnest, J. T., 26
 Edwards, B., 138, 190
 Ehrlichman, J., 163, 167
 Einstein, A., 35, 37, 97
 Eisenhower, D., 95
 El Kaide, 91, 92, 93, 143, 144
 Emanetçilik/depolama, 55
 Emde, R., 54
 Engerman, S. L., 125
Enosis, 31, 78
 Enver Hoca, 42, 88, 97, 145, 146
 Erikson, E. H., 52, 58, 59, 116, 145

 Faimberg, H., 66
 Fenton, J. P., 125
 Fields, J. A., 24, 25
 Fogel, R. W., 125
 Follett, R., 125
 Foulkes, E., 50
 Fowler, J. C., 161
 Freud, S., 2, 27, 30, 35, 43, 49, 50, 54, 62, 65, 67, 68, 82, 83, 87, 95, 97
 Friedman, R., 50
 Fromm, G., 116, 173, 181

Fu, Y. X., 141
 Furman, R. 74

 Gerileme, 50, 63, 66, 87, 88, 90, 93, 97, 171
 Göbels, J. 165, 166
 Goodman, M. E., 120
 Gorbacov, M., 42, 97
 Görüngü, 68-70
 Green, 44
 Greenacre, P., 70
 Greenspan, S., 54
 Greer, W., 55, 66, 165

 Hak sahibi hissetme ideolojisi, 11, 19, 77, 78, 92
 Hak, 77, 78
 Haldeman, H. R., 167
 Halperin, C. J., 75
 Harari, Y. N., 59
 Harris, M., 138
 Hayatta kalanların suçluluğu, 41
 Herzfeld, M., 81
 Hess, S., 162
 Holokost, 40, 41, 66, 77, 86, 178
 Hopper, E., 50, 186
 Horowitz, D. L., 83
 Hüseyin, S., 42, 64

 Itzkowitz, N. 16, 21, 78, 81, 99, 138, 154, 162, 163, 171
 İŞİD, 91-93, 143, 144

 İçruhsal (intrapsişik) seçim çatışması, 95, 96, 149
 İkame çocuk, 15, 16, 17, 20, 43, 44, 47, 55, 162
 İkinci Dünya Savaşı, 12, 13, 17, 18, 32, 34, 65, 70
 İlkel baba, 49
 İlkel sürü, 49

İnsan dışlaştırma, 16, 34, 79, 80, 81,
90, 102, 103, 134, 170
İyicil, 54, 57, 60

Jacobson, E., 155

Janis, I. J., 95

Jervis, R., 95

Jessner, L., 99

Jiankui, H., 141

Jowett, G. S., 101

Julius, D., 42

Jurcevic, S., 145

Kafka, F., 149, 150, 151, 152

Kakar, S., 53

Karhu, J., 54

Keeler, M. H., 120

Kennedy, J. F., 98, 120, 132, 179

Kernberg, O. F., 50, 54, 88, 149, 150,
151, 152, 155, 156, 159, 163

Kestenberg, J. S., 66

Kilpeläinen-Lees, 54

Kinnvall, C., 143

Klein, M., 110

Kogan, I., 66

Kohut, H., 155, 156

Kris, E., 100

Ku Klux Klan, 144

Kuşaklararası aktarım, 43, 66

Küçük Farklılıklar, 82, 83, 111

Langer, W. C., 166, 167

Lasswell, H. D., 102

Laub, D., 66

Lazar, Prince, 73

Le Bon, G., 49

Lebow, N., 95

Lee, R. E., 23

Legg, C., 16, 21, 44

Lehtonen, J., 54

Lewis, B., 101

Li, W. H., 141

Lider, 49, 78, 88, 90-99, 129

Otoriter, 146, 147

Yıkıcı, 99, 103

Narsisistik, 163, 169

Onarıcı, 16, 99, 170

Etkileşimsel, 98

Dönüştürücü, 98, 99

Lind, J. E., 120

Lipgar, R., 50

Loewenberg, P., 140

Luke, H., 31

Mahler, M. S., 2, 54, 65

Mann, I., 95

Markides, K. C., 39, 78

Mazo, E., 162

McDonald, M., 118

Milošević, S., 51, 81

Mitscherlich, A., 42

Modell, A. H., 158, 159, 163

Montville, J., 135

Moses, R., 79

Mulla, E., 33

Murphy, R. F., 59

Myers, H. J., 120

Narsisistik, 158, 169, 170

Nazi, 11, 12, 13, 17, 18, 19, 20, 24,
32, 35, 37, 40, 48, 71, 74, 77, 80,
82, 86, 102, 153, 165, 166, 170,
176

Niederland, W. G., 41

Nixon, R., 95, 154, 162, 167

O'Donnell, V., 101

Ohlmeier, D., 86

Olinick, S. L., 16, 21, 29, 46

Olsson, P. A., 149, 150, 151, 152

Ottenberg P., 79

- Öcalan, A., 51
 Önyargı, 50, 54, 55, 56, 57, 58, 77,
 82, 117, 137, 138, 140, 144, 146,
 148
 Özdeşleşme, 54, 55, 62, 68, 70, 74, 87,
 110, 151, 178
- Palme, O., 179
 Panofsky, A., 141
 Parens, H., 56
 Parkes, C. M., 71
 Pinderhughes, C. A., 120, 121
 Pine, F., 50, 54
 Pines, M., 50
 PKK, (Kürdistan İşçi Partisi) 51
 Podell, D., 66
 Poznanski, E. O., 16, 21, 44
 Prince, R. M., 146
 Purhonen, M., 54
- Rabin, Y., 2, 101, 179
 Rangell, L., 95, 96, 97, 155
 Redl, F., 79
 Reimann, V., 165, 166
 Reisman, A., 37
 Reppen, J., 29, 30
 Ritvo, S., 68
 Robben, C. G. A., 145
 Rochau, L. von, 94
 Rogers, R. R., 149, 150, 151, 152
 Rokeach, M., 95
 Rosenthal, G., 86
 Rosenwein, R., 94
 Ruh katli, 147
 Rüütel, A., 42, 97
- Sacco, F., 140, 190
 Schützenberger, A. A., 66
 Şebek, M., 88
 Seçilmiş travma, 72, 73, 74, 75, 77,
 78, 79, 90, 106, 109, 110
- Seçilmiş zafer, 72, 73, 77, 78, 109, 110
 Sedat, E., 41
 Sekielski, M., 26
 Selim, Sultan, 93
 Sells, M. A., 73, 78, 189
 Sentetik uluslar, 140
 Shanfield, S., 149, 150, 151, 152, 192
 Shengold, L., 147, 189
 Sherick, I., 16, 21, 44
 Sınır psikolojisi 84, 85, 179
 Simmons, M., 44
 Snidal, D., 95
 Solnit, A., 44, 68
 Solyom, A. E., 16, 20, 44
 Son an nesneleri, 69
 Spitz, R., 56, 190
 Stalin, J., 151, 152
 Stapley, L., 143
 Stein, J., 95
 Stern, J., 54, 170
 Stoneking, M., 141
 Streeck-Fischer, A., 86
 Stribling, F., 118
 Suistola, J., 60, 91, 92, 93, 143, 147
- Tacitus, 100
 Tähkä, V., 67
 Tatar-Moğol boyunduruğu, 75
 Terör, terörist, terörizm, 2, 15, 33, 34,
 43, 60, 91, 93, 124, 143, 144, 172,
 179
 Thomson J. A., 138
 Travma, 10, 20, 29, 30, 40, 42, 43,
 55, 64-66, 68, 72-79, 81, 90, 92,
 96, 103, 106
 Trump, D., 24, 25, 27, 103, 147, 148,
 149, 152, 153, 154, 167, 168, 169,
 175, 180, 181
 Tucker, R., 151, 190
 Twemlow, S., 140

- Ufak çatışma, 108, 109
 Uluslararası Diyalog Girişimi (IDI),
 115, 116, 148, 173, 181
 Uluslararası Müzakere Ağı (INN), 2,
 42
- Üçüncü Sobieski, (Kral), 76
- Valkonen-Korhonen, M., 54
 Varşova Ayaklanması, 71
 Vitols, M. M., 120
- Waelder, R., 50, 77, 87
 Walesa, L., 27
 Walters, H. G., 120
 Weber, M., 98
 Weigert, E., 155
 Weinberg, H., 50
 Werman, D. S., 83
 Wilkerson, C. B., 120, 121
 Williams, R. M., 71
 Wilson, A., 141, 148, 151
 Winnicott, D., 70, 84, 193
- Yas, 15, 46, 55, 59, 66-72, 77, 106,
 159, 180, 181
 Yochelson, L., 120
 Yu, N., 141, 193
- Zaman çökmesi, 15, 17, 19, 78, 79,
 90, 92, 113
 Zarubina, Z., 152
 Zihin ve İnsan Etkileşimi Araştırmaları
 Merkezi (CSMHI), 42, 43, 74, 85,
 86, 91, 97, 105, 106, 108, 110,
 112, 113, 114, 135, 137, 138, 173,
 175
 Zintl, E., 68

BÜYÜK GRUP PSİKOLOJİSİ

İrkçilik, Toplumsal Bölünmeler,
Narsisistik Liderler ve Şimdi Biz Kimiz?

VAMİK D. VOLKAN

Bu kitapta bir çocuğun nasıl büyük grubun üyesi olduğunu ve yetişkinlerin bazen ikinci tür bir büyük grup kimliği geliştirdiğini anlatıyorum. Bu tür görüngülere bakmak, “Şimdi biz kimiz?” mecazi sorusunun, ırkçılığın, otoriter rejimlerin, habis siyasi propagandanın, duvar inşasının ve demokratik süreçlere ve insan hakları sorunlarına müdahalelerin yayılmasının incelenmesi için arka plan verileri sağlar. Mevcut dünya olaylarının psikolojik açıdan da incelenmeleri gereğini gündeme getirmek istiyorum.

VAMİK D. VOLKAN

 **BAĞLAM**



ISBN 978-625-6538-05-4

9 786256 538054